

DOMSTOL- ADMINISTRASJONEN

NORGES DOMSTOLER

Forenkling av jordskiftelovens saksbehandlingsregler

Rapport fra arbeidsgruppe

Oppdragsgiver: Domstoladministrasjonen v/avd.dir. Solveig Moen

Utarbeidet av: Arbeidsgruppe ledet av Øystein Jakob Bjerva

Dato: 31.januar 2023

Forord

Denne rapporten er utarbeidet på oppdrag av Domstoladministrasjonen og foreslår en rekke lovendringer og andre tiltak som kan bidra til en forenkling av arbeidsprosesser, aktiv saksstyring og kortere saksbehandlingstid i jordskifterettene uten at dette går på bekostning av kvalitet og rettsikkerhet. I tillegg til de konkrete lovendringsforslagene inneholder utredningen også en oversikt over jordskifteprosessen og statistikk knyttet til jordskifterettens saksportefølge.

Arbeidsgruppen vil understreke at endring av lovverket alene ikke er tilstrekkelig for å oppnå endringer eller forbedringer. I tillegg er det også nødvendig å arbeide med kultur og holdninger, prioriteringer og ikke minst å sikre at jordskifterettene har en ledelse med fokus på saksavvikling.

Når det gjelder situasjonen i jordskifterettene tror arbeidsgruppen at innføring av krav til saksbehandlingstid både er et godt og nødvendig tiltak.

Arbeidsgruppen takker for oppdraget og håper rapporten kan danne et godt grunnlag for det videre arbeidet med å forenkle arbeidsprosesser og effektivisere saksgangen i jordskifterettene.

Øystein J. Bjerva

Magne Reiten

Vidar Otterstad

Magni Elsheim

Terje Mowatt

Trond Almås

Hilde Wahl Moen

Innhold

1	Innledning.....	5
2	Sammendrag	5
3	Mandat og organisering av arbeidet	6
3.1	Mandat	6
3.2	Nærmere om arbeidsgruppens arbeid.....	7
4	Bakgrunnsinformasjon	8
4.1	Kort om jordskifteprosessen	8
4.2	Spørreundersøkelsen	10
4.2.1	Oppsummering av tilbakemeldingene fra spørreundersøkelsen.....	10
4.3	Status i jordskifterettens saksportefølje	12
5	Forslag til endringer som gjelder den innledende saksforberedelsen	13
5.1	Unntaket fra etterskuddsvis betaling av gebyr for advokater	13
5.2	Saksbehandlingen og forholdet til tvisteloven og lov om skjønn og ekspropriasjonssaker..	15
5.3	Jordskifteloven § 6-2 Krav om sak og § 6-9 Sakleg og geografisk avgrensing av saka	18
5.4	Jordskifteloven § 6-5 Merknader til kravet	21
5.5	Jordskifteloven § 6-7 Saksførebuande rettsmøte	22
5.6	Meddommergodtgjørelse og arbeidsgiveravgift.....	23
5.7	Gebyr ved rettsmekling	25
5.7.1	Rettsmekling av skjønn som egen sak.....	26
5.7.2	Rettsmekling av rettsfastsettende saken uten grenser	26
5.7.3	Rettsmekling av rettsfastsettende saken med grenser.....	26
5.7.4	Gebyr ved en eventuelle utvidelse av rettsmeklingsordningen.....	26
6	Forslag til forenkling av forslag til jordskifteavgjørelse og fastsetting av grenser m.m.....	27
6.1	Innledning.....	27
6.2	Partsinvolveringen i de rettsendrende sakene	28
6.3	Gjeldende regler	28
6.4	Formål og avgrensinger	29
6.5	Tre alternative forslag til endring av jordskifteloven § 6-21	29
6.5.1	Alternativ 1	29
6.5.2	Alternativ 2	30
6.5.3	Alternativ 3	31
6.6	Arbeidsgruppens vurderinger og anbefaling for endring av jordskifteloven § 6-21	31
7	Forslag som gjelder endring i avgjørelsesformer	32

7.1	Bakgrunn og gjeldende rett.....	32
7.2	Arbeidsgruppens forslag.....	33
7.3	Resultatet av merke- og målearbeidet – forslag om endring av avgjørelsesform	34
7.4	Sakskostnader som fordeles etter nytte - endring av avgjørelsesform	36
7.5	Avgjørelsesform ved særskilt behandling av et krav om avvisning.....	37
8.	Rettsmekling.....	38
8.1	Kort historikk om mekling i jordskifterettene	38
8.2	Gjeldende ordning, jordskifteloven (2013)	39
8.3	Behovet for endringer	39
8.4	Viktige særtrekk som må ivaretas i en meklingsordning.....	40
8.4.1	Kompetansebegrensningen – jordskifteretten som særdomstol	40
8.4.2	Saker med fri rådighet (dispositive vs. indispositive saker)	40
8.4.3	Sakens karakter	42
8.4.4	Avgjørelsesformer	42
8.4.5	Tekniske utredere som rettsmeklere	42
8.4.6	Teknisk etterarbeid.....	43
8.5	Forslag til endringer.....	43
8.5.1	Alternativ 1 - Innføring av jordskiftemekling.....	43
8.5.2	Alternativ 2 – rettsmekling også i jordskiftesaker	46
8.5.3	Alternativ 3 – Dagens ordning – kun mekling i jordskiftesaker.....	53
8.6	Andre endringsbehov i reglene om rettsmekling.....	53
8.7	Arbeidsgruppens forslag til løsning	55
8.7.1	Drøfting av fordeler og ulemper med de tre alternative løsningene.....	55
8.7.2	Arbeidsgruppens forslag til nye regler for mekling m.v.	57
9	Andre forslag til lovendringer.....	58
9.1	Jordskifteloven § 1-5 Hvem kan reise sak	58
9.2	Jordskifteloven §6-10 Innkalling til rettsmøte	59
9.3	Retting av feil.....	60
9.4	Jordskifteloven § 6-4 Avgjørelse av om vilkåra for å reise sak er tilstede.....	61
10	Økonomiske og administrative konsekvenser.....	62
11	Forslag til ny lovtekst.....	63

Vedlegg:

1. Spørreundersøkelsen med spørsmål og svaralternativer
2. Oppsummering av spørreundersøkelsen
3. Statistikk knyttet til jordskifterettens saksportefølge

1 Innledning

Ny jordskiftelov trådte i kraft 1. januar 2016. Noe av målsettingen med lovarbeidet var å legge til rette for en effektiv, rimelig og trygg prosess. Denne målsettingen ligger også bak den nye tvisteloven. Ny jordskiftelov bygger derfor i større grad på tvistelovens regler. Bl.a. er reglene om rettsmekling gjort gjeldende med noen tilpasninger inntatt i den nye loven. Der saksbehandlingsreglene i tvisteloven ikke passer så godt, er det i den nye loven formulert egne regler. Dette gjelder f.eks. behandling av krav om jordskifte. Den nye loven innførte også endring i avgjørelsesformene, ved at rettsfastsettende vedtak er erstattet av dom, og regulerende vedtak er erstattet av jordskifteavgjørelser. Fremmingsvedtaket, som var obligatorisk i gammel lov er også endret, slik at det etter ny lov kun skal treffes slik avgjørelse der det er tvist eller der retten kommer til at saken må avvises.

Siden ikrafttredelsen har saksinngangen til jordskifterettene variert noe fra år til år, men er nå på samme nivå som i 2016. Til tross for dette har saksbehandlingstiden økt for alle sakstyper, men med store variasjoner fra jordskifterett til jordskifterett. Etter hvert som man har fått større erfaring med den nye loven er det også kommet innspill om at deler av saksbehandlingsreglene er for omstendelige og tidkrevende i forhold til sakens omfang. En viktig begrensning i den nye loven er at rettsmekling kun er knyttet til saker der man kan avsi dom – og ikke kan brukes i de rettsendrende sakene.

Domstolkommisjonen ba i november 2018 jordskifterettsleder Øystein J. Bjerva utrede følgende problemstilling:

Hvilke endringer bør gjøres i saksbehandlingsreglene for jordskifterettene for å oppnå økt effektivitet, kvalitet og tilgjengelighet?

Bjervas rapport, datert 16. september 2019, inneholder en rekke lovendringsforslag, herunder også et hurtigspor og et eget rettsmeklingsalternativ i jordskiftesaker. Domstolkommisjonen tok ikke stilling til forslagene, men forutsatte at disse ble utredet videre.

Domstoladministrasjonens styre har vedtatt at det skal innføres krav om saksbehandlingstid i jordskifterettene. Disse kravene blir etter all sannsynlighet innført fra 1. januar 2024.

Disse tre utviklingstrekkene gjorde at Domstoladministrasjonen i februar 2022 nedsatte en arbeidsgruppe for å utrede gjeldende saksbehandlingsregler med henblikk på forenkling og effektivisering.

2 Sammendrag

Arbeidsgruppen antar at denne rapporten vil bli lest av lesere i et jordskiftefaglig og juridisk miljø, men også av andre som ønsker å få mer kunnskap om jordskifte og prosessene i jordskifteloven. Vi har derfor laget et eget kapittel med relevant bakgrunnsinformasjon om bl.a. jordskifteprosessen i rapportens kapittel. 4. I samme kapittel har vi også redegjort for tilbakemeldingene i den gjennomførte spørreundersøkelsen i jordskifterettene.

Med utgangspunkt i tilbakemeldingene fra spørreundersøkelsen er det i kapittel 5 foreslått lovendringer som arbeidsgruppen mener vil ha en effektiviseringsgevinst i saksavviklingen. Dette gjelder særlig lovendringer knyttet til den innledende saksforberedelsen. Det foreslås bl.a. at etterskuddsvis betaling av gebyr for advokater innføres, at saklig og geografisk avgrensning av saken

forbeholdes de rettsendrende sakene og at jordskifteretten kan beslutte at det skal gjennomføres teknisk saksforberedelse i den enkelte sak. Arbeidsgruppen er underveis i sitt arbeid blitt kjent med at måten arbeidsgiveravgift ved meddommerkostnader bokføres på medfører ekstra tidsbruk som forlenger saksbehandlingstiden. Arbeidsgruppen oppfordrer Domstoladministrasjonen til å sørge for at arbeidsgiveravgift knyttet til meddommere i jordskifteretten behandles på samme måte som i de alminnelige domstolene.

I kapittel 6 har arbeidsgruppen sett nærmere på mulighetene for forenkling av forslag til jordskifteavgjørelse og fastsetting av grenser, jf. jordskifteloven §§ 6-21 og 6-22. Arbeidsgruppen foreslår at § 6-21 får et nytt femte ledd som åpner opp for at jordskifteretten, når det er forsvarlig, kan ta jordskifteavgjørelse uten slik behandling som følger av bestemmelsen første til fjerde ledd. Det forutsettes at partene skal få anledning til å uttale seg før retten tar avgjørelse om en forenklet behandling. Arbeidsgruppen mener jordskifteloven § 6-22 fungerer etter sin hensikt og foreslår ingen endringer i denne bestemmelsen.

I kapittel 7 foreslås det to ulike endringer i jordskifteloven § 6-23 som begrenser hvilke avgjørelser som skal tas som jordskifteavgjørelser. Den ene endringen innebærer at måling og merking etter tredje ledd bokstav c), skal være en del av dommen med mindre det fattes en avgjørelse om at dette arbeidet skal utsettes og avgjøres i en jordskifteavgjørelse. Den andre endringen innebærer at tredje ledd bokstav g) om sakskostnader som egen jordskifteavgjørelse, strykes og tas inn i dommen.

En viktig og stor del av arbeidsgruppens arbeid har vært oppfølging av mandatets punkt om rettsmekling i jordskiftesaker. I rapportens kapittel 8 foretas en gjennomgang av gjeldende ordning, behov for endring og ulike alternative løsninger. Arbeidsgruppen anbefaler en løsning som er en utvidelse av gjeldende rettsmeklingsordning og som innebærer endringer i jordskifteloven §§ 6-17, 6-18 og 6-26. Ved å utvide gjeldende ordning unngår man å etablere et nytt særegent meklingsspor ved siden av rettsmekling og meklings. Arbeidsgruppens forslag til løsning har også den fordel at det etableres et meklingsspor som er godt kjent fra tvistelovens regler og fra tvistespor i jordskifteretten.

I kapittel 9 foreslås en del lovendringer som ikke nødvendigvis har en forenkling eller effektiviserende effekt, men hvor det er behov for en mindre justering i formuleringer. Dette gjelder jordskifteloven §§ 1-5, 6-4 og 6-10. I tillegg foreslås en ny bestemmelse i § 6-26 a om retting av feil. Arbeidsgruppen foreslår også en språklig presisering i § 6-23 andre ledd bokstav a), som klargjør at det skal også fattes en jordskifteavgjørelse når saken blir fremmet etter påstand om avvisning.

I kapittel 10 er det kort gjort rede for at forslagene isolert sett ikke vil ha nevneverdige økonomiske og administrative konsekvenser og at disse kan løses innenfor gjeldende økonomiske rammer.

3 Mandat og organisering av arbeidet

3.1 Mandat

Arbeidsgruppens mandat for arbeidet er beskrevet slik:

Identifisere hvilke saksbehandlingsregler som genererer mest tidsbruk og arbeidsinnsats i jordskifterettene.

- Foreslå nye saksbehandlingsregler som reduserer tidsbruk og arbeid for aktuelle sakstyper.
- Foreslå en ordning med rettsmekling i jordskiftesaker.

Utredningen skal resultere i en rapport med konkrete og godt begrunnede forslag og ha en form som gjør at den er egnet til å sendes ut på høring uten ytterligere bearbeidelse.

Utredningen kan ta utgangspunkt i rapporten fra Øystein J. Bjerva, men ikke være begrenset av denne.

Utredningen skal ta utgangspunkt i de oppgaver som per i dag ligger til jordskifterettene.

Forslag til nye regler eller prosesser skal underbygges med statistikk som sikrer at forslagene vil ha den ønskede effekt på tidsbruk og arbeid.

Forslag til nye regler skal ivareta hensynet til kvalitet i saksbehandlingen og tilgjengeligheten for selvprosederende parter.

Arbeidsgruppen har bestått av:

Jordskifterettsleder	Øystein J. Bjerva (leder)
Jordskiftelagdommer	Magne Reiten
Førstelagmann	Magni Elsheim
Sorenskriver	Terje Mowatt
Jordskiftedommer	Vidar Otterstad
Seniorrådgiver	Trond Almås
Seniorrådgiver	Hilde Wahl Moen

Landbruks- og matdepartementet (LMD) ble invitert inn i arbeidet, og seniorrådgiver Marianne Grønli Revheim ble oppnevnt som observatør i arbeidsgruppen. I hennes fravær har fagdirektør Ingrid Aasen deltatt fra LMD.

I mandatet er det også oppnevnt en referansegruppe. Referansegruppens oppgave er å gi innspill til arbeidsgruppen, diskutere ulike problemstillinger og å kvalitetssikre materialet som arbeidsgruppen produserer.

Referansegruppen har bestått av:

Jordskiftedommer	Sæmund Stokstad
Jordskifterettsleder	Trond Ivar Tømmervold

Arbeidet startet opp i mars 2022 og ble avsluttet i januar 2023.

3.2 Nærmere om arbeidsgruppens arbeid

Som en innledning til arbeidsgruppens arbeid ble mandatet drøftet. Det er arbeidsgruppens tolkning at mandatet har større fokus på saksbehandlingstid enn på forenkling av regler og prosesser. Arbeidsgruppens fokus har først og fremst vært på forenkling der vi mener det kan medføre effektivisering av arbeidet i jordskifterettene.

I mandatet er det forutsatt at effekten av arbeidsgruppens forslag skal kunne underbygges med forretningsstatistikk fra Lovisa. Dette har i liten grad latt seg gjøre slik Lovisa er bygd opp i dag. For å kompensere for dette er det gjennomført en spørreundersøkelse blant alle ansatte i jordskifterettene. Tilbakemeldingene fra undersøkelsen har gitt gode innspill til arbeidsgruppens arbeid og forslag.

Så langt vi mener det er pedagogisk hensiktsmessig er det utarbeidet flere alternative forslag. Vi håper dette vil forenkle Domstoladministrasjonen og Landbruks- og matdepartementet sitt videre arbeid med oppfølging av rapporten.

Rapporten er fortrinnsvis skrevet for lesere i et jordskiftefaglig og juridisk miljø, men også for andre som ønsker å få mer kunnskap om jordskifte og prosessene i jordskifteloven. Vi har derfor laget et eget kapittel med relevant bakgrunnsinformasjon om bl.a. jordskifteprosessen i rapportens kapittel 4.

Arbeidsgruppen har hatt til sammen ni møter hvorav tre har vært som fysiske møter.

4 Bakgrunnsinformasjon

4.1 Kort om jordskifteprosessen

Jordskifteprosessen er en kombinasjon av spesielle regler i jordskifteloven kapittel 6, innskriving av regler fra tvisteloven i jordskifteloven, og henvisning til tvisteloven i jordskifteloven. Hvilke deler av tvisteloven som er gjort gjeldene følger av opplistingen i jordskifteloven § 6-1 andre ledd. Hensynet til selvprosederende parter har blitt tungt vektlagt både i arbeidsprosesser, maler og i jordskifteloven.

Sakene i jordskifteretten består av både tvistesaker (rettsfastsettende saker) etter lovens kapittel 4, skjønn etter lovens kapittel 5 og de rettsendrende sakene etter lovens kapittel 3. Saker etter kapittel 3 blir også kalt jordskiftesaker.

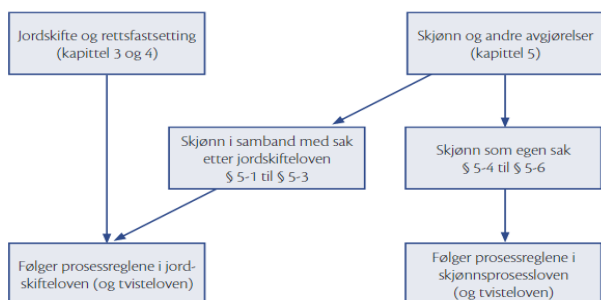
I mange av tvistesakene har jordskifteretten parallell kompetanse med de alminnelige domstolene og behandlingen av disse sakene vil i all hovedsak være tilnærmet lik behandlingen i de alminnelige domstolene. Ett viktig særtrekk er imidlertid at også tvistesakene medfører teknisk arbeid med merking og måling av grenser. Et annet særtrekk er at i et stort flertall av sakene er partene selvprosederende.

Saker etter kapittel 3 (rettsendrende saker) kan litt forenklet deles i fem faser:

1. Krav og innledende saksforberedelse
2. Saklig og geografisk avgrensning av saken
3. Fastsette grunnlaget for jordskifteløsningen
4. Utarbeide forslag til jordskifteløsning både underveis og endelig
5. Fastsette endelig jordskifteløsning m/etterarbeid

Bruken av ulike prosessregler kan illustreres slik:¹

¹ Innføring i jordskifterett av Per Kåre Sky og Øystein Jakob Bjerva, Universitetsforlaget 2018.

Jordskifteprosessen ved rettsendrende saker kan illustreres gjennom en oversikt over saksgangen i en typisk jordskiftesak. Oversikten er hentet fra Sky og Bjerva (2018).²

	Ulike steg i behandlingen av en jordskiftesak	Hvem gjør hva?
1.	Krav om sak, jf. § 6-2	En eller flere parter sender inn et krav om sak til jordskifteretten.
2.	Kravet kontrolleres, jf. § 6-4	Jordskifteretten kontrollerer og gir eventuelt frist for retting eller supplement.
3.	Kravet forkynnes for partene i saken med frist for uttalelse, jf. § 6-5	Jordskifteretten forkynner, og partene blir oppfordret til å komme med merknader.
4.	Innkommne merknader til kravet, jf. § 6-5	Jordskifteretten sender merknadene som har kommet inn til partene i saken, eventuelt med ny frist for merknader.
5.	Saksforberedelse, jf. tvisteloven § 9-6 og jordskifteloven § 6-7 og § 6-8	Jordskifteretten kan velge om den skal kalle inn til et rettsmøte for muntlig saksforberedelse, eller om den skal være skriftlig.
6.	Saklig og geografisk avgrensning av saken, jf. § 6-9 og § 6-23 fjerde ledd bokstav a	Med bakgrunn i kravet og de merknadene som har kommet inn, avgrenses saken av jordskifteretten.
7.	Plan for gjennomføring av saken, jf. § 6-6	Rettsendrende saker vil ofte gå over flere rettsmøter, og for at saksbehandlingen skal bli forutsigbar for partene, lages det en tidsplan.
8.	Beslutning om at saksbehandling er igangsatt, jf. § 6-4 fjerde ledd	Jordskifteretten protokollere at saksbehandlingen er igangsatt. Det kan gjøres i forkant av eller samtidig med at saken avgrenses saklig og geografisk.
9.	Fastlegging av eiendoms- og bruksrettsforholdene før jordskifte, jf. § 3-13	Jordskifteområdet klarlegges av jordskifteretten sammen med partene. Jordskifteretten avgjør eventuelle tvister og uklarheter.
10.	Verdsetting, bonitering og annet grunnlagsarbeid, jf. § 3-14, § 3-15 og § 6-23 fjerde ledd bokstav b	Jordskifteområdet verdsettes av jordskifteretten. Det praktiske arbeidet utføres av en teknisk utreder og legges fram for jordskifteretten og partene. Avgjøres ved jordskifteavgjørelse.
11.	Forslag til jordskifteløsning, jf. § 3-16 til § 3-29, § 6-21 første ledd og § 6-23 fjerde ledd bokstav b	Jordskifteretten lager forslag til jordskifteløsning. Her presenteres rettsendringen for partene. Det

² Innføring i jordskifterett av Per Kåre Sky og Øystein Jakob Bjerva, Universitetsforlaget 2018.

		praktiske arbeidet utføres av en teknisk utreder og legges fram for jordskifteretten og partene.
12.	Merknader fra partene til den foreslåtte jordskifteløsningen, jf. § 6-21 andre til fjerde ledd	Partene kommer med merknader i rettsmøte eller sender inn merknader. Jordskifteretten sender ut alle merknadene til partene i saken, slik at kontradiksjonen ivaretas.
13.	Fastsettelse av den endelige jordskifteløsningen, jf. § 6-23 fjerde ledd bokstav h	Jordskifteretten fastsetter endelig jordskifteløsning.
14.	Merking og koordinatfesting av nye grenser og rettigheter, jf. § 6-29	Teknisk utreder gjennomfører det tekniske arbeidet på vegne av jordskifteretten.
15.	Rettsmiddel, jf. § 8-1	Partene har én måneds frist til å anke.
16.	Matrikkelføring og tinglysing av utdrag av rettsboka etter at saken er rettskraftig, § 6-30, jf. § 3-35 og § 6-31	Kommunen fører resultatet av jordskifte inn i matrikkel. Jordskiftedommeren sørger for at utdrag blir sendt til tinglysing.

Figur 1. Saksgangen i en jordskiftesak fra kravet kommer inn til saken er ferdig behandlet.

4.2 Spørreundersøkelsen

Arbeidsgruppen besluttet å starte sitt arbeide med å gjennomføre en spørreundersøkelse i jordskifterettene. Undersøkelsen ble sendt ut digitalt til alle ansatte i jordskifteretten i begynnelsen av mars 2022 med en svarfrist på to uker. Formålet med undersøkelsen var å få et tydeligere bilde av hvor medarbeiderne i jordskifterettene mener flaskehalsene i saksbehandlingsreglene sitter. Alternativet til en slik undersøkelse ville vært en grundig evaluering av hele jordskifteloven. Dette alternativet er diskutert, men arbeidsgruppen konkluderer med at dette ligger utenfor mandatet.

I spørreundersøkelsen ble følgende spørsmål om saksbehandling og saksbehandlingsreglene stilt:

- Er det fokus på saksbehandlingstid i din jordskifterett?
- Er lang saksbehandlingstid en utfordring i din jordskifterett, slik du opplever det?
- Blir det utarbeidet en plan for behandlingen av hver enkelt sak, jf. jordskifteloven § 6-6 andre ledd?
- Hva er den største flaskehalsen for raskere saksavvikling i din domstol?
- Har du andre forslag som kan forenkle saksbehandlingen og redusere saksbehandlingstiden?

Spørreundersøkelsen ga en svarprosent på 95,7 %. I de ulike stillingsgruppene er det færrest jordskiftedommere som har svart. De innledende spørsmålene i undersøkelsen viser at over 60 % av de som har svart har vært ansatt i en jordskifterett i 10 år eller mer. Om lag 25 % har svart at de ikke vet hva saksbehandlingstiden er i noen av sakstypene i egen jordskifterett.

Fullstendig oversikt over spørsmålene og svaralternativene i undersøkelsen er tatt inn som vedlegg 1 til rapporten

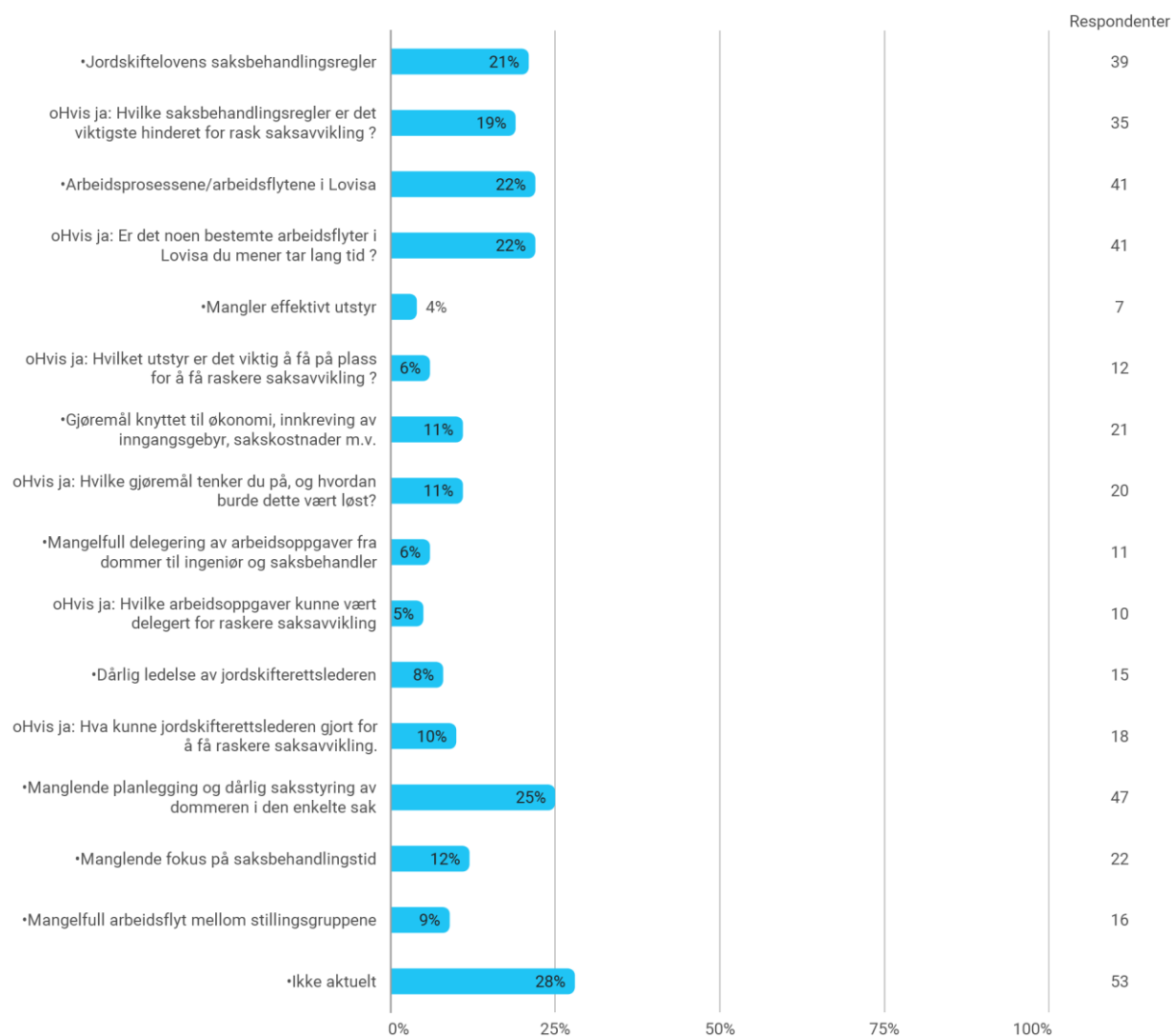
4.2.1 Oppsummering av tilbakemeldingene fra spørreundersøkelsen

Når det gjelder spørsmålet om fokus på saksbehandlingstid har omlag 50 % svart at det er en stor grad av slikt fokus – ca 44 % har svart at det er noe fokus på dette.

På spørsmål om man opplever saksbehandlingstiden som en utfordring har 19 % svart at de opplever dette i stor grad og 58 % i noen grad.

Til spørsmålet om det blir utarbeidet en plan for behandlingen av hver enkelt sak har i underkant av 50 % svart at det blir utarbeidet en slik plan i de fleste saker. Hele 17 % har svart at de ikke vet om det blir laget slike planer.

Til spørsmålet om hva som oppleves som flaskehalser for raskere saksavvikling i egen domstol ble det gitt ulike svaralternativer som viser følgende :

Figur 2. Hva som oppleves som flaskehalser i saksbehandlingen.

Tilbakemeldingene viser at det er særlig manglende planlegging og saksstyring, arbeidsflytene i Lovisa og jordskiftelovens saksbehandlingsregler som oppleves som flaskehalser.

Når det gjelder saksbehandlingsreglene vises det til at det er behov for en hjemmel for rettsmekling i jordskiftesaker og et «hurtigspor» for enkle saker. Problemet knyttet til tidsforbruk ved forkynning og registrering av mottakskvitteringer er også kommentert. Dette vil på sikt vil bli løst ved innføring av Aktørportalen for selvprosederende parter og tas ikke videre i dette arbeidet.

Hva angår arbeidsflytene i Lovisa vises det til at systemet er lite tilpasset saker med mange parter. Saksbehandlingssystemet tar ikke nødvendigvis lengre tid, men man oppnår heller ingen gevinster i tidsforbruk.

Svaralternativet om gjøremål knyttet til økonomi viser at det er behov for å se nærmere på regelverket knyttet til betaling av gebyr før forkynning og hvordan godtgjøring til meddommere kan tas inn som en del av avgjørelsen. Det er arbeidsgruppens inntrykk at mange skyver på tidspunktet for å avsi en avgjørelse, fordi meddommergodtgjørelsen ikke er endelig beregnet.

På spørsmålet om hvilke arbeidsoppgaver som kan delegeres, går det igjen i svarene at man bør bruke teknisk utreder til mer saksforberedelse, utredning og til å lage ulike forslag. Flere mener at saksbehandler i større grad må gis i oppgave å beramme og følge opp framdriften i sakene.

Når det gjelder jordskifterettsleders rolle mener mange at den enkelte dommer må følges bedre opp av leder, leder må planlegge og ha den nødvendige oversikt, være en pådriver i aktiv saksstyring og ikke minst ha fokus på saksbehandlingstid i egen domstol.

Det ble avslutningsvis gitt anledning til å komme med andre forslag i fritekst som kan forbedre saksbehandlingstiden. Vi har valgt å gjengi de som hyppigst går igjen i tilbakemeldingene og forutsetter at Domstoladministrasjonen vil vurdere forslagene nærmere.

- Restansenedarbeiding som prosjekt
- Tidlig teknisk saksforberedelse
- Bemanning med riktig kompetanse
- Kulturendring
- Utnevning av dommere i flere rettskretser
- Økt fokus på beramning
- Opprette utrederstillinger for å avlaste dommere

Arbeidsgruppen vil understreke at tilbakemeldingene og oppsummeringen av spørreundersøkelsen må sees i et større bilde, hvor både stor andel av selvprosederende parter, tilgang til tidsbesparende teknologiske løsninger og ikke minst kulturen i jordskifterettene vil ha stor betydning.

En fullstendig oppsummering av tilbakemeldingene fra undersøkelsen følger som vedlegg 2 til rapporten.

4.3 Status i jordskifterettens saksportefølge

Bakgrunnen for å se nærmere på en forenkling av saksbehandlingsreglene er bl.a. behovet for å gjøre jordskifterettene mer effektive og derved redusere saksbehandlingstiden. Tilbakemeldinger i spørreundersøkelsen kan tyde på at deler av jordskifteprosessen blir sett på som for omstendelig og også noe uforståelig for selvprosederende parter. Bruken av advokater i saker for jordskifteretten er økende og forenkling av regler og prosesser kan ha betydning for saksomkostninger.

Arbeidsgruppen har derfor sett det som nødvendig å se nærmere på ulike deler av jordskifterettens saksportefølge. Dette omfatter innkomne saker, saksbehandlingstid, alderen og status på restanser.

Av jordskifteloven § 4-2 går det fram at jordskifteretten skal merke og måle grenser for offentlige rådighetsbegrensninger. Et typisk eksempel på dette er grenser for verneområder. Dette er arbeid av teknisk og ikke dømmende karakter. I jordskifterettene har flere tatt til orde for at det er uheldig at arbeidet med disse sakene inngår i beregningen av saksbehandlingstid. Vi har derfor valgt å se nærmere på hvilken betydning vernesakene har for den gjennomsnittlige saksbehandlingstiden. Gjennomgangen viser ikke om vernesakene belaster jordskifterettene utover det som er finansiert med sideutgifter, eller hvorvidt arbeidet med disse sakene påvirker den samlede kapasiteten og saksbehandlingstiden for de øvrige sakene.

Nedenfor følger en kort oppsummering av de viktigste funnene i statistikken:

- Jordskifterettene har siden 2016 hatt en stabil saksinngang på i gjennomsnitt om lag 1350 saker i året med en liten nedgang for årene 2018 og 2019. Til tross for stabil saksinngang har restansene økt noe de siste to årene fra 1736 saker i 2019 til 1844 saker ved utgangen av 2021.
- I gjennomsnitt for alle jordskifteretter viser beholdningen av restanser at om lag 46 % av restansene er over 12 måneder og omlag 21 % er over 24 måneder. Som det fremgår er det store variasjoner mellom jordskifterettene. For jordskifterettene med høyest alder på restansene er det vanskelig å se for seg at de skal kunne nå mål om saksbehandlingstid uten at det settes i verk tiltak for å nedarbeide restansene.
- Når det gjelder saksbehandlingstid i rettsfastsettende saker er kun to jordskifteretter innenfor det foreslåtte måltallet på ni måneder for de rettsfastsettende sakene. Gjennomsnittlig saksbehandlingstid for alle jordskifteretter i samme periode for samme sakstype er 16,4 mnd.
- Når det gjelder saksbehandlingstid i rettsendrende saker er fire jordskifteretter innenfor måltallet på 15 måneder. Gjennomsnittlig saksbehandlingstid for alle jordskifteretter i samme periode for samme sakstype er 22,4 mnd.
- Statistikk viser at beregnet gjennomsnittlig saksbehandlingstid for rettsfastsettende saker i liten grad er påvirket av om vernesakene er tatt med, men slik at det er variasjoner fra jordskifterett til jordskifterett.

En mer detaljert saksstatistikk følger som vedlegg 3 til rapporten.

5 Forslag til endringer som gjelder den innledende saksforberedelsen

Tilbakemeldinger i spørreundersøkelsen indikerer at det kan være en del «flaskehalser» i den innledende saksforberedelsen. Dette er også et sentralt punkt i i Bjervas rapport. Dette kapitlet i rapporten omhandler arbeidsgruppens ulike forslag som vi mener har en effektiviseringsgevinst, knyttet til de ulike stegene i den innledende fasen av en sak.

5.1 Unntaket fra etterskuddsvis betaling av gebyr for advokater

Hovedregelen er at gebyrer skal betales på forskudd med mindre annet er bestemt, jf. rettsgebyrloven § 3. Unntak er gjort i rettsgebyrforskriften kapittel 3, jf. særlig § 3-1 hvor offentlige organer og advokater i en rekke sakstyper er gitt adgang til etterskuddsvis betaling av gebyr, som innebærer at gebyret betales når saken avsluttes. I oppstillingen av sakstyper som omfattes av unntaket er saker for jordskifteretten ikke nevnt.

I saker for jordskifteretten er det åpenbart at dette forholdet påvirker saksbehandlingstiden. Bjerva beskriver dette i sin rapport (s. 9 flg) slik :

Et praktisk forhold som at advokater ikke har rett til etterskuddsvis betaling av inngangsgebyret påvirker saksbehandlingstiden for krav som er innsendt av en advokat. Etter at kravet er mottatt og kontrollert legges det inn i Lovisa. Det blir deretter via DFØ sendt faktura i posten til advokaten. Først etter at fakturaen er betalt, og betalingen er registrert blir kravet forkynt for de øvrige partene. Med postgang, betalingsfrist og noe tid til registrering i «systemet» tar det gjerne en måneds tid. Denne tiden ville vært spart hvis advokatene i saker etter jordskifteloven får den samme rett til etterskuddsvis betaling som for de alm. domstolene. For skjønnsbegjæringer gjelder allerede de samme regler som for de alminnelige domstolene.

Begrunnelsen for denne særlige ordningen for jordskiftesaker, må antas å ha sammenheng med at mange parter for jordskifteretten har vært og er fortsatt selvprosederende. Over tid har man sett et

større innslag av advokater i saker for jordskifterettene. Dette tilsier etter arbeidsgruppens syn at de samme reglene bør gjelde når advokater fører saker for jordskifteretten.

Oversikten nedenfor er hentet fra Lovisa og viser antall saker i restanse hvor det er en eller flere advokater involvert. Tabellen sier ikke noe om hvor mange av disse sakene som er krevd av advokat. Andelen av advokater i saker i restanse varierer fra 31,5 % til 93,3 % .

Domstol	Restanser per 25.10.22	Restanser med prosessfullmektig	Andel med prosessfullmektig
Agder jordskifterett	174	83	47,7 %
Finnmark jordskifterett	40	18	45,0 %
Haugalandet og Sunnhordland jordskifterett	90	63	70,0 %
Helgeland jordskifterett	42	20	47,6 %
Hordaland jordskifterett	142	104	73,2 %
Lofoten og Vesterålen jordskifterett	55	24	43,6 %
Møre og Romsdal jordskifterett	165	63	38,2 %
Nord-Troms jordskifterett	66	45	68,2 %
Ofoten og Sør-Troms jordskifterett	43	28	65,1 %
Oslo og Østre Viken jordskifterett	136	82	60,3 %
Salten jordskifterett	57	25	43,9 %
Sogn og Fjordane jordskifterett	108	66	61,1 %
Sør-Rogaland jordskifterett	30	28	93,3 %
Telemark jordskifterett	98	52	53,1 %
Trøndelag jordskifterett	172	86	50,0 %
Vestfold jordskifterett	83	59	71,1 %
Vestre Innlandet jordskifterett	111	35	31,5 %
Vestre Viken jordskifterett	108	61	56,5 %
Østre Innlandet jordskifterett	65	22	33,8 %
Sum	1785	964	54,0 %

Bjerva foreslår at denne tilpasningen gjøres i form av en forskrift til jordskifteloven og begrunner det med at jordskifteloven er en spesiallov som har egne bestemmelser om gebyr. Gjeldende jordskiftelov gir imidlertid ikke hjemmel til å gi forskrift på dette området. Arbeidsgruppen vil for øvrig bemerke at hverken skjønnsprosessloven eller tvisteloven har regler om gebyr og at denne systematikken også kunne vært fulgt i jordskifteloven. Dette krever et større arbeid og faller utenfor arbeidsgruppens mandat.

Arbeidsgruppen forslår at endringen innføres ved at man gjør et tillegg i rettsgebyrforskriften § 3-1 i et nytt andre ledd. Som alternativ løsning kan regelverket videreføres som i dag. Advokater vil da fortsatt ha et ulikt regelsett avhengig av om de prosederer for jordskifterett eller en alminnelig domstol eller har et skjønn for jordskifterett. En videreføring av dagens regelverk vil innebære ulikt regelsett og ikke bidra til å redusere saksbehandlingstiden.

Arbeidsgruppens forslår følgende som nytt andre ledd i rettsgebyrforskriften § 3-1:

Adgangen til etterskuddvis betaling omfatter også saker krevd etter lov av 21.juni 2013 (jordskiftelova) av offentlig organ eller praktiserende advokat.

Forslag til lovtekst fremgår av rapportens kapittel 11.

5.2 Saksbehandlingen og forholdet til tvisteloven og lov om skjønn og ekspropriasjonssaker

5.2.1 Forholdet mellom jordskifteloven og tvisteloven

Lovteknikken i jordskifteloven er at en del saksbehandlingsregler er spesielle for behandlingen i jordskifterettene. Derneft legger jordskifteloven § 6-1 andre ledd til grunn at en del av reglene i tvisteloven gjelder "*..slik det går fram av paragrafane i lova her, og elles så langt dei høver...*". I følge Prop. 101 L s. 449 vil noen av reglene kunne legges til grunn slik de lyder. I andre tilfeller må man gjøre en nærmere vurdering av hvor langt de passer.

Videre er noen sentrale regler i tvisteloven omarbeidet og tatt inn som egne regler i loven. Dette er gjort for å passe bedre for de sakene som jordskifteretten skal behandle, men også for at teksten i jordskifteloven skal gi bedre informasjon for selvprosederende parter. Prop. 101 L s. 265 nevner som eksempel tvisteloven § 9-4 om saksstyring og planlegging, som har fått en tilpasset regel i jordskifteloven § 6-6.

Sist men ikke minst er det enkelte bestemmelser i loven som sier at tvisteloven ikke skal gjelde, jf. for eksempel jordskifteloven §§ 6-8 og 6-10.

Arbeidsgruppen mener den lovtekniske løsningen er komplisert og fremstår som uoversiktlig og lite tilrettelagt for selvprosederende parter. Det er en kjensgjerning at også profesjonelle aktører har problemer med systematikken i saksbehandlingsreglene. Arbeidsgruppen har imidlertid konkludert med at en omarbeiding innebærer et større arbeid som faller utenfor vårt mandat.

5.2.2. Aktiv saksstyring – jordskifteloven §§ 6-1 og 6-6

Som nevnt ovenfor er tvisteloven § 9-4 ikke gjort direkte gjeldende for jordskifteloven, men har fått en tilpasset regel i jordskifteloven. § 6-6 andre ledd. I Prop. 101 L s. 452 er det uttalt at jordskifteretten kan holde planleggingsmøte som en del av saksforberedelsen selv om tvisteloven § 9-4 ikke gjelder direkte.

Tvisteloven § 9-4 lyder som følger:

§ 9-4 Saksstyring. Plan for den videre behandling

- 1) Retten skal aktivt og planmessig styre saksforberedelsen for å oppnå en rask, prosessøkonomisk og forsvarlig behandling.
- (2) Straks tilsvaret er inngitt etter § 9-3, skal retten legge opp en plan for den videre behandlingen etter drøfting med partene og herunder fastsette frister og treffe nødvendige beslutninger. Dette omfatter....

Den tilpassede regelen i jordskifteloven § 6-6 andre ledd er formulert slik :

§ 6-6 Aktiv saksstyring og planlegging

Jordskifteretten skal aktivt og planmessig styre saksførebuinga og saka for å oppnå rask, prosessøkonomisk og forsvarleg behandling. Tvisteloven § 11-6 gjeld så langt han høver for plikta jordskifteretten har til å styre saka aktivt.

Etter drøfting med partane skal retten lage ein plan for behandlinga av saka. Planen skal gi retten og partane oversikt over saksgangen, når viktige avgjerder i saka må takast, og når retten ser for seg at saka kan avsluttast. Retten skal halde partane orienterte om eventuelle endringar i planen.

Bjerva foreslår i sin rapport å endre jordskifteloven § 6-1 slik at det fremgår at tvisteloven § 9-4 andre og tredje ledd «gjelder så langt dei høver». Han begrunner forslaget slik:

I saker med prosessfullmektiger har det blitt mer vanlig å gjennomføre et planmøte, jf. tvisteloven § 9-4. Bestemmelsen er ikke gjort gjeldende for jordskifteretten, men bør likevel benyttes i saker hvor det ligger til rette for dette. Jeg foreslår at dette tas inn i jordskifteloven §§ 6-1 og 6-6.

Inntrykket mitt er at reglene for bruk av planmøte er lite i bruk. Jeg er usikker på hvorfor. På spørsmål fra meg på Dommerseminaret 2019 i Bergen var det 5 av ca. 25 jordskiftedommere som noen gang hadde gjennomført et planmøte. I Tromsø noen flere, men likevel få. De som bruker planmøte er svært positive til dette. Det er en regel om saksforberedende rettsmøte i jordskifteloven. § 6-7, og at disse kan være fjernmøte. Jeg mener likevel at det kan være hensiktsmessig eksplisitt å gjøre reglene for planmøte gjeldende. Ulikheten i jordskifterettens saker gjør likevel at det ikke bør være en obligatorisk aktivitet. I saker med mange selvprosederende parter er åpenbart planmøte uaktuelt.

Den gjennomførte spørreundersøkelsen jf. pkt. 4.2 bekrefter Bjerva sitt inntrykk av at planlegging, herunder bruk av planmøter i jordskifterettene, ikke er særlig omfattende.

Med utgangspunkt i restansene pr. 25. oktober 2022, har arbeidsgruppen sett på bruken av planmøter i jordskiftesaker. Informasjonen som er hentet baserer seg på avtaletypen Planleggingsmøte i Lovisa.

Første del av tabellen nedenfor viser i hvor mange saker det har vært gjennomført planmøte. Bruken av planmøte i jordskifterettene varierer mellom 0 % og 23,3 % blant jordskifterettene. Gjennomsnittlig bruk av planmøte er 8 % for alle jordskifterettene.

En gjennomgang av de øvrige statuskodene for planmøte, som Berammet, Innkalt og Under forberedelse viser at potensiale for bruk av planmøte øker til 14,1 % .

Domstol	Restanser	Gj.ført	Gj.ført	Øvrige statuskoder	Totalsum	Totalsum %
		pl.møte	pl.møte			
Agder jordskifterett	174	8	4,6 %	0	8	4,6 %
Finnmark jordskifterett	40	2	5,0 %	1	3	7,5 %
Haugalandet og Sunnhordland jordskifterett	90	10	11,1 %	10	20	22,2 %
Helgeland jordskifterett	42	4	9,5 %	0	4	9,5 %
Hordaland jordskifterett	142	25	17,6 %	31	56	39,4 %
Lofoten og Vesterålen jordskifterett	55	1	1,8 %	0	1	1,8 %
Møre og Romsdal jordskifterett	165	2	1,2 %	3	5	3,0 %
Nord-Troms jordskifterett	66	3	4,5 %	0	3	4,5 %
Ofoten og Sør-Troms jordskifterett	43	0	0,0 %	3	3	7,0 %
Oslo og Østre Viken jordskifterett	136	25	18,4 %	15	40	29,4 %
Salten jordskifterett	57	0	0,0 %	6	6	10,5 %
Sogn og Fjordane jordskifterett	108	3	2,8 %	3	6	5,6 %
Sør-Rogaland jordskifterett	30	7	23,3 %	8	15	50,0 %
Telemark jordskifterett	98	2	2,0 %	8	10	10,2 %
Trøndelag jordskifterett	172	13	7,6 %	5	18	10,5 %
Vestfold jordskifterett	83	0	0,0 %	6	6	7,2 %
Vestre Innlandet jordskifterett	111	10	9,0 %	7	17	15,3 %
Vestre Viken jordskifterett	108	23	21,3 %	3	26	24,1 %
Østre Innlandet jordskifterett	65	4	6,2 %	0	4	6,2 %
Sum	1785	142	8,0 %	109	251	14,1 %

Kvaliteten på de aktuelle data som hentes fra Lovisa, avhenger av om avtaletypen har blitt behandlet og registrert riktig. Videre at de ulike statuskodene på avtaletypen har blitt fulgt opp.

Bjervas forslag til endring av jordskifteloven § 6-1 innebærer at planmøter ikke innføres som en obligatorisk bestemmelse, men en «kan» bestemmelse som gjelder for alle sakstyper. Det blir derfor opp til dommerens skjønn å vurdere dette tiltaket. Ved å innarbeide henvisningen til tvisteloven § 9-4 andre og tredje ledd skjerper man forventningen om at jordskiftedommeren skal vurdere om planmøte er egnet. Større bruk av planmøter vil også forplikte både parter og retten til bedre fremdrift. Et annet alternativ vil være å gjøre dette til en obligatorisk regel for alle saker. Ulikheten i jordskifterettens saker gjør at arbeidsgruppen ikke vil tilrå dette. Et siste alternativ vil være å la loven videreføres uten endringer. Arbeidsgruppen mener dette vil være uheldig med henblikk på behovet for å effektivisere saksbehandlingen i jordskifterettene og reduserer saksbehandlingstiden. En endring som foreslått i alternativ 1 og 2 får også konsekvenser for eventuelle endringer i § 6-6.

Arbeidsgruppen støtter Bjerva sitt forslag til endring i jordskifteloven § 6-1 .

Bjerva foreslår i sin rapport at en henvisning til tvisteloven § 9-4 andre og tredje ledd også tas inn i jordskifteloven § 6-6 første ledd. Arbeidsgruppen støtter også dette forslaget og viser til begrunnelsen over.

Arbeidsgruppens samlede forslag er som følger (endringene er innarbeidet i kursiv):

§ 6-1. Saksbehandlinga og tilhøvet til tvisteloven og lov om skjønn og ekspropriasjonssaker

Reglane om saksbehandling i dette kapitlet gjeld for jordskiftesak etter kapittel 3, rettsutgreiing og grensefastsetjing etter kapittel 4, og skjønn og andre avgjerder etter §§ 5-1 til 5-3 i samband med sak for jordskifteretten.

Desse delane, kapitla og paragrafane i tvisteloven¹ gjeld slik det går fram av paragrafane i lova her, og elles så langt dei høver: Kapittel 2, 3 og 8, § 9-6 første og andre ledd, tredje ledd første og andre punktum og fjerde ledd, §§ 9-4 andre og tredje ledd, 9-10 og 9-13 til 9-17, § 10-5 første og andre ledd, kapittel 11, § 12-1 første til tredje ledd, § 13-1 andre og tredje ledd, §§ 13-3 og 13-4, kapittel 13 II, kapittel 14, § 15-2 første ledd bokstav b, §§ 15-6 til 15-8, kapittel 16 I, II og III, § 16-18, kapittel 17, §§ 18-1 og 18-2, kapittel 19 og 20, femte del og sjette del.

Lov 1. juni 1917 nr. 1 om skjønn og ekspropriasjonssaker gjeld for behandlinga av skjønn og andre avgjerder som eiga sak etter §§ 5-4 til 5-6, jf. § 5-7 andre ledd.

§ 6-6. Aktiv saksstyring og planlegging

Jordskifteretten skal aktivt og planmessig styre saksførebuinga og saka for å oppnå rask, prosessøkonomisk og forsvarleg behandling. *Jordskifteretten kan kalle inn til planmøte i samsvar med tvisteloven § 9-4 andre og tredje ledd.* Tvisteloven¹ § 11-6 gjeld så langt han høver for plikta jordskifteretten har til å styre saka aktivt.

Etter drøfting med partane skal retten lage ein plan for behandlinga av saka. Planen skal gi retten og partane oversikt over saksgangen, når viktige avgjerder i saka må takast, og når retten ser for seg at saka kan avsluttast. Retten skal halde partane orienterte om eventuelle endringar i planen.

5.3 Jordskifteloven § 6-2 Krav om sak og § 6-9 Sakleg og geografisk avgrensing av saka

Tvisteloven har i § 9-2 regler knyttet at sak reises ved stevning og hvilke krav som stilles til stevningen. Tvisteloven § 9-3 har regler knyttet til den videre prosess med å inngi tilsvar og tilsvarets innhold. I tvisteloven § 12-2 er det gitt bestemmelser som definerer innholdet i prosesskriv.

I ny jordskiftelov fikk man en felles regel for saklig og geografisk avgrensning i saker etter kapittel 3 og 4, og det obligatoriske fremmingsvedtaket ble tatt bort.

Jordskifteloven § 6-2 gir regler om form og innhold i krav om sak for jordskifteretten. Bestemmelsen er formulert som følger;

Sak kan reisast ved skriftleg krav til jordskifteretten. Saka kan reisast munnleg, og kravet kan setjast opp som prosesskriv i samsvar med tvisteloven § 12-1 andre ledd. Kravet skal vere underskrive.

Så langt råd er skal det nemnast i kravet

- a) kva eigedommar saka gjeld
- b) namnet og adressa til partane, representantane og prosessfullmektigane
- c) om det trengst meddommarar, og om dei bør ha særskild kunnskap, jf. § 2-7
- d) kva parten vil oppnå med kravet, og
- e) kva bevis som vil bli førte, og annan dokumentasjon.

Kravet skal utformast slik at det gir grunnlag for ei forsvarleg behandling av saka. Innhaldet i kravet må vere slik at dei andre partane kan ta stilling til kravet, og førebu saka. Kravet skal dessutan gi retten grunnlag for å vurdere om han kan behandle saka. Kravet skal om mogleg vise det geografiske området det gjeld på eit kart. Gjeld kravet jordskifte etter kapittel 3, skal det gå fram av kravet kva for utenlege eigedomstilhøve ein krev at retten skal bøte på.

Bestemmelsen gjelder for alle typer saker. Dette kommer tydelig til uttrykk i Prop. 101 L s. 280:

I saker for jordskifteretten, vil utgangspunktet vere at disposisjonsprinsippet gjeld for den saklege avgrensinga av saka. Disposisjonsprinsippet gjeld såleis det som er tema for saka, for eksempel klarlegging av grenser eller endring av utenlege eigedomstilhøve. Disposisjonsprinsippet gjeld òg for det geografiske området saka gjeld, altså kva for eigedommar eller delar av eigedommar saka gjeld. Innanfor denne saklege/tematiske og geografiske ramma kan retten løyse dei problema partane har. Regelen er gjort generell i høve til sakstypane, i og med at sakleg og geografisk avgrensing vil vere nødvendig i alle saker. (vår understrekning).

Sakens karakter og hensynet til at mange parter er selvprosederende gjør at innholdet i jordskifteloven § 6-2 har et til dels annet innhold og erstatter reglene i tvisteloven § 9-2 og § 12-2. Andre ledd i bestemmelsen gir regler om hva kravet skal inneholde. Formuleringen er «så langt råd» og det er heller ingen formelle sanksjoner knyttet til eventuelle mangler ved kravet. Mangler eller feil ved kravet må rettes opp gjennom veiledning av rekvirenten. Jordskifteloven legger også opp til at kravet skal danne grunnlaget for en saklig og geografisk avgrensing av kravet og jordskifteloven § 6-9 har felles regler for dette. Endringer i disse bestemmelsene må sees i sammenheng og behandles derfor under ett i dette punktet.

Bjerva foreslår i sin rapport at det bør innarbeides et nytt fjerde ledd i jordskifteloven § 6-2 som følger :

Gjeld kravet sak etter kapittel 4 skal det for rettsutgreiing etter § 4-1 gå fram av kravet kva for retter eller eigedomstilhøve kravet omfattar og for grensefastsetjing etter § 4-2 kva for grenser jordskifteretten skal ta stilling til.

Gjeldende jordskiftelov § 6-9 er formulert som følger:

§ 6-9. Sakleg og geografisk avgrensing av saka

Jordskifteretten skal gjere ei sakleg og geografisk avgrensing av saka i samsvar med det eller dei krava som reisast, og som partane har fått ytre seg om.

Retten kan setje ein frist for partane til å fremje krav om den saklege eller geografiske avgrensinga av saka. Krav som er sette fram etter denne fristen, skal avvisast dersom retten ikkje finn gode grunnar for krava. Det skal mellom anna takast omsyn til kva dei andre partane meiner om krava, og om saka vil bli mykje forseinka.

Retten skal ta avgjerd om avgrensinga så snart det er grunnlag for det.

Om retten meiner det må til for å bøte på dei utenlege eigedomstilhøva i eit jordskifteområde, kan han av eige tiltak gå utanom den geografiske avgrensinga i dei krava som er reiste, og ta med attverande delar av dei eigedommane som jordskiftet gjeld. Jordskifteområdet kan likevel ikkje utvidast meir enn det som trengst for å få løyst saka slik ho er sakleg avgrensa etter dei krava som er reiste.

Bjerva foreslår at saklig og geografisk avgrensing forbeholdes de rettsendrende sakene. I tillegg foreslår han en mindre tekstlig endring i tredje ledd ved at «så snart» erstattes med «når»

Han begrunner forslaget slik:

Når rekvirenten har hånd om hva saken skal gjelde, er det ikke behov for en saklig og geografisk avgrensning av alle rettsfastsettende saker. Jeg foreslår derfor at det presiseres i § 6-2 at det skal angis hvilke grenser rekvirenten vil ha fastsatt hvis kravet i saken gjelder grensefastsettelse og hvilke eiendomsforhold eller rettigheter kravet skal omfatte i sak om rettsutgreiing. Når rekvirentens hånd om sakens omfang blir tydeligere er det mindre nødvendig at det er obligatorisk å måtte avsi en egen jordskifteavgjørelse med saklig og geografisk avgrensing av rettsfastsettende saker. Dette foreslår jeg derfor å forbeholde krav om jordskifte.

Det kan være at det i noen tilfeller er uklart hva saken skal omfatte, eller uenighet om vilkårene for å gjennomføre rettsutgreiing eller grensefastsettelse er oppfylt. I slike saker bør jordskifteretten ha mulighet til å ta stilling til dette ved å gjennomføre en saklig og geografisk avgrensing av saken. Men det bør altså ikke være en plikt i alle saker.

De rettsfastsettende saken utgjør i overkant av 60 % av den totale saksporteføljen i jordskifterettene og i mange av sakene er det to eller et mindre antall parter. I saker med grensefastsettelse er det åpenbart at rekvirenten bør ha klart for seg hvilke grenser man ønsker behandlet. I de rettsfastsettende sakene vil faktum og problemstillinger i utgangspunktet være enklere å konkretisere og formulere i et krav. I de rettsendrende sakene vil det ofte være mange parter og det kan ofte være vanskelig å få klarlagt hvilke utjenlige eiendomsforhold man ønsker retten skal bøte på i selve kravet. Dette må avklares gjennom selve prosessen og kan kreve en annen type dialog enn gjennom en tvistebehandling. Det er derfor betimelig å stille spørsmål ved om det er nødvendig å ha felles regler for disse to sakstypene.

Slik arbeidsgruppen ser det kan forslaget til endring i bestemmelsene bidra til en smidigere prosess i enklere rettsfastsettende saker. Forslaget medfører også at det ikke vil være mulig å utvide saken til å omfatte f.eks. flere problemstillinger eller eiendommer. At prosessene i enkle saker er for omstendelige kom også tydelig fram i spørreundersøkelsen Samtidig bidrar endringene til å tydeliggjøre og forsterke disposisjonsprinsippet når det gjelder de rettsfastsettende sakene. Jo klarere og mer gjennomarbeidet kravet er, jo mindre behov er det for å foreta en saklig og geografisk avgrensning. Det må forutsettes at enklere prosesser betyr mindre tidsbruk og dermed kortere saksbehandlingstid. Stadig flere saker rettsmekles. Jo tydeligere selve kravet fremstår jo enklere vil det også være å vurdere om saken egner seg for rettsmekling. En tilleggsgevinst vil være at prosessen

fremstår som mer forståelig for selvprosederende parter. Sett opp mot kravene til stevning i tvisteloven § 9-2 er hensynet til selvprosederende parter fremdeles godt ivaretatt.

Bjerva nevner i sin rapport at unntaksvis kan også rettsfastsettende saker være så uklare at det er behov for en saklig og geografisk avgrensning. Arbeidsgruppen er enig i at i slike tilfeller må det være anledning til å foreta en slik avgrensning. Selv om dette ikke går frem av lovteksten bør kommentarene til bestemmelsen åpne for dette.

Arbeidsgruppen foreslår også at overskriften i jordskifteloven § 6-9 endres slik at det fremgår at bestemmelsen som hovedregel gjelder jordskiftesaker.

Arbeidsgruppen støtter Bjervas forslag til endringer i jordskifteloven §§ 6-2 og 6-9.

Arbeidsgruppens forslag til lovtekst er som følger (endringer innarbeidet i kursiv):

§ 6-2. Krav om sak

Sak kan reisast ved skriftleg krav til jordskifteretten. Saka kan reisast munnleg, og kravet kan setjast opp som prosesskriv i samsvar med tvisteloven § 12-1 andre ledd. Kravet skal vere underskrive.

Så langt råd er skal det nemnast i kravet

- a) kva eigedommar saka gjeld
- b) namnet og adressa til partane, representantane og prosessfullmektigane
- c) om det trengst meddommarar, og om dei bør ha særskild kunnskap, jf. § 2-7
- d) kva parten vil oppnå med kravet, og
- e) kva bevis som vil bli førte, og annan dokumentasjon.

Kravet skal utformast slik at det gir grunnlag for ei forsvarleg behandling av saka. Innhaldet i kravet må vere slik at dei andre partane kan ta stilling til kravet, og førebu saka. Kravet skal dessutan gi retten grunnlag for å vurdere om han kan behandle saka. Kravet skal om mogleg vise det geografiske området det gjeld på eit kart.

Gjeld kravet jordskifte etter kapittel 3, skal det gå fram av kravet kva for utenlege eigedomstilhøve ein krev at retten skal bøte på.

Gjeld kravet sak etter kapittel 4 skal det for rettsutgreiing etter § 4-1 gå fram av kravet kva for retter eller eigedomstilhøve kravet omfattar og for grensefastsetjing etter § 4-2 kva for grenser jordskifteretten skal ta stilling til.

§ 6-9. Sakleg og geografisk avgrensing av jordskiftesaka

Jordskifteretten skal gjere ei sakleg og geografisk avgrensing av *ei jordskiftesaka* i samsvar med det eller dei krava som reisast, og som partane har fått ytre seg om.

Retten kan setje ein frist for partane til å fremje krav om den saklege eller geografiske avgrensinga av saka. Krav som er sette fram etter denne fristen, skal avisast dersom retten ikkje finn gode grunnar for krava. Det skal mellom anna takast omsyn til kva dei andre partane meiner om krava, og om saka vil bli mykje forseinka.

Retten skal ta avgjerd om avgrensinga *når så snart* det er grunnlag for det.

Om retten meiner det må til for å bøte på dei utenlege eigedomstilhøva i eit jordskifteområde, kan han av eige tiltak gå utanom den geografiske avgrensinga i dei krava som er reiste, og ta med attverande delar av dei eigedommane som jordskiftet gjeld.

Jordskifteområdet kan likevel ikkje utvidast meir enn det som trengst for å få løyst saka slik ho er sakleg avgrensa etter dei krava som er reiste.

Forslag til lovtekst fremgår av kapittel 11.

5.4 Jordskifteloven § 6-5 Merknader til kravet

Denne paragrafen gir regler om merknader til krav om sak for jordskifteretten. Hva krav om sak skal inneholde fremgår av jordskifteloven § 6-2.

Jordskifteloven § 6-5 har slik ordlyd:

§ 6-5. Merknader til kravet

Jordskifteretten skal forkynne kravet for dei andre partane og be dei komme med sitt syn. Partane bør seie si meining om kravet og gi dei opplysingane dei har. Dei bør nemne dei bevisa som vil bli førte, og vise til den dokumentasjonen dei byggjer på. Merknadene treng ikkje gå lenger enn det som er nødvendig for å gi eit tilstrekkeleg grunnlag for den vidare saksførebuinga.

Dersom nokon av partane vil ha meddommarar i det første rettsmøtet i saka, må merknadene innehalde krav om det.

Til vanleg skal merknadene vere skriftlege, men munnlege merknader kan setjast opp skriftleg av retten i samsvar med tvisteloven § 12-1 andre ledd.

Frist for merknader skal normalt ikkje vere kortare enn tre veker.

Reglene om oppnevning av meddommere går fram av jordskifteloven § 2-6 andre til fjerde ledd. Det er ingen absolutt frist for å sette fram krav om jordskiftemeddommere. I praksis fungerer dette slik at dersom man ikke har kryssset av for ønske om meddommere i kravskjema og de andre partene i saken ikke fremsetter ønske om det, vil saken gå med jordskiftedommeren som enedommer.

Bjerva foreslår å ta ut andre ledd i jordskifteloven § 6-5 og viser til at denne bestemmelsen slik den nå er, kan forstås dithen at man når som helst i saken kan be om meddommere, med de negative konsekvenser dette kan få for sakens avvikling og kostnader. Dette var tema i en sak behandlet i Gulating lagmannsrett (LG-2021-14340) hvor krav om meddommer ble satt fram i en avsluttende fase i saken. Retten bemerket følgende:

I saker etter jordskiftelova er det ikkje påbode med meddommarar slik som til dømes i ei rekkje straffesaker og saker etter tvistelova § 36. Om jordskifteretten skal setjast med meddommarar etter krav frå ein part, må avklarast tidleg i prosessen. Dette går også fram av jordskiftelova (2013) § 6-5 andre ledd. I denne saka la jordskifteretten til rette for ei tidleg avklaring gjennom skriv til partane av 25. mars 2015. Partane fekk i tråd med jordskifteretten sin praksis, ein frist til å melde frå om dei ynskte meddommarar.

Ingen av partane kravde meddommarar innan fristen. Først etter fem år, og etter at forslaget til jordskifteløysing var presentert for partane, tok NN opp spørsmålet om meddommarar. Retten avskar førespurnaden reint faktisk.

Jordskiftelova har ingen frist for å krevje meddommarar, og krav om dette kan i utgangspunktet koma på eit seinare tidspunkt. Ein vil likevel syna til norsk lovkommentar, merknad til § 2-6 andre ledd. Kommentaren syner at retten sin samansetnad berre unntaksvis vert endra under saka sin gong, og at det bør visast varsemd med slik endring.

I denne saka vart førespurnad om meddommarar sett fram i den avsluttande fase av saka. Ei tilkalling av meddommarar ville også ha forseinka ei sak som allereie hadde teke lang tid, jf. føremålsføresegna om rask og effektiv handsaming av sakene. Eit krav om meddommarar så seint i prosessen, må kunne

avskjerast ut frå ein analogi etter tvistelova § 9-16, jf. norsk lovkommentar til jordskiftelova (2013) § 6-5 andre ledd

Alternativt kan man stryke *i det første rettsmøtet* slik at fristen blir generell og ikke knyttet opp mot at dette må skje innen første rettsmøte.

Arbeidsgruppen viser til at hovedregelen i jordskifteloven § 2-6 er at retten skal settes med jordskiftedommeren som enedommer, men at meddommere skal tiltre retten dersom en part krever det eller dommeren mener at det «trengs». Arbeidsgruppen er enig i at ordlyden i jordskifteloven § 6-5 andre ledd kan være egnet til å misforstås og at tidspunktet for når en part kan kreve meddommere bør tydeliggjøres. På den annen side er en ikke kjent med hvor ofte denne problemstillingen forekommer i jordskifterettens saker. Uavhengig av et eventuelt omfang er det viktig at loven er tydelig på til at meddommere skal velges på et så tidlig tidspunkt som mulig i saken.

Arbeidsgruppen viser for øvrig til at både kravskjema og veiledning til kravskjema gir tydelig informasjon om retten til å be om meddommere. Det bør også foretas en gjennomgang av aktuelle maler i Lovisa for å sikre at tilbudet om meddommere kommer tydelig fram, for eksempel ved forkynning.

Arbeidsgruppen støtter forslaget om å stryke andre ledd i § 6-5. Et alternativ vil være å stryke « i første rettsmøte» slik at bestemmelsen ikke knytter seg til et bestemt tidspunkt, men at merknadene til kravet må inneholde et krav om meddommere. Etter arbeidsgruppens vurdering er dette en mindre tydelig endring som allikevel kan gi grunnlag for unødvendig prosess rundt spørsmålet om meddommere.

Arbeidsgruppen foreslår følgende endringer i § 6-5 (endringer innarbeidet med overstrykning):

§ 6-5. Merknader til kravet

Jordskifteretten skal forkynne kravet for dei andre partane og be dei komme med sitt syn. Partane bør seie si meining om kravet og gi dei opplysingane dei har. Dei bør nemne dei bevisa som vil bli førte, og vise til den dokumentasjonen dei byggjer på. Merknadene treng ikkje gå lenger enn det som er nødvendig for å gi eit tilstrekkeleg grunnlag for den vidare saksførebuinga.

~~Dersom nokon av partane vil ha meddommarar i det første rettsmøtet i saka, må merknadene innehalde krav om det.~~

Til vanleg skal merknadene vere skriftlege, men munnlege merknader kan setjast opp skriftleg av retten i samsvar med tvisteloven § 12-1 andre ledd.

Frist for merknader skal normalt ikkje vere kortare enn tre veker.

Arbeidsgruppens forslag til lovtekst fremgår av kapittel 11.

5.5 Jordskifteloven § 6-7 Saksførebuaende rettsmøte

I spørreundersøkelsen kom det fram at tidlig teknisk saksforberedelse med teknisk utreder bør innarbeides i loven og i arbeidsflyter.

Gjeldende jordskifteloven § 6-7 har følgende ordlyd:

§6-7. Saksførebuaende rettsmøte og teknisk saksførebuing

Jordskifteretten kan kalle partane inn til saksførebuaende rettsmøte på alle steg i saka. Slike rettsmøte kan vere fjernmøte, jf. tvisteloven § 13-1 andre og tredje ledd.

Saksførebuaende rettsmøte kan setjast med jordskiftedommeren som einedommar.

Jordskifteretten kan etter første ledd innkalle til saksforberedende møte både som en del av saksforberedelsen, men også underveis senere i saksforløpet. Innkalling til slike møter skjer som fastsatt i jordskifteloven § 6-10 om innkalling til rettsmøte.

Bjerva forslår å utvide teknisk utreders arbeidsoppgaver ved å innføre en hjemmel i et nytt tredje ledd for teknisk saksforberedelse. Hvis teknisk utreder er ute for å måle inn partenes påstander eller utføre annen teknisk saksforberedelse, vil også veiledning av partene være naturlig. Også bruk av drone kan inngå i denne typen saksforberedelse. På denne måten kan man få tilskjært saken, rydde opp i uklårheter og muligens også spare ett eller flere rettsmøter. Denne type saksforberedelse krever at teknisk utreder har en god rolleforståelse og ikke går utenfor rammen for denne type forberedelser.

Arbeidsgruppen er kjent med at enkelte jordskifteretter praktiserer dette, men at det ikke er en utbredt praksis. Enkelte jordskifterettsledere har også tatt til orde for at dette er en praksis som er i strid med jordskifteloven. Ulik praksis mellom jordskifteretter er i seg selv uheldig.

En jordskifterett som praktiserer teknisk saksforberedelse med teknisk utreder redegjør slik for ordningen:

Vi har god erfaring med påstandspåvisning før hovedforhandling. Advokatene i vårt distrikt er vant med det, og de etterspør det. Påstandspåvisning gjør hovedforhandlingen enklere. Vi sender ut en teknisk utreder sammen med partene og evt. Advokater, og begge sider får påvise det de ønsker. Det gjør det lettere for alle parter å se hva de andre mener. Det kan også spare oss for befaring. Vi registrer påstandspåvisningen i møtefanen i Lovisa, bruker «befaring» som møtetype, og vi oppretter en «protokoll for påstandspåvisning». Vi velger en vilkårlig avgjørelse-mal, tilpasser den og fører inn hvem som møtte og hvor, helt kort. Selv om partene har sagt nei til rettsmekling, kan de komme til enighet under påstandspåvisningen.

Arbeidsgruppen er enig i forslaget fra Bjerva og mener en formalisering i loven vil kunne bidra til en smidigere og mer effektiv saksbehandling. Teknisk saksforberedelse må kunne anvendes i alle sakstyper. Arbeidsgruppen legger til grunn at en slik ordning vil medføre at man får utnyttet den teknisk utrederkompetansen på en ny måte og at saksbehandlingen også vil fremstå som mere brukervennlig. Arbeidsgruppen oppfordrer Domstoladministrasjonen til å vurdere å utarbeide en protokollmal og saksflyt som kan benyttes som dokumentasjon ved denne type saksforberedelse.

Arbeidsgruppen foreslår følgende endringer i § 6-7 (endringer innarbeidet i kursiv);

§ 6-7. Saksførebuande rettsmøte og teknisk saksførebuing

Jordskifteretten kan kalle partane inn til saksførebuande rettsmøte på alle steg i saka. Slike rettsmøte kan vere fjernmøte, jf. tvisteloven § 13-1 andre og tredje ledd.

Saksførebuande rettsmøte kan setjast med jordskiftedommaren som einedommar.

Jordskifteretten kan avgjere at teknisk personale skal gjennomføre teknisk saksførebuing i saka.

Arbeidsgruppen forslag til lovtekst fremgår av kapittel 11.

5.6 Meddommergodtgjørelse og arbeidsgiveravgift

I spørreundersøkelsen og diskusjoner i arbeidsgruppen har det kommet fram at det er behov for å se på rutiner knyttet til beregning av arbeidsgiveravgift for godtgjørelse til meddommere i saker for jordskifterettene.

Fra flere hold er det vist til at systemet knyttet til beregning av arbeidsgiveravgift av meddommergodtgjørelse stjeler tid. I følge DRL (Domstolenes regnskaps- og lønnsseksjon) er praksis slik;

Det beregnes arbeidsgiveravgift av alle godtgjørelser til meddommere, uavhengig av sakstype og domstol. Bokføringen er imidlertid ikke lik. Arbeidsgiveravgiften er omtalt i kap. post 0410/21 i statsbudsjettet:

Post 21 Spesielle driftsutgifter

Løyvinga på posten dekker utgifter som etter rettsgebyrlova er inkluderte i rettsgebyret, jf. Kap. 3410, t.d. kunngjeringsutgifter, nødvendige utgifter ved tvangsforretningar, registrering m.m. under offentlig bubehandling og forkynning som er nødvendig etter lova. I enkelte saker blir utgifter til meddommarar, vitne og rettsvitne m.m. dekte. Løyvinga dekker òg arbeidsgivaravgift av godtgjersle til meddommarar og tolkar i sivile saker der partane sjølv dekker godtgjersla.

Det blir foreslått ei løyving på posten på 88,1 mill. kroner.

Disse sakene regnskapsføres i utgangspunktet på samme måte som jordskiftesaker – alle utgifter samles på én konto i regnskapet (mellomværende) i påvente av fakturering av partene. Forskjellen er at i jordskiftesaker blir både godtgjørelse og arbeidsgiveravgift ført på mellomværende, mens i de nevnte sivile sakene i de alminnelige domstolene blir godtgjørelsen ført mot mellomværende og arbeidsgiveravgift ført mot kap. post 0410/21. Dette betyr at det i saker for jordskifteretten kan gå noe tid før den endelige kostnaden er beregnet og saken kan avsluttes.

Arbeidsgiveravgift beregnes av lønssystemet først ved en lønnskjøring. Bokføring av lønnskjøringen i regnskapet kan ta noen dager. Det beregnes også arbeidsgiveravgift på deler av kilometergodtgjørelse og diett. For reiseregninger gjelder egne frister og kjøringer. Dette medfører at man som oftest må vente noen uker fra kravet fra meddommeren er sendt inn, før man vet eksakt hvilket beløp som skal faktureres. Dersom 0410/21 hadde inkludert jordskiftesaker kunne man unngått dette og avsluttet saken flere uker tidligere.

Tallene for de siste fire årene viser følgende beløp og antall saker:

År	Sum AGA	Antall unike saksnr.
2018	169 516 kr	259
2019	164 479 kr	215
2020	101 112 kr	157
2021	94 130 kr	135

Tallene viser et beskjedent antall saker - ca 10 % av sakene i 2021 – og beskjedne beløp i den store sammenheng. I tillegg til en forsinkelse på 2-3 uker i påvente av lønnskjøring kommer også den tiden det tar før meddommere registrerer sine kostnadskrav. I sum vil dette ha betydning for

saksbehandlingstiden. Det er uansett ingen god grunn til at denne type utgifter i jordskiftedomstolene skal behandles på en annen måte enn i de alminnelige domstolene.

Arbeidsgruppen oppfordrer Domstoladministrasjonen til å sørge for at arbeidsgiveravgift knyttet til meddommere i jordskifteretten behandles på samme måte som i de alminnelige domstolene.

5.7 Gebyr ved rettsmekling

Hverken lovverket, forarbeidene eller juridisk litteratur gir klare føringer for hvordan utmåling av gebyr skal løses ved rettsmekling i jordskifteretten. Praksis viser også at det er stor variasjon i hvordan gebyrer fastsettes ved rettsmekling i jordskifterettene. Fokuset på rettsmekling har økt betydelig i jordskifterettene de siste årene. I dag mekles mellom 30 - 40 % av de meklbare sakene – dvs. skjønn og rettsfastsettende saker med og uten grensespørsmål. Rettsmekling vil i tiden framover være et viktig tiltak for å nedarbeide restanser og korte ned på saksbehandlingstiden.

Jordskifterettens kompetanse til å rettsmekle er i dag begrenset til rettsfastsettende saker etter kapittel 4 og skjønn som egen sak. Dette følger av hhv. jordskifteloven § 6-26 og skjønnsprosessloven § 11.

Det må legges til grunn at minnelig løsning etter jordskifteloven § 6-17 ikke omfattes av gebyrreglene ved rettsmekling. Det samme gjelder saker som føres gjennom prosessen beskrevet i jordskifteloven § 6-21.

I jordskiftelovens kapittel 7 reguleres hvordan sakskostnader og gebyrer skal utmåles i saker for jordskifteretten. Selv om prosessreglene i tvisteloven er gjort gjeldende for rettsmekling i jordskifteretten, er rettsgebyrlovens regler om gebyr kun gjort gjeldende så langt de passer. Rent prinsipielt vil arbeidsgruppen gi uttrykk for at alle rettsgebyrer burde vært regulert i rettsgebyrloven og med henvisning fra jordskifteloven som særlov. En slik regulering vil fremstå som mindre fragmentarisk og mer brukervennlig.

Gebyrene utmåles av dommeren i en jordskifteavgjørelse til slutt i saken.

Med økende rettsmeklingsaktivitet har forskjellene i gebyrberegning blitt mer synlige. Flere ansatte i jordskifterettene har på denne bakgrunn bedt om at spørsmålet om beregning av gebyr ved rettsmekling må avklares i lovverket. Artikkelen «**Hvor mye koster rettsmekling**»³ peker på at jordskifterettene har ulik praksis, og konkluderer ut fra lovforarbeidene med hva som er riktig løsning i de ulike sakstypene. Artikkelen tar også opp ulik praksis ved beregning av gebyr ved skjønn som egen sak.

Spørsmålet om gebyr må vurderes både i forhold til gjeldende rammer og i forhold til arbeidsgruppen forslag til utvidelse av rettsmeklingsordningen, se kapittel 8 i denne rapporten.

Nedenfor følger en gjennomgang av hvordan arbeidsgruppen vurderer gebyrspørsmålet ved rettsmekling av

- skjønn som egen sak
- rettsfastsettende sak uten fastsetting av grenser
- rettsfastsettende saken med fastsetting av grenser

³ Skrevet av Solfrid Mykland Fjell og Øystein Jakob Bjerva, publisert i Tidsskrift for eiendomsrett 2022/2.

5.7.1 Rettsmekling av skjønn som egen sak

Gebyrer ved rettslige skjønn reguleres av skjønnsprosessloven § 11 første ledd. I bestemmelsens annet ledd går det fram at det skal betales 2 ganger rettsgebyret dersom saken trekkes tilbake «*eller på annen måte avsluttes før første rettsmøte er holdt*». Det avgjørende er altså at det ikke har vært avholdt en realitetsbehandling av kravet og denne tidsbesparelsen skal komme partene til gode. I samme bestemmelse første ledd er det også presisert at bestemmelsen gjelder både for behandling av skjønn ved de alminnelige domstolene og jordskifterettene.

Arbeidsgruppen legger etter dette til grunn at gebyr ved rettsmekling av skjønn i jordskifteretten allerede fremgår av rettgebyrloven og at gebyrspørsmålet ved skjønn først og fremst handler om feil i jordskifterettens praksis.

5.7.2 Rettsmekling av rettsfastsettende saken uten grenser

Det legges til grunn at det ved rettsmekling i rettsfastsettende saker uten grenser vil være parallell kompetanse mellom jordskifterett og tingrett.

I jordskifteloven § 7-2 annet ledd fremgår følgende :

Dersom kravet blir avvist eller trekt før realitetsbehandling, skal inngangsgebyret setjast ned til 2 gonger rettsgebyret.

Selv om denne bestemmelsen mangler en eksplisitt formulering om at sak kan være avsluttet etter rettsmekling, legger arbeidsgruppen til grunn at gebyr ved rettsmekling i tvistesaker uten grenser omfattes av reguleringen i jordskifteloven § 7-2. Det vises bla. til at saken ikke har vært realitetsbehandlet, at saker som løses ved rettsmekling skal heves gjennom en hevingskjennelse, jf. § 6-23 annet ledd bokstav b). Det vises også til kommentar til kapittel 7 i Prop. 101 L (2012-2013) punkt 13.9.5.3.

5.7.3 Rettsmekling av rettsfastsettende saken med grenser

I saker som omhandler grensefastsettelse har jordskifteretten plikt til å merke og koordinatfeste grenser også i tilfelle hvor grensene blir inngått som del av et rettsforlik, jf jordskifteloven § 6-29. Det følger av § 7-3 at det skal betales et grenselengdegebyr for slikt arbeid. Gebyret er fastsatt i egen forskrift og er 2 R per påbegynt 0,5 kilometer fastlagt grense.

Grensemåling og merking er det eneste som er direkte omtalt i forarbeidene til jordskifteloven i tilknytning til gebyrer og rettsmekling. I Prop.101 L (2012 – 2013)s. 345 – 346 er det uttalt at det for kostnader knyttet til grenser ikke er «*skilt mellom grenser som er fastsatt ved dom eller rettsforlik og grenser som er fastsatt uten slikt konfliktnivå*».

Arbeidsgruppen legger etter dette til grunn at det ved rettsmekling med påfølgende rettsforlik som omhandler grenser som måles inn og koordinatfestes, i tillegg til inngangsgebyr redusert til 2 R , også skal betales grenselengdegebyr.

5.7.4 Gebyr ved en eventuelle utvidelse av rettsmeklingsordningen

Arbeidsgruppen forslår i kapittel 8 flere alternative løsninger knyttet til rettsmekling i rettsendrende saker.

For arbeidsgruppen er det et naturlig utgangspunkt at dersom det inngås et rettsforlik i en rettsendrende sak må reglene for gebyr være det samme som for rettsforlik for øvrig, jf. ovenfor. Like prosesser krever like gebyrregler. Et enkelt og klart regelverk vil også medføre lik praktisering. Ofte vil for øvrig sakene være kombinerte – ved at det både omfatter rettsfastsetting og rettsendring. Det tilsier også at det må være et likt regelverk som gjelder alle saker som rettsmekles.

Begrunnelsen må være at så lenge saken ikke er realitetsbehandlet i rettsmøte skal tidsbesparelsen komme partene til gode gjennom lavere gebyrer. Rettsmeklerens vurdering av om saken er egnet for rettsmekling vil her være viktig, slik at man «treffer» med tidsbruk også ved rettsmekling i rettsendrende saker.

Arbeidsgruppen foreslår etter dette at jordskifteloven § 7–2 andre ledd omformuleres slik at det eksplisitt fremgår at dersom saken avsluttes ved at det inngås et rettsforlik skal inngangsgebyret settes til 2 ganger rettsgebyret. Endringen er innarbeidet i kursiv :

§ 7-2. Inngangsgebyr

Den som krev sak skal betale fem ganger rettsgebyret for krav om sak etter kapittel 3 og 4. Det same gjeld og for krav om utviding av sak etter at jordskifteretten har avgrensa saka sakleg og geografisk.

Dersom kravet blir avvist eller trekt før realitetsbehandling, skal inngangsgebyret setjast ned til to ganger rettsgebyret. *Det same gjelder dersom partane vert samde og resultatet av rettsmeklinga vert fastsatt ved rettsforlik etter § 6-26.*

Arbeidsgruppen forslag til lovtekst fremgår av kapittel 11.

6 Forslag til forenkling av forslag til jordskifteavgjørelse og fastsetting av grenser m.m.

6.1 Innledning

I dette kapittelet drøfter arbeidsgruppen behovet for forenkling av reglene som gjelder for utarbeiding av forslag til jordskifteavgjørelse og tilsvarende for utarbeiding av forslag til fastsetting av grenser mv., jf. jordskifteloven §§ 6-21 og 6-22. Bakgrunnen for dette er at saksbehandlingsreglene, spesielt i de rettsendrende sakene, blir regnet for å være omstendelige og i for liten grad fleksible med tanke på tilpassing til behovet i den enkelte sak. Brukerundersøkelser viser at partene i saker for jordskifterettene gjennomgående er fornøyde med det arbeidet som blir gjort, bortsett fra at sakene tar for lang tid.

Bjerva foreslår i sin rapport en mer fleksibel prosess for jordskiftesakene. I NOU 2020:11 Den tredje statsmakt (Domstolkommisjonens andre delutredning) kapittel 26.4 uttaler kommisjonen seg slik til Bjervas forslag:

Kommisjonen tiltrer Bjervas anbefaling om å utvikle en mer fleksibel og brukertilpasset prosess for jordskifterettene. Jordskifteprosessen fremstår som noe omstendelig, og mange saker tar etter kommisjonens syn utvilsomt for lang tid. Overordnet sett synes det å være behov for å gi jordskifterettene bedre muligheter til å tilpasse prosessen til den enkelte sak. En slik proporsjonalitetstankegang ligger i større grad til grunn for tingrettenes tvisteløsning. Av konkrete endringsforslag vil kommisjonen vise til Bjervas forslag om å gjøre prosessreglene ved utforming av forslag til jordskifteavgjørelse mer fleksible. Allerede i dag er det til en viss grad mulig at jordskifteløsningen kan fastsettes uten en ekstra høring av forslaget når partene er enige om dette. Etter kommisjonens syn bør det også åpnes for at jordskifteretten, uavhengig av partenes syn, skal kunne beslutte en forenklet prosess når saken er oversiktlig, og retten ikke finner det betenkelig.

Det springende punkt er om jordskifteretten selv på visse vilkår, og etter å ha hørt partene, skal kunne beslutte forenklet behandling i rettsendrende saker uavhengig av om ikke alle har gitt sin tilslutning til det. Dette vil i tilfelle være en nyskaping i jordskifteprosessen og samtidig en tilnærming til skjønnsprosessen, som jordskifterettene etter hvert har betydelig erfaring med.

Nedenfor gis i kapittel 6.2 en kort beskrivelse av hva som historisk har vært praksis hva gjelder partsinvolvering i saker for jordskifteretten. I kapittel 6.3 er dagens saksbehandlingsregler for rettsendrende saker gjennomgått. I kapittel 6.4 gjøres kort rede for formålet med å gi regler for forenklet saksbehandling og de avgrensninger som bør ligge til grunn for hvilke saker som kan være aktuelle i så måte. I kapittel 6.5 gjennomgås tre alternative forslag til endring av jordskifteloven § 6-21, før arbeidsgruppen i kapittel 6.6 vurderer alternativene opp mot hverandre og kommer med sin anbefaling.

Arbeidsgruppen har vurdert hvorvidt det er behov for å endre jordskifteloven § 6-22. Paragrafen sikrer en smidig behandling av rettsfastsettende saker der partene er enige og der også hensynet til ikke møtende parter er ivaretatt. Tilbakemeldinger fra jordskifterettene bekrefter dette. Arbeidsgruppen forslår derfor ingen endringer i § 6-22.

6.2 Partsinvolveringen i de rettsendrende sakene

I rettsendrende saker har det vært regler om partsinvolvering helt siden utskiftningsloven av 1882. Det bærende prinsippet har hele tiden vært at jordskifteretten skal utarbeide forslag til løsninger, som partene skal få uttale seg om før den endelige planen blir vedtatt.

Jordskifte er endring. I endringsprosesser er det gode grunner som taler for å involvere de berørte. Det er velkjent at god informasjon og partsinvolvering underveis i saken virker positivt i slike prosesser. Innspill fra partene gir i mange tilfeller både et bedre sluttresultat og totalt sett en større aksept for den endelige løsningen.

6.3 Gjeldende regler

I dagens jordskiftelov er saksbehandlingsreglene i endringssaker formulert slik:

§ 6-21. Forslag til jordskifteavgjerd

Ved førebuing av ei jordskifteavgjerd etter § 6-23 fjerde ledd bokstav b), f) og h), skal retten utarbeide forslag som viser resultatet av jordskifteavgjerda, og forslaget skal leggjast skriftleg fram for partane. Før forslaget blir utarbeidd, skal retten gi partane høve til å uttale seg. Partane skal òg få høve til å uttale seg om dei merknadene til forslaget som kjem inn.

Fristen for å uttale seg skal normalt ikkje vere kortare enn to veker.

Forslaget skal behandlast i rettsmøte. Dersom jordskifteretten meiner det held, og ingen av partane set seg imot det, kan forslaget behandlast skriftleg.

Paragrafen peker på to spor for behandling av forslaget. Hovedsporet er behandling i rettsmøte. Alternativt kan forslaget behandles skriftlig dersom ingen part setter seg imot det og jordskifteretten mener det holder.

Behandling i rettsmøte kan være tidseffektivt dersom det er laget en god og forpliktende plan for saken. Skriftlig behandling kan være mindre tidseffektivt fordi merknads- og uttalefristene tar den lovbestemte tiden. I saker med mange parter kan skriftlig behandling være administrativt ressurskrevende. Det er mulig at tilgang til Aktørportalen for selvprosederende parter delvis vil

kunne reparere dette, men det må fremdeles påregnes at det vil være noen ikke-digitale parter i jordskiftesaker.

6.4 Formål og avgrensinger

De rettsendrende sakene som er til behandling i jordskifterettene varierer mye i omfang, kompleksitet og tidsbruk. De enkleste kan være mindre arealbytter mellom to eiendommer der arbeidet med saken bare tar noen få dager. I de mest omfattende og komplekse sakene kan flere hundre eiendommer være involvert, og saksbehandlingen kan strekke seg over flere år.

Det er særlig i de enkle og oversiktlige sakene at adgangen til utvidet bruk av forenklet saksbehandling er etterspurt. Målsettingen med en endring av jordskifteloven § 6-21 er at slike saker skal kunne undergis en enklere saksbehandling enn det dagens regler legger opp til for å oppnå kortere saksbehandlingstid og for å legge til rette for at saksbehandlingen står i et rimelig forhold til sakens omfang. Med enkle og oversiktlige saker menes saker med få parter der det er tale om relativt små endringer og der løsningene langt på veg «ligger oppe i dagen». I dette ligger at både partene og jordskifteretten allerede tidlig i saken får oversikt av de endringer som vil være aktuelle og hvilke konsekvenser de vil kunne få for partene.

Det er jordskifteretten som i første rekke må vurdere om en sak egner seg og som normalt må ta opp spørsmålet om forenklet behandling. Spørsmålet vil nok også kunne reises av advokater som opptrer som prosessfullmektiger. Derimot kan det ikke uten videre påregnes at selvprosederende parter vil ha innsikt nok i jordskifteloven til å ta dette opp. Det er uansett viktig at jordskifteretten tidlig i saksløpet orienterer partene om mulighetene som vil ligge i et nytt regelverk om forenklet behandling og hvilke konsekvenser det vil ha for partene i forhold til reglene i jordskifteloven § 6-21 slik den lyder i dag.

6.5 Tre alternative forslag til endring av jordskifteloven § 6-21

Arbeidsgruppen foreslår å beholde dagens regler i jordskifteloven § 6-21 slik de er. Disse reglene fungerer godt i de omfattende og komplekse sakene, og det er ikke avdekket noe behov for å endre saksbehandlingsreglene i slike saker. Arbeidsgruppen foreslår derfor at en regel om forenklet behandling tas inn som nytt femte ledd. I det etterfølgende beskrives tre ulike alternativer for et nytt femte ledd.

6.5.1 Alternativ 1

Dersom partane er samde om det, og jordskifteretten meiner det held, kan retten i einskilde høve ta jordskifteavgjerd utan slik handsaming som følgjer av første til tredje ledd.

Dette alternativet ligger inne som forslag i Bjerva-rapporten side 14. Etter ordlyden ligger dette forslaget nokså nært opp til det som stod i jordskifteloven 1979 § 17 a andre ledd femte punktum. Denne regelen ble imidlertid ikke videreført i lovteksten i jordskifteloven 2013. Samtidig er det slik at lovforarbeidene, jf. Prop. 101 L (2012-13) side 302 første spalte, beskriver en forenklet behandling som ikke kommer direkte til uttrykk i lovteksten. Her står:

Reglane i lovforslaget §§ 6-21 og 6-22 er heller ikkje meint å vere til hinder for at ein let vere å sende ut forslag til partane, dersom dei er samde om at dette ikkje trengst. Når det i § 6-21 tredje ledd og § 6-22 femte ledd er sagt at fristen normalt ikkje skal vere kortare enn to veker, ligg det i dette at partane òg kan seie frå seg høyringsfristen, og be retten om ta avgjerda straks, eventuelt med ei kortare frist enn to veker. Men føresetnaden må vere at partane er samde om denne framgangsmåten. Retten bør i slike tilfelle òg gi partane

rettelegg og opplyse at ein fråvik «normalordninga» til lova, som mellom anna føreskriv forkyning av forslag til rettsfastsetjande avgjerd. Slik sett blir gjeldande jordskiftelov § 17 a andre ledd fjerde punktum og femte ledd ført vidare i den nye jordskiftelova.

Den muligheten til forenklet behandling som er beskrevet her, er godt «gjemt» i forarbeidene og kommer ikke godt nok fram i lovteksten til å bli brukt i praksis.

Adgangen til forenklet behandling i § 6-21 i Bjerva-rapporten er etter ordlyden relativt snever. Formuleringen «einskilde høve» peker i retning av at dette kun er ment som en unntaksregel. Skal en ny regel om forenklet behandling få en betydning som monner også statistisk i form av lavere gjennomsnittlig saksbehandlingstid, må lovteksten utformes slik at det åpnes for gi de fleste enkle og oversiktlige sakene en forenklet behandling.

6.5.2 Alternativ 2

Jordskifteretten kan i enkle og oversiktlege saker ta jordskifteavgjerd utan slik behandling som følger av første til fjerde ledd. Før det blir gjort vedtak om slik behandling, skal partane få høve til å uttale seg.

I dette alternativet er det jordskifteretten selv, etter å ha hørt partene, som beslutter forenklet behandling. Dette gir en prosess som ligner mer på skjønn. Forskjellen er at partene skal høres før beslutning tas.

Etter dette alternativet må to vilkår være innfridd før det besluttes forenklet behandling. Det første er at sakene skal være enkle og oversiktlige. Det er jordskifteretten som må vurdere om en sak kan sies å være i denne kategorien. Videre må jordskifteretten ta spørsmålet om forenklet behandling opp med partene. Dette kan jordskifteretten vurdere tidlig i prosessen ut fra sakskravet og etter at fristen for å komme med merknader til kravet er ute. Spørsmålet om forenklet behandling kan da settes opp som tema i innkallingen til første rettsmøte i saken. Holdes planmøte eller saksforberedende rettsmøte hører dette temaet naturlig hjemme der. Alternativt kan spørsmålet tas opp med partene på første ordinære rettsmøte uten at det er nevnt i innkallingen. Da må imidlertid alle partene være til stede, eventuelt må jordskifteretten i tillegg forespørre ikke møtende parter skriftlig etter at første rettsmøte er avholdt.

At jordskifteretten selv kan beslutte forenklet behandling vil utvilsomt ha tidsbesparende effekt. Man unngår da at forslag må på høring, enten i nytt rettsmøte eller skriftlig. En må kunne anta at tidsbesparelsen i mange tilfeller vil kunne ligge på en til to måneder, alt etter omfanget av saken. Bare innkallingsfristen til nytt rettsmøte tar noe tid, og normalt skal innkallingsfristen ikke settes kortere enn to uker. Dersom det er advokater i saken, må tidspunktet for nytt rettsmøte også avtales med dem, noe som også kan påføre en sak ekstra tid før nytt rettsmøte kan avholdes.

Det man kan miste er dialogen med partene om jordskifteløsningen, jf. kapittel 6.2. Selv om man har en mulighet til å ta opp et nytt jordskifte etter kapittel 6 i jordskifteloven etter 10 år, er det likevel slik at de fleste jordskiftesaker får en langt mer varig karakter. Det er derfor jordskifteretten fastsetter løsninger som partene, og eiendommene de besitter kan leve med i lang tid. Da er det også viktig at jordskifteretten finner gode løsninger. Partenes mulighet til innspill underveis i saken, for eksempel i forbindelse med høring av forslag, er nettopp noe jordskifteretten kan bygge på for å oppnå et sluttresultat som er best mulig tilpasset partenes behov.

Dersom dette alternativet fører til at jordskifteretten får et dårligere avgjørelsesgrunnlag, kan det i neste omgang føre til flere anker. En anke er ofte belastende, tidkrevende og kostbar for partene. Også samfunnsøkonomisk er det kostbart med anker.

6.5.3 Alternativ 3

Når saka eignar seg for det, kan jordskifteretten ta jordskifteavgjerd utan slik behandling som følgjer av første til fjerde ledd når det er forsvarleg. Før retten tek avgjerd om forenkla behandling skal partane få høve til å uttale seg.

I likhet med alternativ 2 bygger dette alternativet på at jordskifteretten selv skal kunne beslutte forenklet behandling etter å ha hørt partene. Det som skiller går i første rekke på terminologi, men også de vurderingene som må gjøres i forbindelse med valget av behandlingsform.

Lovteknisk bygger dette alternativet på den midlertidige covid-19-loven § 6 b. Denne har slik ordlyd:

§ 6 b Skriftlig behandling av forslag til jordskifteavgjørelse og fastsetting av grenser mv.
Jordskifteretten kan bestemme at forslag til jordskifteavgjørelse etter jordskiftelova § 6-21 skal behandles skriftlig når saken egner seg for det og skriftlig behandling er forsvarlig. Før retten treffer beslutning om skriftlig behandling, skal partene gis anledning til å uttale seg.
Første ledd gjelder tilsvarende for forslag til fastsetting av grenser, eiendomsrett, rettigheter og annet etter jordskiftelova § 6-22.

Uttrykkene «eignar seg for det» og «forsvarleg» er nye i jordskiftelovsammenheng. Ved å bygge på de samme kriteriene som covid-19-loven, er jordskifterettene allerede kjent med de vurderingene som må gjøres før beslutningen om forenklet behandling tas.

Alternativ 3 forutsetter at tre vilkår må være oppfylt for at en sak skal kunne undergis forenklet behandling. For det første må saken egne seg til det. I dette ligger at jordskifteretten må vurdere om saken er tilstrekkelig enkel og oversiktlig med hensyn på sakens løsning, også sett fra partenes side. Når det ikke skal utarbeides forslag, bør sakens karakter være slik at det for partene må være en viss forutsigbarhet knyttet til sluttresultatet. Videre må en forenklet behandling være forsvarlig. Sentralt i en slik vurdering er at partenes rettsikkerhet må ivaretas. Til slutt må jordskifteretten sikre at partene gis anledning til å uttale seg om behandlingen av saken. Om dette siste vises det det som er skrevet om det samme under alternativ 2 i kapittel 6.5.2.

6.6 Arbeidsgruppens vurderinger og anbefaling for endring av jordskifteloven § 6-21

Arbeidsgruppen anbefaler at alternativ 3 legges til grunn for et nytt femte ledd i § 6-21.

Uten at det er tallfestet, antas det at en relativt stor andel av de rettsendrende sakene har enkle og oversiktlige problemstillinger og et fåtall parter. Dette tilsier at mange slike saker også har noenlunde forutsigbare løsninger. I disse tilfellene bør jordskifteretten kunne beslutte forenklet behandling selv om ikke alle partene har gitt sin tilslutning. Normalt er det en fordel både for partene og for jordskifteretten at saksbehandlingen er proporsjonal med sakens omfang og kompleksitet. At jordskifteretten i samsvar med hovedsporet i jordskifteloven § 6-21 også i enkle saker må utarbeide forslag og gjennomføre høring, gir lenger saksbehandlingstid og i mange tilfeller også høyere prosesskostnader for partene. Det kan i denne sammenheng nevnes at jordskifterettene behandler flere typer skjønn som også kunne vært løst som en rettsendrende sak etter jordskifteloven, for eksempel skjønn om private veier etter vegloven, servituttskjønn og gjerdeskjønn. I skjønn

utarbeider ikke jordskifteretten forslag til løsninger, men avgjør skjønnnet direkte på grunnlag av det partene anfører under skjønnshandlingene.

De rettsendrende sakenes karakter har endret seg over tid. Mens det tidligere var en større andel mer gjennomgripende saker som gikk på oppløsning av sameie, store skogjordskifter og arealbytter på innmark, får jordskifterettene nå en større andel saker som gjelder løsning av mer spesielle og isolerte problemer knyttet til bruk og utnytting av eiendommene. Det er arbeidsgruppens oppfatning at de nåværende saksbehandlingsreglene i jordskifteloven er gode med tanke på å løse store og komplekse saker. Samtidig er det slik at de samme reglene ikke tar opp i seg at sakssammensettingen har endret seg og at saksbehandlingsreglene ikke lenger er tilstrekkelig fleksible når det gjelder å kunne tilpasse saksbehandlingen til behovet i den enkelte sak. På denne bakgrunn mener arbeidsgruppen at det i § 6-21 bør åpnes for at jordskifteretten på visse vilkår selv skal kunne beslutte en forenklet behandling uten at alle partene har gitt sin tilslutning.

Det er ikke meningen at et nytt femte ledd skal benyttes i saker som åpenbart er omfattende og komplekse og der sluttresultatet er lite forutsigbart for partene. Slike saker bør fortsatt følge hovedsporet i § 6-21 første til fjerde ledd.

Arbeidsgruppen tilrår at de lovformuleringer som er benyttet i den midlertidige covid-19-loven § 6 b bør inngå i et nytt femte ledd i § 6-21. Da knyttes ikke bruken av et nytt femte ledd kun til de såkalt enkle og oversiktlige sakene slik som beskrevet i alternativ 2, men til saker som «eignar seg for» forenklet behandling. Dette gir jordskifteretten et noe større handlingsrom. Samtidig og i tillegg, sett i forhold til alternativ 2, skal en forenklet behandling være forsvarlig. Dette må blant annet ses i lys av partenes behov i den enkelte saken. En slik forsvarlighetsvurdering kan opp mot partenes behov gi som resultat at en sak som jordskifteretten ellers vurderer som egnet, likevel ikke skal undergis en forenklet behandling. At partenes rettssikkerhet ivaretas hører med i en slik vurdering.

Det er arbeidsgruppens syn at partene bør få anledning til å uttale seg til et spørsmål om forenklet behandling. Det er i den sammenheng viktig at partene blir orientert om det samlede regelverket for saksbehandlingen i jordskifteloven § 6-21 og konsekvensene av at en sak blir behandlet forenklet etter et nytt femte ledd.

Arbeidsgruppen anbefaler at alternativ 3 som innebærer at § 6-21 tilføyes et nytt femte ledd som lyder:

Når saka eignar seg for det, kan jordskifteretten ta jordskifteavgjerd utan slik behandling som følgjer av første til fjerde ledd når det er forsvarleg. Før retten tek avgjerd om forenkla behandling skal partane få høve til å uttale seg.

7 Forslag som gjelder endring i avgjørelsesformer

7.1 Bakgrunn og gjeldende rett.

Jordskifteloven medførte endringer i avgjørelsesformene i jordskifteprosessen.

I tillegg til avgjørelsesformene vi kjenner fra sivilprosessen har jordskifteprosessen den egne avgjørelsesformen jordskifteavgjørelse.

I dagens jordskiftelov avløste avgjørelsesformen jordskifteavgjørelse de ulike vedtakene som jordskifterettene tok ved gjennomføring av et jordskifte. Der jordskifteretten fastsetter innholdet i rettigheter og grenser uten at det er tvist mellom partene avses det også dom i motsetning til de

rettsfastsettende vedtakene etter 1979 loven. Jordskifteloven § 6-23 lister opp hvilken avgjørelsesform jordskifteretten skal bruke.

Avgjørelsesformen jordskifteavgjørelse er i ordet og formen tilpasset avgjørelser hvor jordskifteretten gjennomfører jordskifte. Reglene for forberedelser av jordskifteavgjørelser finnes i jordskifteloven § 6-21. Det spesielle her er at jordskifteretten skal lage forslag til jordskifteavgjørelse, som partene skal få uttale seg til.

Avgjørelsesformen fungerer som en «spurveksler» for hvordan en anke skal behandles i lagmannsretten, og for om jordskiftelagdommeren skal delta i behandlingen.

I domstolkommisjonens mandat til Bjervas utredning var det *«ønskelig å se på forskjellene mellom behandlingen av en tvistesak i jordskifterett og tingrett. Det er blant annet aktuelt å vurdere om prosessen for jordskifteretten kan forenkles når det gjelder antall avgjørelser som treffes i hver sak.»*

Ulikhetene illustreres godt i behandlingen av en grensetvist. Tvister om eiendomsgrensen kan behandles av både tingretten og jordskifteretten. I tingretten vil resultatet være en dom. En tilsvarende tvistesak for jordskifteretten der det fastsettes grenser krever fire avgjørelser før den avsluttes:

1. Jordskifteretten gjør en saklig og geografisk avgrensning av saken, jf. jordskifteloven § 6-9. Avgjørelsen er en jordskifteavgjørelse, jf. Jordskifteloven § 6-23 fjerde ledd bokstav a.
2. Den materielle tvisten avgjøres ved dom, jf. jordskifteloven § 6-23 første ledd. Ved tvistebehandling følger jordskifteretten reglene for hovedforhandling så langt de høver, jf. jordskifteloven § 6-13 tredje ledd. Ved tvist vil eventuelle kostnader til juridisk bistand som skal tilkjennes etter reglene i tvisteloven kapittel 20 være en del av dommen (men ikke kostnader som skal fordeles etter reglene i jordskifteloven kapittel 7, jf. pkt. 4).
3. Jordskifteretten plikter å merke eiendomsgrenser som fastsettes i dommen. Grensene måles inn. Avgjørelsen med resultatet av merke- og målearbeidet (kart og grensebeskrivelse) er en egen jordskifteavgjørelse jf. jordskifteloven § 6-23 fjerde ledd bokstav c).
4. Etter hovedregelen i jordskifteloven § 7-6 skal kostnadene (gebyrene mm.) fordeles etter nytte, jf. jordskifteloven § 7-6. Avgjørelsen er en jordskifteavgjørelse jf. jordskifteloven § 6-23 fjerde ledd bokstav g). I en grensetvist vil dette typisk være grenselengdegebyret. De øvrige gebyrene er gjerne en del av tvisten, og omfattet av dommen.

I tingretten vil saken bli avsluttet etter punkt to siden parten må kreve oppmålingsforretning hos kommunen for å få merket og målt grensen.

7.2 Arbeidsgruppens forslag

Arbeidsgruppen forslår å begrense bruken av avgjørelsesformen jordskifteavgjørelse til å gjennomføre saker etter kapittel 3, skjønn i samband med sak etter jordskifteloven og merking og måling av grenser der dette ikke gjøres samtidig med fastsetting i dom.

Arbeidsgruppen foreslår i kapittel 5.3 i rapporten at saklig og geografisk avgrensning av saken kun bør være obligatorisk i jordskiftesaker. Dersom forslaget gjennomføres utgår jordskifteavgjørelser om saklig og geografisk avgrensning av saken i saker etter jordskifteloven kapittel 4. Det gjenstår da to tilfeller hvor jordskifteavgjørelser benyttes ved avslutning av saken. Dette er ved fastsetting av resultatet av merke- og målearbeidet og sakskostnader til jordskifteretten der de fordeles etter nytte.

I noen tilfeller vil det være nødvendig å ta stilling til prosessuelle innsigelser, eller spørsmål om jordskifterettens materielle kompetanse til å behandle et krav. Arbeidsgruppen foreslår at det klargjøres i jordskifteloven hvilken avgjørelsesform som skal benyttes når jordskifteretten skal ta særskilt stilling til prosessuelle avvisningspåstander under saksforberedelsen og kravet ikke avvises.

7.3 Resultatet av merke- og målearbeidet – forslag om endring av avgjørelsesform

Avgjørelsesformen der jordskifteretten fastsetter eksisterende grenser er dom. Avgjørelsesformen for resultatet av det tekniske merke- og målearbeidet som dokumenterer domsresultatet er jordskifteavgjørelse. Denne avgjørelsesformen ble endret i Prop. 96 L før jordskifteloven trådte i kraft.

Før endringen var løsningen delt. For jordskiftesaker etter kapittel 3 er det i Prop. 101 L s. 464 lagt til grunn at merking og måling er omfattet av jordskifteavgjørelsen som fastsetter den endelige jordskifteløsningen, jf. jordskifteloven § 6-23 fjerde ledd bokstav h). Det er ingen tilsvarende omtale i proposisjonen om merking og måling i saker etter kapittel 4, men det er naturlig at det er en del av dommen som ble avsagt. Dette ble også lagt til grunn i Prop. 96 L s. 7.

Det følger av Prop. 96 L s. 7 at departementet mente at denne delingen var uheldig. Løsningen vil bli «enklare og meir tilpassa det handlinga faktisk går ut på» dersom resultatet av merkingen og målingen alltid blir fastsatt ved jordskifteavgjørelse.

Til tross for at departementet mente at resultatet burde være en jordskifteavgjørelse, ble ikke rettsmiddelordningen endret slik at jordskifteavgjørelsen må ankes av den part som anker dommen jordskifteavgjørelsen bygger på.

Den delte avgjørelsesformen har også betydning for lagmannsrettens kompetanse til å gi føringer for merking og måling ved ankebehandlingen. Ved behandling av anke over jordskifteavgjørelse gjelder reglene i jordskifteloven kapittel 6 så langt «dei høver», jf. jordskifteloven § 8-1 tredje ledd. Dersom ankebehandlingen medfører fastsettelse av nye grenser treffer lagmannsretten en ny jordskifteavgjørelse. Lagmannsretten kan velge å utføre det tekniske arbeidet selv, eller å be jordskifteretten om bistand, jf. jordskifteloven § 8-11.

Ved anke over dom gjelder ikke saksbehandlingsreglene i jordskifteloven, jf. jordskifteloven § 8-1 andre ledd. Det medfører at lagmannsretten ikke kan treffe jordskifteavgjørelse om merking og måling av grenser etter jordskifteloven § 6-23 fjerde ledd bokstav c) dersom ankebehandlingen resulterer i endring av grenser fastsatt av jordskifteretten. Denne begrensningen gjelder også der partene inngår rettsforlik i lagmannsretten.

I en felles orientering fra lagmannsrettene til jordskifterettene datert 01.03.18, blir jordskifterettens oppfølging ved retur av sak som krever merking og måling av sluttresultatet etter behandling av anke over dom, beskrevet slik:

Etter jordskifteloven § 8-11 andre ledd kan lagmannsretten fastsette at jordskifteretten skal merke de nye grensene. Avgjørelse om dette treffes normalt av lagmannsretten i den aktuelle avgjørelsen, men kan også fremkomme som en beslutning i oversendelsesbrevet ved retur av saken.

Dersom lagmannsretten ved behandling av anke over dom, som medfører endrede grenser, ikke eksplisitt fastsetter at grensene skal merkes av jordskifteretten, må jordskifteretten likevel vurdere behovet for merking av de grensene lagmannsretten har fastsatt. Det følger av jordskifteloven § 6-29 første ledd at jordskifteretten, så langt råd er, skal merke og koordinatfeste grenser som blir fastsatt. Dette må også gjelde grenser som er behandlet av jordskifteretten, men senere endret og fastsatt av lagmannsretten.

Når jordskifteretten skal endre merking og beskrivelse av grensene, må jordskifteretten gjennomføre arbeidet og treffe ny jordskifteavgjørelse, jf. jordskifteloven § 6-23 fjerde ledd bokstav c. Dette gjelder både ved retur av jordskifteavgjørelse, dom og rettsforlik, dersom grensene er endret ved behandling i lagmannsretten. Den nye jordskifteavgjørelsen om merking og måling kan ankes til lagmannsretten etter bestemmelsen i jordskifteloven § 8-1 tredje ledd dersom noen mener det er begått feil ved merke- og målearbeidet.

Oppsummert må jordskifteretten i et krav om grensefastsettelse avsi en dom som fastsetter grensen, og en egen jordskifteavgjørelse med resultatet av merke- og målearbeidet av den samme grensen. En part som er uenig i dommen og anker denne til lagmannsretten kan gjøre det uten å anke den (samtidig eller senere) avsagte jordskifteavgjørelsen. Selv om parten velger å anke begge avgjørelsene har det ingen betydning for hvordan lagmannsretten blir sammensatt i ankesaken, eller hvilke saksbehandlingsregler som gjelder for lagmannsrettens behandling av anken.

Hvis jordskifteavgjørelsen ikke blir anket, og jordskifterettens dom blir endret av lagmannsretten, kan ikke lagmannsretten gi føringer for hvordan det tekniske arbeidet skal gjennomføres.

Jordskifteavgjørelsen er uten materielt innhold om dommen oppheves eller grensen blir endret i ankebehandlingen, og må ansees som en slags nullitet. Jordskifteretten må som det fremkommer av lagmannsrettens uttalelse, selv ta initiativ til å sørge for at det nye domsresultatet blir merket og målt.

Bjerva foreslår i rapporten til kommisjonen å gå tilbake til den opprinnelige løsningen hvor resultatet av merke- og målearbeidet er en del av avgjørelsen hvor grensen fastsettes. Arbeidsgruppen støtter dette forslaget. Bruk av jordskifteavgjørelse som avgjørelsesform der grensen bygger på en dom medfører merarbeid for dommerne ved at det må skrives to avgjørelser.

Arbeidsgruppen er klar over at fastsetting av koordinater ikke er et typisk kjennetegn for dømmende virksomhet. Det er en integrert del av resultatet av en sak hvor grenser fastsettes i jordskifteretten. Det blir ikke mindre annerledes, eller enklere å forstå ved at det blir gitt en egen avgjørelsesform, med et til dels misvisende navn. Ved å gå tilbake til at det i utgangspunktet er en del av avgjørelsen det hører til blir reglene etter arbeidsgruppens syn «enklere og mer tilpasset» ved at den tekniske dokumentasjonen er en naturlig del av den rettslige avgjørelsen det hører til.

Hvis kart og grensebeskrivelse er en del av dommen må det tekniske arbeidet gjennomføres i forkant av domsavsigelsen. Dette krever litt koordinering mellom dommer og teknisk utreder, men vil lede til en mer effektiv prosess og kortere saksbehandlingstid. Partene vil heller ikke være i tvil om hvor grensen går når merkene er synlige i terrenget.

Nedsetting av grensemerker før dommen er avsagt har også en side mot forhåndsdømming det er viktig å være seg bevisst. I etiske prinsipper for dommeradferd av 1. oktober 2010 er det i punkt 8 gitt uttrykk for at «En dommer skal ikke meddele avgjørelsen før den er avsagt.» Spørsmålet om en omtvistet grense kan merkes før dom blir avsagt må jordskiftedommeren ta stilling til i den enkelte situasjon, hvor bl.a konfliktnivået mellom partene og hva som er kjernepunktet i saken må tillegges vekt. Arbeidsgruppen kan likevel ikke se at dette hensynet alene kan være et avgjørende hinder for at det tekniske arbeidet blir ferdig rett i forkant av domsavsigelsen. Det kan være gode grunner til å utsette det tekniske arbeidet. Dette gjelder både i de rettsfastsettende og rettsendrende sakene samtidig som det ikke kan være et avgjørende hinder for at det tekniske arbeidet blir ferdig rett i forkant av domsavsigelsen. Hvis det tekniske arbeidet er utsatt (uavhengig av sakstype), skal det avgjøres ved en egen jordskifteavgjørelse jf. jordskifteloven § 6-23 fjerde ledd bokstav c).

Hvis saken gjennomføres slik at dommen først avsies, og sendes ut til partene før teknisk utreder deretter gjennomfører det tekniske arbeidet og utarbeider dokumentasjon kan det lede til lengre saksbehandlingstid. Jordskifteretten vil da sende ut dommen når den er avsagt, men vente med forkynning til jordskifteavgjørelsen også er klar.

Å samle dom og jordskifteavgjørelse i en avgjørelse - dommen - kan medføre gevinst ved å synliggjøre at det er ett produkt. Det er et bidrag til å bygge en kultur hvor man gjør seg helt ferdig med saken. Det fordrer tettere koordinering mellom dommer og teknisk utreder ved avslutning av saken

I store saker hvor det blir avsagt flere dommer, kan det være hensiktsmessig med en felles avgjørelse om merke- og målearbeidet. I slike tilfeller kan jordskifteretten beslutte utsatt merking og måling, for deretter å avsi en samlet jordskifteavgjørelse til slutt. Det samme vil gjelde andre tilfeller hvor det er hensiktsmessig at partene blir kjent med domsresultatet før teknisk utreder kommer ut for å merke og måle. Forenklingen er derfor ikke til hinder for å fortsatt fastsette den tekniske dokumentasjonen i en egen avgjørelse.

En jordskifteavgjørelse med resultat av merke- og målearbeidet kan ankes til lagmannsretten etter bestemmelsen i jordskifteloven § 8-1 tredje ledd av en part som mener det er begått feil ved merke- og målearbeidet, jf. Prop. 96 L s. 10.

Forslaget om å gjøre det tekniske arbeidet til del av dommen medfører at anke over jordskifteavgjørelse som rettsmiddel, der det anføres feil ved det tekniske arbeidet, blir borte. Ankende part må angripe dommen som det tekniske arbeidet nå er en del av. Ankebehandlingen vil følge de vanlige reglene for sivile anker. Førstelagmannen eller den med delegert myndighet kan bestemme at jordskiftelagdommeren skal være en av rettens dommere.

Det finnes ikke tilgjengelig statistikk over hvor mange ankesaker det er av denne typen. Arbeidsgruppen antar at det er ytterst få, og at ikke alle gjelder reelle feil, men forsøk på «omkamp» om domsresultatet.

I noen få saker blir det gjort feil i det tekniske arbeidet. For disse tilfellene mener arbeidsgruppen at det er mer hensiktsmessig, og rimeligere for partene at påstander om slike feil kan behandles av den domstol som har fastsatt avgjørelsen etter reglene om retting av feil. Arbeidsgruppen foreslår at det innføres en ny regel om retting i jordskifteloven, se kapittel 9.3.

Arbeidsgruppen anbefaler å endre jordskifteloven § 6-23 fjerde ledd bokstav c) til å lyde *merking og måling når dette arbeidet er utsett*.

Et alternativ 2 vil være å ta konsekvensen av at jordskifteavgjørelse er en del av en rettsfastsettende sak, slik at man i alle saker som fastsetter grenser også må anke den tilhørende jordskifteavgjørelsen, og jordskiftelagdommeren være en av rettens tre dommere. Arbeidsgruppen ser ikke dette som et aktuelt alternativ, og har ikke utredet hvilke konsekvenser det vil ha for lagmannsrettene.

7.4 Sakskostnader som fordeles etter nytte - endring av avgjørelsesform

Jordskifteloven har et komplisert system for kostnader til rettergangen. Dette gjelder både hvilke regler som kommer til anvendelse, og hvordan kostnader fastsettes. Rettshjelp og annen sakkyndig bistand er ikke omfattet av begrepet sakskostnader slik det er definert i jordskifteloven § 7-1. Flere advokater misforstår dette skillet, og det kunne med fordel kommet tydeligere fram i loven. Arbeidsgruppen har ikke sett det som en del av mandatet å foreslå endringer her.

Hovedregelen i jordskifteloven § 7-8 er at partene må bære egne kostnader til juridisk og annen sakkyndig bistand. Reglene om sakskostnader i tvisteloven kapittel 20 kommer derfor kun til anvendelse i tilfeller som framkommer av unntaksreglene i jordskifteloven § 7-9. I hovedsak ved tvist hvor det avsies dom. Avgjørelsen gjøres som en del av dommen, eller i en egen kjennelse hvis saken avsluttes uten realitetsavgjørelse. Gebyrer i tilknytning til tvistebehandlingen vil være en del av dommen.

Hovedregelen i jordskifteloven § 7-6 første ledd er at kostnadene (til jordskifteretten) fordeles etter den nytte den enkelte part har hatt av saken. Avgjørelsen er en jordskifteavgjørelse, jf. jordskifteloven § 6-23 fjerde ledd bokstav g). Bakgrunnen for regelen er at overprøving av nyttevurderingene skal gjøres av jordskiftelagdommeren.

I en tvistesak der hele eller deler av gebyrene skal fordeles etter nytte vil det derfor være nødvendig med en egen jordskifteavgjørelse i tillegg til dommen. Det mest vanlige tilfellet er for å fordele kostnadene til grenselengdegebyret og grensemerker etter nytte, og der de øvrige kostnadene er relatert til tvisten hvor tvisteloven kapittel 20 kommer til anvendelse.

Bjerva foreslår i sin utredning at også kostnader som partene skal betale etter nytte tas inn i den avgjørelsen de er en del av, eller den avgjørelsen som avslutter saken. Dette vil harmonere med forslaget om at merking og måling blir en del av avgjørelsen de hører til, også om denne er en dom.

I jordskiftesaker vil kostnadene være en del av den endelige jordskifteavgjørelsen og overprøves som før, etter reglene for anke over jordskifteavgjørelse.

I rettsfastsettende saker vil det typisk være klare eiendoms- og rettighetsforhold som utgjør «nyttene» med saken. I en sak om grensefastsettelse mellom to eiendommer, hvor det ikke er tvist, vil jordskifteretten oftest ta utgangspunkt i at begge parter har hatt nytte av å få bestemt grensen, og dermed fordele kostnadene med en halvpart på hver. Vurderingene er derfor enklere enn i store komplekse jordskiftesaker. I et tilfelle av en anke over kostnadsfordelingen i en stor rettsutgreiingssak, har lagmannsretten mulighet til å beslutte at jordskiftelagdommeren skal være en av rettens dommere.

Arbeidsgruppen foreslår derfor å oppheve jordskifteloven § 6-23 fjerde ledd bokstav g).

7.5 Avgjørelsesform ved særskilt behandling av et krav om avvisning.

Det følger av jordskifteloven § 6-23 andre ledd bokstav a at jordskifteretten skal bruke avgjørelsesformen kjennelse «når ei sak skal avvisast fordi formelle vilkår for å ta opp saka ikkje er oppfylte»

Bestemmelsen sier ikke noe om hvilken avgjørelsesform som skal brukes hvis kravet ikke avvises etter særskilt behandling av dette spørsmålet

Den tilsvarende bestemmelsen i tvisteloven § 19-1 andre ledd bokstav a lyder:

Ved kjennelse treffes avgjørelser

- a) som avviser en sak fordi vilkår for å ta den under behandling ikke er oppfylt, eller som fremmer saken etter særskilt behandling av en påstand om avvisning (vår understreking)

Det følger av jordskifteloven § 6-23 tredje ledd at avgjørelser om saksbehandlingen som ikke skal treffes ved kjennelse er beslutninger.

Jordskiftelovens ordlyd angir ikke avgjørelsesformen når saken ikke avvises. I Prop.101 s 306 uttaler departementet at lovforslaget jordskifteloven § 6-23 er en uttømmende bestemmelse når det gjelder avgjørelsesformene, og slik sett erstatter tvisteloven § 19-1. I spesialmerknaden til bestemmelsen heter det på side 462 at «[o]rdskurd er avgjørelsesformen for avgjørelser som gjelder saksbehandlinga (prosessen), på same måte som etter tvistelova § 19-1 andre ledd».

Det er derfor uklart hva som er rett avgjørelsesform, beslutning eller kjennelse.

Borgarting lagmannsrett i sak LB-2020-6176, kom til at det best samsvarte med rettsenhet at avgjørelsesformen er kjennelse.

Avgjørelsesformen har betydning for når en avgjørelse kan ankes. Hovedregelen i jordskifteloven § 8-2 er at avgjørelser ikke kan ankes før hele saken er avsluttet. Kjennelser må ankes straks, jf. bestemmelsens tredje ledd.

Arbeidsgruppen mener at det bør klargjøres i jordskifteloven hva som er rett avgjørelsesform. Hensynet til likhet med sivilprosessen tilsier at bør være en kjennelse. Alternativet vil være en modell av skjønnsprosessloven hvor fremme av skjønnsaken skjer som en formløs beslutning, og eventuelle avvisningspåstander behandles under skjønnsforretningen.

Arbeidsgruppen foreslår at jordskifteloven § 6-23 andre ledd bokstav a) skal lyde:

når ei sak skal avvisast fordi formelle vilkår for å ta opp saka ikkje er oppfylt, eller når saka vert fremja etter særskilt behandling av ein påstand om avvising

8. Rettsmekling

8.1 Kort historikk om mekling i jordskifterettene

Jordskifterettene har lang erfaring med å løse saker ved mekling både i tvistesaker og i jordskiftesaker. I forskningsprosjektet «Megling i jordskifteretten», institutt for landskapsplanlegging, NLH, 1998, skriver Jørn Rognes og Per Kåre Sky i innledningen til delrapporten «*Tvistemegling og skifteplanforhandling i jordskifteretten – sammendrag av en intervjuundersøkelse*»:

Megling er en viktig del av jordskiftedommernes arbeid i jordskifteretten. Tvistemålslovens § 99 og jordskiftelovens § 17 andre ledd oppfordrer til mekling, og en nylig avsluttet studie av saker avsluttet i 1996 viser at mekling er svært utbredt i jordskifteretten.

Rettsmekling ble innført som en prøveordning ved seks alminnelige domstoler fra 1.1.1997, jf. den nå opphevede rettsmeklingsforskriften (13.12.1996 nr. 1144). Senere ble ordningen gradvis utvidet og omfattet fra 1.4.2005 i alt 50 tingretter og 4 lagmannsretter, jf. Ot.prp.nr. 51 (2004-2005). Ved iverksettelse av tvisteloven, fra 1.1.2008, ble rettsmekling gjort til en permanent ordning for alle ting- og lagmannsrettene, jf. tvisteloven kapittel 8 II.

I jordskifterettene ble rettsmekling innført som en forsøksordning fra 1. april 2007. Rettsmekling i jordskifteretten var hjemlet i forskrift FOR-2007-01-22 nr. 80. Forskriftens virketid ble forlenget to ganger, slik at den fikk varighet helt til ny jordskiftelov trådte i kraft 1. januar 2016. Forskriften ga jordskifteretten hjemmel til å rettsmekle i de rettsfastsettende sakene etter jordskifteloven (1979) §§ 88 og 88a (grensegang og rettsutgreiing).

8.2 Gjeldende ordning, jordskifteloven (2013)

Rettsmekling ble gjort til en permanent ordning for jordskifterettene 1. januar 2016, ved iverksettelsen av jordskifteloven (2013). Rettsmekling kan gjennomføres «i tvist om grenser, eighedsrett, rettar og anna for jordskifterettane.», jf. jordskifteloven § 6-18. Etter dette kunne rettsmekling også benyttes i den rettsfastsettende delen (tvister) i jordskiftesak, og var ikke bare forbeholdt sakstypene rettsutgreiing og grensegang, slik det var etter forskriften.

Spørsmålet om reglene om rettsmekling også skulle gjøres gjeldende for rettsendrende spørsmål, normalt omtalt som «jordskifte» i lovens kapittel 3, ble vurdert under arbeidet med ny jordskiftelov. I Prop.101L (2012-2013) kapittel 12.3.3.4.3 uttalte departementet:

Reglane om rettsmekling blir ikkje gjort gjeldande for dei rettsendrande spørsmåla i ei jordskiftesak. Mekling er ein naturleg del av eit jordskifte, men reglane om rettsmekling høver ikkje. Jordskifteretten lagar forslag, legg dei fram for partane og justerer forslaga. Forslaga til løysing kan innehalde mange element eller enkeltdejar. Partane er kanskje samde i nokre av dei, kan godta andre, men er kanskje usamde i nokre av elementa. Jordskifteavgjerda er gjerne ei «pakke-løysing» som alt i alt gir ei god løysing for eigedommane eller rettane som den gjeld for. Når det ikkje skal vere rettsmekling inneber dette at ein ikkje kan bruke sær møte ved avgjerd etter kapittel 3 i lova. Retten kan ikkje ta i mot opplysningar som ikkje kan gjerast kjend for alle partar. Jordskifteavgjerdene vil heller ikkje kunne bli rettsforlik, noko som vil vere problematisk i høve til at jordskifteavgjerdene skal kunne vurderast på nytt etter 10 år, sjå § 3-37.

Jordskifterettene er i jordskifteloven § 6-17 pålagt å mekle i alle saker. Tilsvarende regel er gitt i tvisteloven § 8-1, som også er gjort gjeldende for jordskifteretten. Lovgiver mente at pålegget var så viktig, at det måtte få sin egen paragraf i jordskifteloven. Det ble bl.a. pekt på at det ikke er et vilkår for å reise sak for jordskifteretten at saken er behandlet i forlikrådet først. Pålegget om mekling gjelder i alle saker, også i de rene jordskiftespørsmål etter jordskifteloven kapittel 3. Slik mekling omfattes ikke av de særlige reglene som gjelder ved rettsmekling, noe som følger direkte av lovteksten i § 6-17, som lyder slik:

Jordskifteretten skal på eit kvart steg i saka vurdere om mekling kan føre til minneleg løysing. Mekling skal skje ved at retten i rettsmøte eller gjennom annan kontakt med partane søker å leggje grunnlaget for ei minneleg løysing. Under meklinga skal retten ikkje halde møter med kvar part for seg eller ta imot opplysningar som ikkje kan gjerast kjende for alle partar. Retten kan ikkje komme med løysingsforslag, råd eller synspunkt som kan svekkje tilliten til at retten er upartisk.

8.3 Behovet for endringer

Rettsmekling har vist seg som en god og effektiv metode for å løse saker som gjelder tvist om eiendomsrett, bruksrett eller andre forhold jordskifteretten kan avgjøre ved dom. Rettsmekling er et godt tilbud til partene, som får muligheten til å løse saken på en rask og rimelig måte samtidig som de har stor innflytelse på sluttresultatet. For jordskifteretten er en vellykket rettsmekling en effektiv måte å avvikle saker på.

Ved inngangen til 2022 hadde jordskifterettene en samlet restanse på 1868 saker. Av disse var 1089 (58 %) rettsfastsettende saker og 697 (38 %) rettsendrende saker. I alle saker hvor det oppstår tvist som kan avgjøres ved dom, kan det tilbys rettsmekling. Dette gjelder også den delen av de rettsendrende sakene, hvor det er nødvendig å løse tvister før det rettsendrende arbeidet kan starte.

Med dagens ordning kan ikke jordskifteretten tilby rettsmekling eller en tilsvarende meklingsordning for å løse hovedspørsmålet i de rettsendrende sakene.

Det er derfor fra flere hold blitt reist spørsmål ved om element fra rettsmeklingsordningen også kan gjøres gjeldende for de rettsendrende spørsmål jordskifteretten behandler etter jordskifteloven kapittel 3. Bjerva har i sin rapport til domstolkommisjonen foreslått å innføre en meklingsordning for jordskiftesakene.

Anniken Angell-Hansen Martinsen, masteroppgave 3. juni 2022 med tittelen «*En vurdering av jordskiftemekling*» er basert på teori og spørreundersøkelser (8 intervju) og påpeker at siden det ikke er faste bestemmelser i loven om hvordan de rettsendrende sakene skal mekles, har det utviklet seg «en varierende og ulik praksis». Martinsen konkluderer i sammendraget med at en meklingsbestemmelse i jordskiftesakene vil gi fordeler, bl.a. redusert saksbehandlingstid og lavere sakskostnader.

Målsettingen med rettsmekling i jordskiftesaker må være å få saksbehandlingsregler hvor i alle fall de rettsendrende spørsmål som er enkle og oversiktlige kan løses raskt og effektivt.

Det er viktig å skille mellom det vi i det etterfølgende omtaler som jordskiftemekling eller rettsmekling, og arealmekling. Jordskifteloven (1979) ga hjemmel til å gi forskrift om arealmekling. Dette var et resultat av Movik-utvalgets arbeid, og forskriftshjemmel ble gitt ved lovendring i 2005, jf. Ot.prp.nr. 78 (2004-2005). I jordskifteloven (2013), jf. Prop. 101L (2012-2013), ble ikke hjemmelen til å gi forskrift om arealmekling ført videre. Begrunnelsen var at det ikke hadde vært etterspurt. Arealmekling er i Ot.prp.nr. 78 (2004-2005) forklart slik:

Med arealmekling menes utenrettslig mekling med grunneiere som blant anna vil fremme private planforslag etter plan- og bygningsloven. Aktuelle spørsmål som tas opp til mekling, kan bl.a. være organisering av planarbeidet, f. eks. ved etablering av lag, fordeling av planskapt arealverdier og kostnader ved ulike felles tiltak og avbøting av planskapt ulemper.

Siden spørsmålet om arealmekling i første rekke handler om hvilke oppgaver jordskifteretten skal løse, blir ikke denne tematikken omtalt videre i dette notatet.

8.4 Viktige særtrekk som må ivaretas i en meklingsordning

8.4.1 Kompetansebegrensningen – jordskifteretten som særdomstol

Jordskifteretten er særdomstol, og kan kun behandle saker innenfor de områder det er positivt bestemt i lov at jordskifteretten har formell kompetanse. Et meklingsspor må forutsette at meklingen skjer i saker som er innenfor jordskifterettens formelle kompetanseområde.

8.4.2 Saker med fri rådighet (dispositive vs. indispositive saker)

I forarbeidene til tvisteloven, Ot.prp.nr. 51 (2004-2005) blir det i kapittel 10.4.4 vurdert hvilke sakstyper som egner seg for rettsmekling. Her uttales følgende:

Tvistemålsutvalget drøfter hvilke sakstyper som vil være egnet for rettsmekling i utredningen del II kap. 7.7.1 (s. 226-227). I prinsippet kan de fleste sakstyper, forutsatt at partene har fri rådighet i den forstand at de kan inngå avtale om rettsforholdet, være egnet for rettsmekling. Som eksempler på sakstyper som vil være særlig egnet, peker utvalget på bygge- og entreprisesaker, saker om selgers eventuelt også meklers ansvar for påståtte mangler ved overdragelse av hus og leiligheter og andre tvister om fast eiendom: om grenser, rettigheter, naboansvar mv. ...

Spørsmålet om fri rådighet er omtalt og regulert flere steder, bl.a. i tvisteloven § 11-4 som gjør unntak fra disposisjonsprinsippet i saker hvor partenes rådighet i søksmålet er begrenset. Tilsvarende er det i tvisteloven § 19-11 (3) fastslått at retten, ved inngåelse av rettsforlik, skal kontrollere at «*det ikke er i strid med offentlige hensyn som begrenser partenes rådighet i søksmålet, ...*»

Hvilke saker som er undergitt fri rådighet er ikke alltid klart. Dessuten vil det ofte være slik at partene i en sak i utgangspunktet har fri rådighet (dispositive saker), men hvor enkelte elementer ikke er undergitt partenes frie rådighet (indispositive saker). Tore Schei mfl., *Tvisteloven. Lovkommentar, § 11-4. Unntak hvor partenes rådighet er begrenset, Juridika* (kopiert 11. mars 2022) uttaler om grensedragningen:

Saker uten fri rådighet kjennetegnes ved at partene av offentlige hensyn ikke disponerer fritt over det krav saken gjelder. I utgangspunktet vil partene ha fri rådighet over en sak i rettergang dersom de fritt kan inngå avtale om kravet utenfor rettergang, men dette gjelder ikke fullt ut. Begrensninger i avtalefriheten utenfor prosess vil på den annen side som hovedregel også medføre begrensninger i den prosessuelle rådigheten.

Den rettsendrende virksomheten i jordskifteloven kapittel 3, representerer både dispositive og indispositive saker. En bruksordning, jf. jordskifteloven § 3-8, som gjelder organiseringen av jakt, fiske eller vedlikehold av privat veg, kan tjene som eksempel på forhold partene fritt kan inngå avtale om uten at saken blir bragt inn for jordskifteretten. Saken må derfor i utgangspunktet også være undergitt fri rådighet i jordskifteretten.

Et arealbytte etter jordskifteloven § 3-4, hvor eksisterende eiendomsforhold og eiendomsgrenser endres, kan partene ikke fritt avtale utenfor jordskiftesaken. En slik avtale vil, uten jordskifterettens godkjenning, i tillegg til de privatrettslige spørsmål også avhenge av at partene får en forvaltningsmessig godkjenning etter matrikelloven, jordloven, plan- og bygningsloven m.v. Dette er derfor spørsmål som i utgangspunktet ikke er undergitt fri rådighet, jf. omtalen i kommentarutgaven til tvisteloven § 11-4, sitert ovenfor.

For at slike endringsprosesser skal kunne gjennomføres raskt og rimelig er jordskifteretten i slike saker tillagt oppgaver som, dersom partene hadde avtalt tilsvarende løsninger på egenhånd, ville krevd en omfattende behandling i forvaltningen. Se for eksempel jordloven § 12 sjuende ledd som gjør unntak for delingsforbudet når det i forbindelse med offentlig jordskifte er nødvendig å dele eiendom. Tilsvarende unntak er det gjort fra delingsforbudet i plan og bygningsloven § 20-5 tredje ledd bokstav a) og matrikelloven § 10 femte ledd for å registrere eiendommer som er opprettet av jordskifteretten.

Jordskifteretten må i slike tilfeller føre kontroll med at de offentlige hensyn ivaretas, noe som er en form for myndighetsutøvelse. Jordskifterettens kontroll av resultatet skal også sikre at hensynet til f.eks. panthavere ikke forringes og at det ikke krever andre offentlige tillatelser, jf. jordskifteloven § 3-17.

Gjennomføring av en eventuell avtale om arealbytte må forutsette at jordskifteretten kontrollerer avtalen og går god for at de materielle vilkårene for et jordskifte er oppfylt, blant annet at «*kostnadene og ulempene*» ikke overstiger nytten for noen eiendom eller bruksrett, jf. jordskifteloven § 3-18. Jordskifteloven § 3-17 pålegger jordskifteretten å sørge for at løsningen ikke skal være i strid med offentlig regulering av arealbruk, og at nødvendige offentlige tillatelser skal være gitt før jordskifteretten treffer endelig avgjørelse. Dette ansvaret ligger på jordskifteretten, selv om partene avtaler en løsning, så lenge saken behandles som jordskifte etter jordskiftelovens regler.

De rettsendrende sakene må derfor i utgangspunktet karakteriseres som indispositive, eller i alle fall slik at de har sterke indispositive elementer. Det er imidlertid flere unntak fra dette utgangspunktet hvor for eksempel bruksordning etter jordskifteloven § 3-8 eller stifting av lag etter jordskifteloven § 3-10 er eksempel på saker som i utgangspunktet er dispositive.

8.4.3 Sakens karakter

Variasjonen i de rettsendrende sakene etter jordskifteloven kapittel 3 er store. Sammenlignet med de spørsmål som til vanlig rettsmekles, vil antallet parter i jordskiftesakene i gjennomsnitt være høyere. Det vanlige er at det er langt mer enn to parter. Dette kompliserer muligheten for å finne minnelige løsninger, og det gjør rettsmeklingsmetodene, bl.a. med særmøter med partene, mindre anvendelige.

De mange virkemidlene jordskifteretten disponerer, for eksempel arealbytte, eiendomsdeling, bruksordning og felles tiltak medfører likevel at løsningsmulighetene er mange, og at det er gode muligheter for å klare å løse slik saker minnelig. Ofte er løsningsmulighetene ikke så kjente, som i vanlig tvistebehandling, og ofte vil forslag fra jordskiftedommer eller teknisk utreder være nødvendig for å finne en løsning.

8.4.4 Avgjørelsesformer

En rettsmekling som fører fram til resultat avsluttes til vanlig med at det inngås rettsforlik og at det avsies kjennelse om å heve saken.

Rettsforlik er ikke like anvendelig ved mekling i jordskiftespørsmål. Selv om man ser bort fra jordskifteloven § 6-26, som begrenser bruken av rettsforlik til de spørsmål som kan avgjøres ved dom, vil også tvisteloven § 19-11 tredje ledd begrense bruken av rettsforlik i mange jordskiftesaker siden forliket ikke skal være i strid med offentlige hensyn som begrenser partenes rådighet. Etter regelen i jordskifteloven § 6-23 fjerde ledd skal spørsmålet om de materielle vilkårene er oppfylt, merking og måling av grenser og den endelige jordskifteløsningen avgjøres ved jordskifteavgjørelse.

Ved mekling og minnelig løsning av jordskiftespørsmål, jf. jordskifteloven § 6-17, er det mange eksempler der partene inngår en avtale (ikke rettsforlik) i et rettsmøte. Dersom avtalen forutsetter avmerking av nye eiendomsgrenser sørger jordskifteretten for at disse blir avmerket og treffer en jordskifteavgjørelse som avslutter saken, basert på den inngåtte avtalen. I motsetning til tvistesakene, hvor en vellykket mekling avsluttes ved rettsforlik og hevingskjennelse, vil det i disse tilfellene være jordskifteavgjørelsen som danner rettskraft og tvangskraft – ikke avtalen. Det er den avsluttende jordskifteavgjørelsen som viser sluttresultatet av saken, og som matrikkelføres og tinglyses.

Det er videre slik at dersom det indispositive elementet er at det må innhentes tillatelse fra forvaltningsorganer, kan partene på tilsvarende vis først inngå en avtale om hva de er enige om. Deretter søker de og får avklart om de får for eksempel en byggetillatelse. I det tillatelsen er innvilget, er det ingen indispositive elementer igjen, og partene kan inngå rettsforlik som avslutter saken. Alternativt kan jordskifteretten treffe jordskifteavgjørelse basert på enigheten mellom partene, etter de saksbehandlingsregler som gjelder for denne avgjørelsesformen.

8.4.5 Tekniske utredere som rettsmeklere

Et annet særtrekk er at jordskifterettene har en stor ressurs i den gruppen av ansatte som tidligere ble omtalt som ingeniører, men som i dag oftest omtales som tekniske utredere eller teknisk personale. Disse har som hovedregel en tre-årig utdanning på bachelor-nivå eller tilsvarende.

Studieprogrammet «Landmåling og eiendomsdesign» ved Høgskolen på Vestlandet er en videreføring av utdanningen av jordskifteingeniører som i sin tid var ved Stend jordbrukskule. I dag rekrutterer jordskifterettene teknisk personale fra flere aktuelle utdanningsinstitusjoner, for eksempel fra studieprogrammet «Geomatikkingeniør» fra NTNU i Gjøvik. Tekniske utredere er også rekruttert fra videregående opplæring i for eksempel landmåling.

Teknisk personale har som sin viktigste arbeidsoppgave å bistå med kartlegging av eksisterende grenser, herunder å gjenfinne grenser som tidligere er kartlagt eller beskrevet. En annen viktig del av arbeidet er avmerking og måling av de eiendoms- og bruksrettsgrenser som er resultatet av saken og ikke minst å fremskaffe teknisk underlag for bonitering, verdsetting m.v. Teknisk personale har mye kontakt med partene i saken, og bidrar til å kartlegge om det er tvist og eventuelt hva tvisten gjelder. Gode påstandskart er et godt grunnlag for behandlingen i jordskifteretten. Det tekniske personale bidrar derfor, også utenom rettsmekling, til å løse og forhindre mange tvister. Opptak av dronefilm, for å gi retten et best mulig innblikk i situasjonen, gjøres også av teknisk personale og kan forenkle gjennomføringen av saken.

Med bakgrunn i denne tekniske kompetansen, og ikke minst den erfaringen denne stillingsgruppen har i å mekle mellom partene, ble jordskifteloven § 6-18 tredje ledd slik:

Teknisk personale som nemnt i § 2-3 andre ledd første punktum kan vere rettsmeklarar. Dersom meklinga ikkje fører fram, kan teknisk personale likevel delta i det vidare tekniske arbeidet med saka, om ikkje partane krev at nytt personale tek over dette arbeidet.

8.4.6 Teknisk etterarbeid

I de alminnelige domstolene vil en vellykket rettsmekling normalt avsluttes med inngått rettsforlik og at saken deretter heves ved en kjennelse. I noen tilfeller kan retten måtte ta stilling til sakskostnadsspørsmålet, men dette omfattes normalt av rettsforliket.

I jordskifteretten er dette annerledes. Jordskifteretten skal sørge for at resultatet av saken tinglyses og matrikkelføres. Dersom en vellykket rettsmekling medfører behov for avmerking av bruks- eller eiendoms grenser skal jordskifteretten utføre merkearbeidet, jf. jordskifteloven § 6-18 fjerde ledd som lyder slik:

Retten skal merkje, koordinatfeste, rapportere og tinglyse resultatet av rettsmeklinga etter §§ 6-29, 6-30 og 6-31.

Etter dagens lov skal beskrivelse av grensene fastsettes ved jordskifteavgjørelse, jf. jordskifteloven § 6-23 fjerde ledd bokstav c).

8.5 Forslag til endringer

8.5.1 Alternativ 1 - Innføring av jordskiftemekling

Bjerva skisserer i sin rapport forslag om å innføre en egen bestemmelse om jordskiftemekling:

§ 6-18a. Jordskiftemekling

I krav som gjeld jordskifte, kan jordskifteretten, dersom partane er samde om det, og retten finn det tilrådeleg, avgjere at det skal gjennomførast jordskiftemekling.

Reglane i tvistelova § 8-4 til 8-7 gjeld så langt dei høver ved jordskiftemekling. Teknisk personale som nemnt i § 2-3 andre ledd første punktum kan vere jordskiftemeklar.

Kjem partane til einigheit om ei jordskifteløysing, skal løysinga formaliserast i ei jordskifteavgjerd. Jordskifteavgjerda må innehalde ein kontroll av at vilkåra for jordskifte i §§ 3-2, 3-3 og 3-18 er oppfylte, og at resultatet ikkje strir mot § 3-17.

Dersom jordskifteretten kjem til at semja mellom partane ikkje tilfredsstillar krava til eit jordskifte, skal det kallast inn til rettsmøte for å fortsette behandlinga av saka etter § 6-21.

Bjerva begrunner forslaget, i et forkortet utdrag fra rapportens kapittel 6.7, slik:

Vilkårene for jordskifte tar ikke kun hensyn til partene, men er sentrale for jordskifterettens rolle og myndighet. Hensynene bak bestemmelsene tilsier etter mitt syn at man må opprettholde vilkårene for jordskifte som et bærende kriterium for å gjennomføre jordskifte også ved mekling.

Jeg foreslår derfor at det i jordskiftemekling må være et vilkår om at jordskifteretten i etterkant av meklingen skal kontrollere om vilkårene for jordskifte er oppfylt. Kontrollen skal være en jordskifteavgjørelse. Den må utføres av en dommer. Sammen med kontrollen er det naturlig at det blir gjort en saklig og geografisk avgrensning av saken, jf. jordskifteloven § 6-9.

En innvending mot en slik løsning er at et generelt utgangspunkt om at partene vet best, selv i en meklingsprosess som skal være konsentrert og «enkel», blir mer omstendelig. I en sak hvor det er åpenbart at vilkårene er oppfylt, er det ikke naturlig å stille spesielt store krav til vurderingene. De må kunne være korte og summariske. Det må fremgå at jordskifteretten har vurdert vilkårene, og at de er oppfylt.

En slik løsning har den åpenbare fordel at det ikke blir nødvendig å ta stilling til hva det kan inngås rettsforlik om, eller hvordan enighet skal formaliseres. For de deler av enigheten som er et jordskifte, skal jordskifteretten uansett stadfeste at vilkårene for jordskifte er oppfylt, og deretter fastsette de nødvendige bestemmelser om gjennomføringen. Med en slik løsning er det klart at jordskifterettens plikt til tinglysing og matrikkelføring gjelder også her. Tilsvarende sperrefristen for å kreve nytt jordskifte gjelder, og også de egne reglene om gjenåpning av et jordskifte hvis det inntreffer særlige omstendigheter.

Hvis jordskifteretten kommer til at vilkårene ikke er oppfylt, fortsetter saken etter de alminnelige reglene for jordskifte. En ingeniør eller dommer som har jordskiftemeklet, kan ikke fortsette i saken, med mindre alle partene samtykker til dette, tilsvarende som for ordinær rettsmekling. Det er i saker hvor en ingeniør har meklet, og en dommer kommer til at vilkårene ikke er oppfylt, et spørsmål om hvorvidt dommeren kan fortsette med saken. Hensynet til at dommeren ikke skal kjenne til partenes forslag og holdninger i en mekling, taler for at dommeren fratrer.»

I tillegg foreslår Bjerva i kapittel 6.1 at muligheten for å bruke rettsforlik i jordskifteretten må utvides. Bjerva skriver bl.a. i kapittel 6.1:

Jordskifteloven § 6-26 første ledd er kanskje den mest omdiskuterte bestemmelsen i hele jordskifteloven (i konkurranse med § 6-9). Kan et rettsforlik omfatte elementer jordskifteretten ellers ikke er kompetent til å ta avgjørelse om? Dette må ses i sammenheng med den positivt avgrensede kompetansen jordskifteretten har, jf. jordskifteloven § 1-4.

I løsningen av en tvist ved mekling bør jordskifteretten med fordel kunne bruke enkelte jordskiftelementer, og enkelte elementer jordskifteretten ikke kan avsi dom om, i løsningen. En tvist om veirett kan løses ved at veiretten flyttes, eller ved å lage noen enkle regler om bruken eller fordeling av kostnader til vedlikehold hvis dette samtidig løser tvisten mellom partene. En slik løsning minner om en bruksordning. I en grensetvist er det avgjørende for løsningen at man finner en løsning på høyden på en hekk eller andre spørsmål som ellers måtte løses etter nabolovens regler.

Bestemmelsen i § 6-26 første ledd har et uklart innhold. Det har ikke kommet rettspraksis som kan belyse tolkningen. I Bjerva mfl. (2016) s. 222 argumenterer vi for at § 6-26 første ledd ikke kan forstås slik at et rettsforlik blir ugyldig dersom andre elementer enn det jordskifteretten kan avgjøre ved dom, tas med i forliket. Stokstad (2015) mener at det må gjøres en grundig vurdering av om man er innenfor jordskiftelovens rammer, hvis en tar inn rettsendrende elementer i et rettsforlik.

Reglen i § 6-26 første ledd har også den konsekvens at jordskifteretten kun kan rettsmekle skjønn holdt som egen sak, hvor saksbehandlingen følger skjønnslovens regler, men ikke skjønn i samband med sak etter jordskifteloven. I eksempelet med en tvist om veirett og et forlik som inneholder avklaring av forpliktelser til vedlikehold, vil dette være noe man kunne inngå forlik om i en skjønns sak, men kanskje ikke i en sak om rettsutgreiing etter jordskifteloven § 4-1. Det er uheldig at det eksisterer en slik usikkerhet. På områder hvor jordskifteretten har spesialkunnskap, synes partenes muligheter til å avtale gode løsninger å være mer begrenset enn det ville vært i en tilsvarende sak i tingretten.

Det er flere eksempler på at partene i ankesaker har inngått rettsforlik også i jordskifte. Lagmannsretten har etter dette fulgt opp rettsforliket ved å avsi en jordskifteavgjørelse med det samme innhold som partene har inngått rettsforlik om. Ved anke over jordskifteavgjørelse gjelder reglene i jordskifteloven «så langt dei høver». Lagmannsrettene synes å legge til grunn at bestemmelsen i § 6-26 første ledd ikke er til hinder for at det bli inngått rettsforlik også i jordskiftesaker.

Det blir inngått rettsforlik med et mangfoldig innhold. Ulempen med å fjerne bestemmelsen er at det blir uklart hva partene kan inngå rettsforlik om. Dette samsvarer med det jeg oppfatter som den gjeldende rettstilstanden i de alminnelige domstolene. Det oppstår sjelden problemer. Jeg antar årsaken til dette er at partene etterlever rettsforlikets innhold.

Det materielle innholdet av jordskifteloven § 6-26 første ledd er uklart. Den gir etter mitt syn jordskifteretten en klar skranke for hva som kan være innholdet av løsning fremforhandlet i en rettsmekling, enn tilfellet er i tingrettene. Rettsforlik for de alminnelige domstolene gir en vesentlig større fleksibilitet med tanke på at partene kan finne gode løsninger. Det fremstår ingen opplagte årsaker til at det skal være strengere krav. At en tvist kan løses med noen enkle rettsendrende elementer, er godt jordskiftehandverk og noe partene bør være tjent med. Det er også rasjonelt og effektivt. Rettsmekleren eller dommeren må selvsagt være bevisst på at det er grense for hvor langt man kan gå, og når partene bør henvises til en ordinær jordskiftesak etter jordskifteloven kapittel 3. Rettsforliket skal løse tvisten slik den er brakt inn for jordskifteretten. Bestemmelsen om jordskiftelovens virkeområde i § 1-2 vil danne en ramme for hva et forlik kan omfatte.»

Bjerva foreslår på bakgrunn av dette å oppheve jordskifteloven § 6-26, og innta en presisering i jordskifteloven §§ 6-17 og 6-18 om at tvistelovens regler om rettsforlik gjelder. Bjerva begrunner behovet for å oppheve bestemmelsen med at en regulering av hva et forlik kan omfatte vil lede til tolkningsutfordringer. Bjerva uttaler videre:

Intensjonen med dette forslaget er ikke å åpne for bruk av rettsforlik som alternativ i jordskiftesaker. Det må være en skranke for hva det kan inngås rettsforlik om. Det øyeblikket saken i realiteten er et jordskifte, bør det kreves jordskifte, og løsningen av saken gjennomføres etter prosessreglene for jordskiftesaker.

Forslaget mitt for mekling i jordskifte, og formalisering av meklingsresultatet, er å gjøre det obligatorisk for jordskifteretten å fastslå at vilkårene for jordskifte er oppfylt. Avgjørelser i jordskiftemekling kommenteres i kapittel 6.6.

Jordskifteloven § 6-26 andre ledd er også upresis. Ved mekling og inngåelse av rettsforlik i ordinært rettsmøte er det riktig at forliket må inntas i rettsboka. Ved rettsmekling gjennomført

av ingeniør settes det ikke rett. Forliket inntas i rettsmeklingsprotokollen. Hele bestemmelsen (bortsatt fra første ledd) er en kopi av tvisteloven §19-11. Det er derfor et spørsmål om man ikke like gjerne kan oppheve hele bestemmelsen, men henvise til tvistelovens regler for rettsmekling og rettsforlik. Jeg foreslår å oppheve § 6-26 og innta en presisering i §§ 6-17 og 6-18 om at tvistelovens regler om rettsforlik gjelder.

8.5.2 Alternativ 2 – rettsmekling også i jordskiftesaker

Innledende beskrivelse av alternativ 2.

Dette alternativet går ut på å innføre ordinær rettsmekling også for å løse rettsendrende spørsmål i jordskiftesaker.

I Prop. 34 L (2022-2023) er det foreslått endringer i tvisteloven § 8-3 (Rettsmekling) som skal bidra til økt bruk av rettsmekling. Proposisjonen er ikke behandlet i Stortinget. Arbeidsgruppen kan ikke se at endringene vil ha nevneverdig betydning for forslaget om å innføre muligheten til å beslutte ordinær rettsmekling i jordskiftesaker.

I en sak med få parter, hvor spørsmålet som er krevd løst har likhetstrekk med tvisteløsning, må dommeren kunne beslutte å rettsmekle selv om spørsmålet i hovedsak er en jordskiftesak etter kapittel 3. Tilsvarende vil en rekke jordskiftespørsmål ofte være nært knyttet til tvister om eiendommenes retter og plikter, hvor muligheten til å finne løsning er større om en kan behandle begge spørsmål samtidig i samme mekling.

Saker etter jordskifteloven kapittel 3 er svært ulike både med tanke på virkemiddelbruk, antall parter og i hvor stor grad partene har fri rådighet (fritt kan avtale et resultat). Alternativ 2 bygger på at vurderingen av hvordan meklingen skal gjennomføres, og etter hvilke regler, i større grad overlates til saksforberedende dommer. Etter samråd med partene kan jordskiftedommeren vurdere fra sak til sak om og i tilfelle hvordan meklingen bør gjennomføres. Forslaget bygger på samme system som i tvisteloven, og at det også i jordskiftesaker kan benyttes både mekling og rettsmekling.

En slik endring kan gjennomføres ved å utvide jordskifterettens mulighet til å anvende rettsmekling også i jordskiftespørsmål når saken er egnet for det. Tvisteloven har et skille mellom mekling og rettsmekling, jf. tvisteloven kapittel 8, med underkapitlene I og II. Her har dommeren i større grad mulighet til å velge mellom mekling eller rettsmekling, og friheten til å velge rettsmekling er større i tvisteloven enn i jordskifteloven. Samtidig bør en vurdere å utvide jordskifterettens mulighet til å bruke rettsforlik, når partene er enige om en løsning.

Når jordskifteretten behandler et skjønnskrav som egen sak gjelder skjønnsprosesslovens regler fullt ut, og da gjelder tvistelovens regler om rettsmekling jf. jordskifteloven § 5-7 andre ledd. Dersom skjønnet derimot behandles i samband med sak for jordskifteretten, gjelder jordskiftelovens saksbehandlingsregler, jf. jordskifteloven § 5-7 første ledd, og skjønnskravet kan da etter gjeldende lov ikke rettsmekles. Ved å innføre muligheten til å rettsmekle jordskiftesaker vil alle skjønn som jordskifteretten holder kunne rettsmekles og det blir bedre sammenheng i reglene.

En slik endring kan gjennomføres ved å endre jordskifteloven §§ 6-17 (mekling), 6-18 (rettsmekling) og 6-26 (rettsforlik). I jordskifteloven § 6-17 kan mekling og rettsmekling sidestilles som meklingsmetode i alle saker for jordskifteretten. I tillegg bør paragrafen gi regler for hvordan jordskifteretten skal vurdere om de materielle vilkårene er oppfylt. I jordskifteloven § 6-18 kan avgrensningen om at rettsmekling kun gjelder ved tvist strykes, slik at rettsmekling kan benyttes i alle saker som behandles etter jordskifteloven. I tillegg kan jordskifteloven § 6-26 endres slik at muligheten til å inngå rettsforlik ikke begrenses til tvist, men at rettsforlik kan inngås i alle saker for jordskifteretten når vilkårene for å inngå rettsforlik etter tvistelovens regler er oppfylt.

Selv om tvisteloven § 8-1 m.v. allerede er gjort gjeldende i jordskifteloven § 6-1 andre ledd, er jordskiftelovens system slik at den gjengir innholdet i bestemmelsen med egne ord. Alternativ 2 bygger videre på dette systemet.

Endring av jordskifteloven § 6-17

Jordskifteloven § 6-17 kan endres slik: (endringer med skråstilt skrift)

Jordskifteretten skal på eit kvart steg i saka vurdere om mekling eller rettsmekling kan føre til minneleg løysing, om ikkje saka sin karakter eller andre forhold talar imot ei slik løysing.

Mekling skal skje ved at retten i rettsmøte eller gjennom annan kontakt med partane søker å leggje grunnlaget for ei minneleg løysing. Under meklinga skal retten ikkje halde møter med kvar part for seg eller ta imot opplysningar som ikkje kan gjerast kjende for alle partar. Retten kan ikkje komme med løysingsforslag, råd eller synspunkt som kan svekkje tilliten til at retten er upartisk.

Blir partane samde, kan resultatet av meklinga fastsetjast ved rettsforlik etter § 6-26, eller ved at jordskifteretten treff avgjerd basert på semja mellom partane, jf. § 6-23. Dersom semja ikkje seier noko om fordeling av sakskostnader, skal retten avgjere fordelinga etter reglane i kapittel 7. Spørsmålet om kostnader til rettshjelp og anna sakkunnig hjelp avgjer jordskifteretten etter krav frå ein part. At partane ikkje er samde om fordeling av sakskostnadene eller kostnader til rettshjelp og anna sakkunnig hjelp hindrar ikkje at retten treff slik avgjerd basert på semje.

Eit forlik eller ei semje som avgjer jordskiftesak etter kapittel 3, får ikkje tvangskraft og rettskraft etter § 6-28, utan at jordskifteretten har fastsett i jordskifteavgjerd at vilkåra i §§ 3-2, 3-3, og 3-18 er oppfylte, og at resultatet ikkje er i strid med § 3-17. Sperrefrist for nytt jordskifte, jf § 3-37, gjeld òg når ei jordskiftesak vert rettskraftig etter inngått forlik.

Kommentar til paragrafen:

I første ledd medfører den foreslåtte endringen at skillet mellom rettsmekling og mekling kommer klart fram, etter modell av tvisteloven § 8-1. Samtidig innebærer forslaget at dette er to likestilte løsningsmetoder for alle saker etter jordskifteloven.

Andre ledd er ikke foreslått endret, og gir reglene for mekling.

I tredje ledd er det foreslått regler for hvordan resultatet av en slik mekling skal sikres. Partene skal kunne inngå rettsforlik i spørsmål de har fri rådighet over og jordskifteretten skal kunne treffe avgjørelse basert på enigheten mellom partene uavhengig av hvordan enigheten er sikret. Enigheten kan da for eksempel være sikret gjennom et rettsforlik, en avtale inngått mellom partene eller ved at jordskifteretten utarbeider et løsningsforslag som partene får anledning til å uttale seg om etter saksbehandlingsreglene i jordskifteloven § 6-21 eller § 6-22, med etterfølgende jordskifteavgjørelse, jf. jordskifteloven § 6-23 fjerde ledd.

At jordskifteretten skal kunne treffe avgjørelse basert på enigheten mellom partene, er her en påminnelse og ikke en egen saksbehandlingsregel. Det følger uansett av jordskifteloven at retten kan treffe jordskifteavgjørelse, og det er i tredje ledd første punktum ikke foreslått at en avgjørelse som baserer seg på enighet mellom partene skal behandles etter særlige regler. En jordskifteavgjørelse som fastsetter den endelige jordskifteløsningen skal forberedes etter reglene i jordskifteloven § 6-21,

og forslaget til nytt tredje ledd gjør ikke unntak fra dette kravet. Partene skal få et konkret forslag til løsning med uttalefrist på minst to uker før jordskifteretten treffer jordskifteavgjørelse.

Arbeidsgruppen har i kapittel 6.5 i denne rapporten foreslått endringer i jordskifteloven § 6-21, slik at kravet til utsending av utkast og frist for uttale kan tilpasses den enkelte sak. Forslaget medfører at det ikke vil være krav om utsending av forslag til avgjørelse med frist for partenes uttale i alle saker. Arbeidsgruppen forutsetter derfor at partene, som et ledd i en minnelig løsning, kan avtale at det ikke er nødvendig å sende et utkast med uttalefrist når hensynet til en forsvarlig behandling er oppfylt gjennom den inngåtte avtalen.

I oversiktlige rettsendrende saker, hvor partene også utenfor jordskifteretten har avtalefrihet uten begrenset rådighet (dispositiv), foreslås det at et slikt resultat kan sikres ved at partene inngår et rettsforlik. Forslag om endringer av jordskifteloven § 6-26 (rettsforlik) er behandlet nedenfor.

I den grad en minnelig løsning både omfatter spørsmål som det er naturlig å ta inn i et rettsforlik, og andre elementer som ikke skal være en del av rettsforliket, kan partene inngå et rettsforlik for de deler det er aktuelt og resten ved at de inngår en avtale eller sikrer enigheten på annet vis.

I fjerde ledd er det foreslått regler for jordskifterettens videre behandling av en sak hvor partene er blitt forlikte om en løsning. Uavhengig av om det er inngått rettsforlik, avtale eller om resultatet sikres etter jordskifteloven § 6-21, må jordskifteretten bekrefte at de materielle vilkårene etter jordskifteloven kapittel 3 er oppfylt.

Forslaget bruker uttrykket «*forlik eller ei semje som avgjer jordskiftesak etter kapittel 3*» for å få fram at uavhengig av om det inngås rettsforlik eller om enigheten sikres på annen måte, kreves det at jordskifteretten fastsetter at vilkårene etter jordskifteloven er oppfylt for at løsningen får tvangskraft og rettskraft etter jordskifteloven

§ 6-28. Uttrykket «avgjer» viser at det kun er et forlik som i realiteten avgjør sluttresultatet i jordskiftesaken som krever slik behandling. Det resultatet som skal oppfylle de materielle vilkårene i jordskifteloven kan også være det samlede resultatet av flere forlik/avtaler som er blitt inngått underveis i saken. Det er «*den endelege jordskifteløysinga*» som skal oppfylle de materielle vilkårene. Når det ikke er brukt ordet «*avslutter*», er det for å få fram at jordskiftesaker avsluttes ved jordskifteavgjørelse, jf. jordskifteloven § 6-23 fjerde ledd bokstav h).

Det er viktig at rettsmekleren under forlikforhandlingene vurderer om den aktuelle løsningen oppfylder jordskiftelovens vilkår, og at partene får klare rammer for hvilke løsninger som oppfylder lovens krav. I noen tilfeller er det åpenbart at løsningen faller utenfor jordskiftelovens vilkår, for eksempel når partene ønsker å avtale ensidig arealoverføring eller rene kjøp og salg av arealer. I andre tilfeller kan det være vanskelig å gi klare rammer, bl.a. hvilke tiltak som krever tillatelse etter plan og bygningslov eller i kompliserte verdsettingsspørsmål. En slik rettsmekling kan derfor måtte deles opp og behandles i flere trinn, når det er nødvendig for å få en forsvarlig løsning. Løsningen som er foreslått i alternativ 2 fastholder at det er jordskifterettens ansvar å kontrollere at det avsluttende resultatet i saken oppfylder jordskiftelovens vilkår.

Fjerde ledd i forslaget fastsetter derfor at en enighet mellom partene i et jordskiftespørsmål ikke kan tvangsfullføres uten at jordskifteretten har samtykket i at vilkårene er oppfylt. Et forlik i et jordskiftespørsmål, uten slik etterfølgende samtykke fra jordskifteretten som fjerde ledd beskriver, vil da være uten rettsvirkning for partene. Arbeidsgruppen understreker at dette ikke gjelder forlik underveis i saken, om for eksempel grenser eller rettighetsforhold, men kun forlik som avgjør jordskiftesaken.

Rettsmekleren skal underveis i forhandlingene klargjøre om løsningsalternativene oppfyller jordskiftelovens vilkår. For å sikre at vurderingen av de materielle vilkårene er kontrollerbar må retten, etter at partene har kommet fram til en omforent løsning, ta endelig stilling til om de materielle vilkårene er oppfylt. Disse vurderingene gjøres ved jordskifteavgjørelse, jf. jordskifteloven § 6-23 fjerde ledd bokstav a og h, og det mest naturlige tidspunktet er når saken er klar til avslutning.

I de alminnelige domstoler avsluttes normalt saken etter inngått rettsforlik ved at retten avsier hevingskjennelse. I saker etter jordskifteloven kapittel 3 vil det mest nærliggende være å avslutte saken med jordskifteavgjørelse. Vurderingen av om de materielle vilkårene er oppfylt vil måtte inngå i den avsluttende jordskifteavgjørelsen, og begrunnelsen må kunne gjøres kort i saker hvor partene er forlikt om en løsning som rettsmekleren har godkjent.

Etter alternativ 2 er det ikke nødvendig å gi nærmere regler om hva som skal skje om forliket ikke oppfyller de materielle vilkårene for et jordskifte. Det sentrale er at vilkårene må være vurdert oppfylt før partene inngår avtalen eller forliket. Den etterfølgende behandling er for å gjøre vurderingen av de materielle vilkårene kontrollerbar.

Det kan likevel skje at ikke alle forutsetninger som en avtalt løsning krever, kan oppfylles. Det kan fremgå av avtalen hva som i så fall skal skje, men dersom forliksløsningen blir hindret må resultatet være at rettsmeklingen ikke har ført fram, og at realitetsbehandlingen skal fortsette. Partene må innkalles til rettsmøte for fortsatt behandling av saken. Det følger av tvisteloven at rettsmekleren som hovedregel ikke skal ha mer med saken å gjøre, og at ny dommer oppnevnes. Det må også gjelde dersom en rettsmekling i et jordskiftespørsmål ikke fører fram til en løsning. Arbeidsgruppen finner det ikke nødvendig å innta særlige regler om dette.

Dersom rettsforliket krever avmerking av eiendoms- eller bruksrettsgrensene kan resultatet av det etterfølgende merke- og målearbeidet inngå i den avsluttende jordskifteavgjørelsen, jf. jordskifteloven § 6-23 fjerde ledd bokstav c). Jordskifteretten vil som en del av etterarbeidet bl.a. sørge for at et utdrag av rettsboka blir tinglyst, jf. jordskifteloven § 6-31 og at resultatet av saken blir rapportert til matrikkelmyndigheten, jf. § 6-30.

Det er i forslaget i fjerde ledd tatt inn en regel om at selv om et jordskiftekrav er avgjort ved rettsforlik skal sperrefristen for å kreve ny sak gjelde, jf. jordskifteloven § 3-37.

Endring av jordskifteloven § 6-18

Jordskifteloven § 6-18. Rettsmekling, kan endres slik (endringer med skråstilt skrift og overstreking):

Jordskifteretten kan vedta at det i staden for eller i tillegg til mekling etter § 6-17 andre ledd skal gjennomføres rettsmekling. Tvisteloven kapittel 8 II gjeld så langt det høver for rettsmekling i ~~tvist om grenser, eigedomsrett, rettar og anna~~ for jordskifterettane. Ved avgjerd om spørsmål skal rettsmeklast skal det leggest særleg vekt på kva partane ynskjer og kva molegheit partane har for å oppnå ei forenkling eller eit forlik i saka.

Bli partane samde, kan resultatet av meklinga fastsetjast ved rettsforlik etter § 6-26.
Forøvrig gjeld reglane i § 6-17 tredje og fjerde ledd tilsvarande.

Teknisk personale som nemnt i § 2-3 andre ledd første punktum kan vere rettsmeklarar. Dersom meklinga ikkje fører fram, kan teknisk personale likevel delta i det vidare tekniske arbeidet med saka, om ikkje partane krev at nytt personale tek over dette arbeidet.

Retten skal merkje, koordinatfeste, rapportere og tinglyse resultatet av rettsmeklinga etter §§ 6-29, 6-30 og 6-31.

Kommentar til paragrafen:

Endringene er i store trekk en nødvendig følge av de endringer som er foreslått i § 6-17. Den viktigste endringen er at begrensningen mot å bruke rettsmekling kun når det gjelder «tvist om grenser, eighedsrett, rettar og anna» er tatt bort. Etter forslaget kan jordskifteretten tilby rettsmekling i alle saker.

Forslaget til nytt første ledd tredje punktum er i store trekk i samsvar med tvisteloven § 8-3 andre ledd. Regelen gjelder allerede siden jordskifteloven § 6-18 første ledd henviser til tvisteloven kapittel 8 II, men forslaget viderefører den systematikken jordskifteloven ellers har ved at den omtaler hovedinnholdet av den aktuelle bestemmelsen i tvisteloven.

Andre ledd første setning er ikke foreslått endret i gjeldende lov, og viser til at rettsforlik er en måte resultatet kan fastsettes på. Forslaget til nytt andre ledd andre setning, er tatt inn for å klargjøre at jordskiftespørsmål som rettsmekles skal følge samme prosedyre for å få avsluttet saken som når saken mekles. I tillegg til at resultatet av meklingen kan fastsettes ved rettsforlik, kan også jordskifteretten avgjøre spørsmålet basert på enigheten uavhengig av hvordan den framkommer. I tillegg til muligheten til å inngå rettsforlik kan det både være aktuelt at partene inngår en formalisert avtale, eller at jordskifteretten utarbeider et høringsutkast som partene gis anledning til å uttale seg til etter reglene i jordskifteloven §§ 6-21 eller 6-22. Dette er presisert ved at andre ledd henviser til forslaget til nytt § 6-17 tredje ledd.

I saker etter jordskifteloven kapittel 3 skal jordskifteretten alltid vurdere om de materielle vilkårene er oppfylt, før saken avsluttes og kan gis tvangskraft. Dette følger av henvisningen til forslaget til jordskifteloven § 6-17 fjerde ledd.

Både ut fra effektivitets- og kvalitetshensyn, bør det som hovedregel være en jordskiftedommer som mekler i jordskiftetilfellene. Det følger av tvisteloven § 19-11 (3) at et rettsforlik ikke skal være i strid med offentlige hensyn som begrenser partenes rådighet. Det må være opp til rettsmekleren å kontrollere at et inngått rettsforlik oppfylder vilkårene. En slik vurdering krever noe mer enn ved en mekling i en vanlig tvist. Vurderingen av om de materielle vilkårene i jordskifteloven er oppfylt, og spørsmålet om de tiltak partene avtaler krever offentlig tillatelse, jf. jordskifteloven § 3-17 er andre eksempler på spørsmål som krever noe mer av rettsmekleren enn tilfellet er ved rettsmekling i for eksempel grensetvister.

Spørsmål som i hovedsak innebærer bruk av virkemidlene i jordskifteloven kapittel 3 bør derfor som hovedregel rettsmekles av en jordskiftedommer. Spørsmålet er om en slik begrensning skal framgå direkte av lovteksten, eller om det også her bør legges opp til fleksible regler slik at teknisk personale også kan være rettsmekler i enkelte jordskiftespørsmål.

Arbeidsgruppen har på dette punktet valgt å legge fram to alternative forslag til løsning i tredje ledd. Alternativ 2A hvor jordskifteloven § 6-18 tredje ledd står uendret, slik at teknisk personale også kan være rettsmekler i jordskiftesaker. Alternativ 2B hvor teknisk personale sin rolle som rettsmekler blir avgrenset til «*tvist om grenser, eighedsrett, rettar og anna for jordskifterettane*», slik det er etter gjeldende lov.

Alternativ 2A – Ingen endring i tredje ledd

Etter alternativ 2A vil tredje ledd stå som vist i forslaget til jordskifteloven § 6-18 tredje ledd ovenfor. Det betyr at det ikke vil være formelle begrensninger i lovteksten i hvilke saker teknisk personale kan rettsmekle. Med tanke på den store variasjonen i jordskiftesakene, kan det være gode grunner for at teknisk personale kan rettsmekle også disse. For eksempel kan en mekling i en oversiktlig

bruksordning ha mange likhetstrekk med meklingen i en tvist. Ofte vil løsningen av en bruksordning være innenfor det partene har fri rådighet for å avtale, og vurderingen av om de materielle vilkårene er oppfylt vil neppe være mer komplisert enn i tvistesakene.

Løsningen forutsetter imidlertid at det i jordskiftesaker blir truffet en etterfølgende jordskifteavgjørelse om at vilkårene for et jordskifte er oppfylt, før et eventuelt forlik kan fullbyrdes. En slik avgjørelse må etter gjeldende lov treffes av jordskifteretten (dommer), og arbeidsgruppen mener det ikke er formålstjenlig å endre på dette. Saker som krever en mer inngående vurdering av om vilkårene for et jordskifte er oppfylt, bør derfor mekles av en dommer. Det er likevel en fordel med alternativ 2A at teknisk personale kan mekle i de oversiktlige sakene, og at jordskifterettene dermed har flere rettsmeklere med større kapasitet til disposisjon. Det er videre en fordel at det ikke kan reises tvil om teknisk personale som rettsmekler en tvist også kan trekke inn jordskifteelement i løsningen.

Alternativ 2B – tredje ledd avgrensar hvilke saker teknisk personale kan rettsmekle

Etter dette alternativ kan teknisk personale være rettsmekler «i tvist om grenser, eighedsrett, rettar og anna for jordskifterettane». Dette er samme avgrensning som er for rettsmekling i gjeldende lov. Hovedbegrunnelsen for dette er å lage en klar lovregel som framhever teknisk personale sin spesialkompetanse og at det er i tvistesakene de kan nyttiggjøre denne spesialkompetansen i rollen som rettsmekler.

Utvidelsen av rettsmeklingsordningen til også å gjelde jordskiftesakene, forutsetter at rettsmekleren må avklare hvilke løsninger som oppfyller kravene til et jordskifte, og at avklaringen må skje underveis i meklingen. Partene skal før avtaleinngåelsen få beskjed om løsningen oppfyller vilkårene slik at den kan fullbyrdes som et offentlig jordskifte. Som omtalt tidligere er slike vurderinger krevende, og det er en risiko for at jordskifteretten ved den etterfølgende vurderingen kan se annerledes på om vilkårene er oppfylt enn teknisk personale (rettsmekler). Dette taler for at saker etter kapittel 3 skal rettsmekles av en jordskiftedommer, og at spørsmålet er så viktig at avgrensningen bør fremgå av lovteksten.

Avgrensningen foreslått i tredje ledd skal ikke være til hinder for at jordskifteelementer trekkes inn i en tvistemekling, ledet av teknisk personale. Hensikten med tilføyelsen er å trekke grensen mot de rettsmeklinger som i utgangspunktet omhandler bruken av virkemidlene i jordskifteloven kapittel 3. Det må være lite problematisk at rettsmeklinger i tvist også trekker inn jordskifteelementer i løsningen, som for eksempel enkle bruksregler eller makebytter for å jevne ut en krokete grenselinje. I slike tilfeller er ikke rettsgrunnlaget klart fastsatt før jordskiftet, og de materielle vilkårene for løsningen kan heller ikke hindre gjennomføringen med mindre løsningen åpenbart er i strid med vilkårene.

Etter alternativ 2B foreslås slik utforming av jordskifteloven § 6-18 tredje ledd:

Teknisk personale som nemnt i § 2-3 andre ledd første punktum kan vere rettsmeklarar *i tvist om grenser, eighedsrett, rettar og anna for jordskifterettane*. Dersom meklinga ikkje fører fram, kan teknisk personale likevel delta i det vidare tekniske arbeidet med saka, om ikkje partane krev at nytt personale tek over dette arbeidet.

Endring av jordskifteloven § 6-26

Jordskifteloven § 6-26 kan endres slik:

Partane kan *inngå rettsforlik i jordskifteretten etter reglane i tvistelova § 19-11*.

Eit rettsforlik skal først i rettsboka. Partane og jordskifteretten skal skrive under på rettsforliket.

Retten ser til at forliket nøyaktig viser det partane er samde om. Skal forliket kunne fullbyrdast må retten fastsetje ein oppfylingsfrist. Før partane gjer forlik skal dei orienterast om verknaden av rettsforlik, jf. tvisteloven § 19-11 tredje ledd. *Jordskifteloven § 6-17 fjerde ledd gjeld for eit forlik i jordskiftesak etter kapittel 3.*»

Dersom rettsforliket ikkje seier noko om fordeling av sakskostnader, skal retten avgjere fordelinga når partane krev det.

Elles gjeld reglane i tvisteloven §§ 19-11 og 19-12 så langt dei høver.

Kommentar til paragrafen:

Forslaget om endring av § 6-26 bygger på at det ikke skal være et forbud mot at partene kan avtale løsningen av et spørsmål av rettsendrende karakter i et rettsforlik. Dette må forutsette at de spørsmål som avgjøres i rettsforliket, er dispositive ved at partene har fri rådighet over det de avtaler. Typisk kan det gjelde vedlikeholdsandeler i en vei, eller enkle bruksregler for utøvelse av jakt etc.

Selv i enkle og oversiktlige saker vil de materielle vilkårene i jordskifteloven §§ 3-2, 3-3, 3-17 og 3-18 gjelde. Så lenge saken løses ved et rettsforlik, må jordskifteretten ha vurdert og kommet til at de materielle vilkårene er oppfylt, og at saken for øvrig kan behandles av jordskifteretten. Det er viktig at jordskiftedommeren før inngåelsen av rettsforliket tar stilling til om vilkårene er oppfylt, og at rammene for hva jordskifteløsningen kan omfatte formidles til partene.

Hvis vilkårene for å gjennomføre jordskifteløsningen etter jordskifteloven kapittel 3 ikke er oppfylt, bør partene ikke inngå rettsforlik. Det vil kunne skape en uklar situasjon mellom partene dersom de inngår rettsforlik om en løsning som ikke kan gjennomføres fordi den ikke oppfyller jordskiftelovens krav.

Endringene i første ledd er en utvidelse av hva det kan inngås rettsforlik om i jordskifteretten. Anledningen til å inngå rettsforlik gjelder uavhengig av om saken rettsmekles eller mekles. Dette er en utvidelse i forhold til dagens ordning, hvor det kun er de spørsmål jordskifteretten kan avgjøre ved dom det kan inngås rettsforlik om.

Det er jordskiftedommerens oppgave å vurdere når det kan inngås rettsforlik, og når en annen løsning må velges, f.eks. fordi partene ikke har fri rådighet eller fordi forliket er i strid med offentlige hensyn. I likhet med forslaget i alternativ 1 må hovedregelen være at rene jordskiftespørsmål, jf. jordskifteloven kapittel 3, ikke kan avsluttes med et rettsforlik men vil måtte avsluttes med en jordskifteavgjørelse. Ut fra effektivitetshensyn bør rettsforlik likevel kunne benyttes i de enkle og oversiktlige tilfellene, og gjerne vil dette være aktuelt i kombinasjon med rettsfastsettende spørsmål (tvist om eiendomsrett/bruksrett).

Ett særlig hensyn i jordskiftesakene er at etter sperrefristen på ti år, kan en jordskifteavgjørelse prøves på nytt. I prop.101L (2012-2013) kapittel 12.3.3.4.3, uttaler departementet at «*Jordskifteavgjerdene vil heller ikke kunne bli rettsforlik, noko som vil vere problematisk i høve til at jordskifteavgjerdene skal kunne vurderast på nytt etter 10 år, sjå § 3-37*». Dette kan neppe være et tungtveiende hensyn. Når et nytt jordskiftekrav kommer til behandling etter ti år eller mer, er det eiendoms- og rettighetsforholdene slik de er på tidspunktet for behandlingen av det nye kravet som må legges til grunn, jf. jordskifteloven § 3-13 første ledd. Om disse rettighetsforholdene har sin opprinnelse i en dom, et rettsforlik eller i en jordskifteavgjørelse kan ikke være avgjørende. De må uansett kunne endres etter sperrefristens utløp, dersom vilkårene for et nytt jordskifte er oppfylt.

I tredje ledd er det ved henvisning til forslaget til jordskifteloven § 6-17 fjerde ledd foreslått at et rettsforlik som avgjør en jordskiftesak etter kapittel 3 ikke får tvangskraft og rettskraft før det er avsagt en jordskifteavgjørelse som bekrefter at resultatet av rettsforliket oppfyller de materielle vilkårene i jordskifteloven. En jordskiftesak avsluttes derfor alltid ved en jordskifteavgjørelse, jf. jordskifteloven § 6-23 fjerde ledd bokstav h). At forliket gis tvangskraft og rettskraft omfatter også at forliket oppfyller vilkårene for et jordskifte slik at saken kan tinglyses og matrikkelføres og få virkning som et offentlig jordskifte.

Etter tvisteloven § 19-11 (3) er det fastslått at retten, ved inngåelse av rettsforlik, skal kontrollere at «*det ikke er i strid med offentlige hensyn som begrenser partenes rådighet i søksmålet, ...*». Ved en utvidelse av adgangen til å bruke rettsforlik, må dette forutsette at dommeren konkret vurderer om vilkårene er til stede slik at partene kan inngå rettsforlik. Forslaget har omtalt dette i kommentaren til jordskifteloven § 6 -17 tredje og fjerde ledd.

I et slikt tilfelle, hvor et jordskiftespørsmål avgjøres ved at partene inngår rettsforlik, kan ikke selve rettsforliket overprøves ved anke. En overprøving av selve rettsforliket må da skje ved at rettsforliket kjennes ugyldig ved dom i tingretten, jf. tvisteloven § 19-12. Dersom det er den etterfølgende jordskifteavgjørelsen parten ønsker å få prøvd ved anke, må dette kunne ankes til lagmannsretten etter reglene for anke over jordskifteavgjørelse. Ved prøvingen må da lagmannsretten legge til grunn resultatet slik det er avtalt i rettsforliket.

I de øvrige rettsendrende sakene, hvor det er mange parter involvert eller hvor partene har begrenset rådighet til å avtale en løsning, skal ikke resultatet sikres ved at det inngås rettsforlik. I et slikt tilfelle er det mer naturlig at partene etter en vellykket megling inngår en avtale, og at jordskifteretten treffer jordskifteavgjørelse med det avsluttende resultatet i saken, se omtalen av forslaget til jordskifteloven § 6-17 tredje ledd.

8.5.3 Alternativ 3 – Dagens ordning – kun mekling i jordskiftesaker.

Et tredje alternativ for en meklingsordning for jordskiftesaker er å bygge videre på dagens ordning, hvor jordskifteretten kun kan mekle etter jordskifteloven § 6-17 i jordskiftesaker. Det innebærer at retten ikke kan holde møter med partene hver for seg, eller ta imot opplysninger som ikke alle kan gjøres kjent med. I jordskiftespørsmål trenger ikke dette være noen vesentlig begrensning. Svært mange saker vil gjelde mange parter, og i slike tilfeller er særmøter med partene uansett lite praktiske.

Dagens ordning medfører videre at partene ikke kan inngå rettsforlik i rene jordskiftespørsmål, selv når det gjelder enkle og oversiktlige spørsmål. Dette vil gjøre det noe mer arbeidskrevende å avslutte saken for jordskifteretten, men det er likevel slik at å skrive en avgjørelse basert på partenes enighet krever lite ressurser i forhold til ordinær behandling.

Det er likevel behov for å kunne tilby partene en systematisk meklingsløsning, slik at også alle jordskiftesaker blir vurdert i forhold til om det er mulig å løse dem gjennom mekling. Innenfor dagens ordning er det mulig å etablere et mer standardisert meklingsløp. Gjennom kompetansearbeidet kan gode meklingsmåter med gode eksempler på avtaler og etterfølgende jordskifteavgjørelser m.v. deles og på den måten tas i bruk av jordskifterettene. Økt meklingsaktivitet i jordskiftesakene kan derfor også gjennomføres innenfor dagens regler.

8.6 Andre endringsbehov i reglene om rettsmekling

Bjerva foreslår i kapittel 6.2 i sin rapport endringer i hvordan en rettsmekling skal avsluttes. Bjerva skriver følgende:

Tvisteloven § 19-11 gir rettsmekleren kompetanse til å avgjøre sakskostnadene når partene inngår rettsforlik, men ikke har blitt enige om disse. Det skal legges en bred og skjønnsmessig vurdering til grunn. Det følger av Ot.prp. nr. 51 (2004–2005) s. 438: Sakskostnadsavgjørelsen blir ikke en del av rettsforliket, men vil ha tvangs- og rettskraft etter de alminnelige reglene i kapittel 19 V. Avgjørelsen kan fullbyrdes etter reglene i tvangsfullbyrdelsesloven, jf. § 19-13 første ledd og tvangsfullbyrdelsesloven § 4-1 annet ledd bokstav a. Avgjørelsen vil ikke inngå som ledd i en dom eller kjennelse, og det er derfor formelt sett ikke krav til begrunnelse, jf. § 19-6. Retten eller rettsmekleren bør likevel angi det sentrale ved skjønnsutøvingen. Reglene i anke i § 20-9 kommer til anvendelse på avgjørelsen. I realiteten er det kun § 20-9 tredje ledd som vil gjelde, da det ikke vil være aktuelt med overprøving etter første ledd. Overprøvingen etter § 20-9 tredje ledd er begrenset og ankesdomstolen kan ikke prøve rettens skjønnsutøvelse.»

Ved rettsmekling gjennomført av ingeniør i jordskifteretten må vedkommende ha samme kompetanse som rettsmekleren i en sak i de alminnelige domstolene. Det følger av jordskifteloven § 7-1 at tvisteloven kap. 20 kommer til anvendelse på kostnader relatert til tvistebehandlingen. Det vanlige er at grenselengdegebyret, jf. jordskifteloven § 7-3, holdes utenfor kostnadene som blir avgjort etter tvisteloven. Å få merket eller målt grensen er noe som kommer alle partene til gode, uansett hvem som vant eller tapte saken. Grenselengdegebyret, og kostnadene til grensemerker mv., fordeles derfor etter reglene i jordskifteloven § 7-6, etter den nytte den enkelte part har hatt av å få merket og koordinatfestet grensen.

I saker hvor ingeniøren har vært rettsmekler, vil det være vedkommende som kjenner saken. Hvis jeg som dommer skal ta stilling til dette, vil det være lite annet å gjøre enn å fordele kostnadene på det enkelte part etter grensens lengde. Jeg vil heller ikke ha hørt de anførsler partene må ha hatt for at fordelingen bør være annerledes. Det er rettsmekleren som kjenner saken, og partene, og dermed er i best posisjon til å avgjøre spørsmålet.

Jeg foreslår i pkt. 5.4 at avgjørelsen av kostnader etter jordskifteloven bør bli en del av avgjørelsen de gjelder. Rettsmeklerens avgjørelse om dette vil derfor være en del av den beslutning vedkommende tar, istedenfor eller i tillegg til kostnader etter tvisteloven § 19-11 fjerde ledd. Jeg foreslår likevel at dette kommer klart fram av jordskifteloven § 6-18.

Ingeniøren i jordskifteretten har lang erfaring i å merke og måle grenser, som er en av ingeniørens primære arbeidsoppgaver. Det bør derfor kunne være opp til ingeniøren å avsi jordskifteavgjørelser som fastsetter de grenser partene har inngått forlik om i meklingen. En slik løsning vil være effektiv, og gi bedre kvalitet ved at det er rettsmekleren som har møtt partene, sett eiendommen og gjort jobben som får ansvaret.

Arbeidsgruppen er enig i at det er en mangel ved dagens ordning, at dersom en vellykket rettsmekling gjennomført av teknisk personale krever teknisk etterarbeid, for eksempel merking av en eiendomsgrense og tilhørende kartlegging, må en dommer treffe jordskifteavgjørelsen som beskriver grensene, koordinatene til grensepunktene og tilhørende kart.

Det kan ikke herske tvil om at dette er spørsmål som er i kjerneområdet for teknisk personale, og det kan ikke være betenkelig at rettsmekleren treffer jordskifteavgjørelsen, jf. jordskifteloven § 6-23 fjerde ledd bokstav c).

Tilsvarende må etter dagens lov en dommer avgjøre fordelingen av sakskostnaden etter jordskifteloven § 7-6, siden dette er jordskifteavgjørelse etter jordskifteloven § 6-23 fjerde ledd bokstav g). Fordelingen av sakskostnadene kan være avtalt, men siden beløpet ikke kan fastsettes før alt etterarbeidet er ferdig, vil det ofte være behov for en avsluttende avgjørelse. Arbeidsgruppen kan uansett ikke se at det er betenkelig å la teknisk personale avgjøre spørsmålet om sakskostnader,

siden vedkommende som har rettsmeklet kjenner saken best. Det samme må gjelde spørsmålet om kostnader til rettshjelp, dersom partene ikke har lyktes med å avtale dette.

Det vil effektivisere behandlingen om teknisk personale som rettsmekler slike tvistesaker kan treffe disse avsluttende avgjørelsene, når meklingen har ført fram.

Arbeidsgruppen foreslår derfor nytt tredje ledd andre punktum i jordskifteloven § 6-18 som lyder slik:

Dersom meklinga fører fram kan teknisk personale som har rettsmekla treffe jordskifteavgjerd om merking og måling, jf. § 6-23 fjerde ledd bokstav c) og avgjere spørsmålet om sakskostnader etter kapittel 7.

8.7 Arbeidsgruppens forslag til løsning

8.7.1 Drøfting av fordeler og ulemper med de tre alternative løsningene

Både alternativ 1 (jordskiftemekling) og alternativ 2 (rettsmekling) har den fordel at de i større grad enn alternativ 3 (dagens ordning) vil tilrettelegge for og oppfordre til et eget meklingsløp i jordskifteretten. Selv om det allerede i dag er et lovkrav at jordskifteretten skal vurdere om mekling kan føre til minnelig løsning på alle steg i saken, vil en meklingsordning tydeligere oppfordre både jordskifteretten og partene til å prøve en meklingsløsning av saken, før en mer ressurskrevende behandling av saken igangsettes. En økning i meklingsaktiviteten vil med stor sannsynlighet bidra til å løse sakene raskere og med mindre ressursinnsats. Det vil i tillegg gi økt medvirkning fra partene, og øke sannsynligheten for at løsningen blir gjennomført.

Selv om det innenfor dagens ordning kan igangsettes mekling og rettsmekling, vil likevel de strenge rammene for når jordskifteretten kan rettsmekle og begrensningen i hvilke spørsmål som kan avtales i et rettsforlik totalt sett medføre begrensninger som ikke er heldige, dersom målet er å øke meklingsaktiviteten og derigjennom løse sakene raskere, rimeligere og med mindre ressursinnsats. På bakgrunn av dette mener arbeidsgruppen at det vil være mye å hente på å endre muligheten jordskifterettene har for å mekle også i rene jordskiftespørsmål, og arbeidsgruppen vil derfor vurdere nærmere de to alternative løsningene, alternativ 1 og 2.

Det er en fordel med forslaget i alternativ 1 at navnet jordskiftemekling viser at det er noe annet enn rettsmekling. Reglene må uansett være noe annerledes ved mekling i rettsendrende saker enn rettsmekling i tvister, og dette kommer fram på en tydelig måte ved at ordningen gis et eget navn.

Uansett valg av alternativ må jordskifteretten i tillegg til å konstatere at de formelle vilkårene for å behandle saken er oppfylt, vurdere om de materielle vilkårene er oppfylt ved den avtalte løsningen. Alternativ 2 legger opp til at denne vurderingen skal skje som et ledd i forliksforhandlingene, mens alternativ 1 (jordskiftemekling) legger opp til at vurdering skal skje etter at partene er forlikt.

Det er en positiv side ved alternativ 1 (jordskiftemekling), at teknisk personale kan rettsmekle også jordskiftespørsmål, og at forslaget avklarer hvordan slike saker i så fall skal behandles. For at jordskifterettene skal redusere saksbehandlingstiden vil det være viktig å kunne bruke alle ansatte, og her utgjør gruppen av teknisk personale en viktig ressurs. Alternativ 2A har i likhet med alternativ 1 ingen lovmessig begrensning i hvilke saker teknisk personale kan rettsmekle.

Alternativ 2B foreslår å begrense muligheten til å bruke teknisk personale som rettsmekler til tvist om rettsfastsettende spørsmål. Alternativ 2B er ikke til hinder for at teknisk personale som

rettsmekler en tvistesak kan trekke inn jordskiftevirkemidler i løsningen, men forutsetter at der rettsmeklingen skal løse rettsendrende spørsmål skal rettsmekleren være dommer. Et klart flertall av sakene i jordskifteretten (58 %) er rene rettsfastsettende saker hvor teknisk personale kan være rettsmekler etter dagens ordning. Forskjellen på alternativ 2A og 2B er om teknisk personale også skal kunne rettsmekle de rettsendrende saker som ved inngangen til 2022 utgjør 38 % av saksmassen.

På den annen side krever en jordskiftemekling eller rettsmekling gjennomført av teknisk personale at retten, etter at partene er forlikt om en løsning, kan sette enigheten til side dersom resultatet etter rettens vurdering ikke oppfyller de materielle vilkårene i jordskifteloven. Selv om en forutsetter at dette i praksis er noe som sjelden vil forekomme, er det likevel uheldig at partene kan risikere at en forliksløsning de har brukt store ressurser på å forhandle fram blir satt til side ved en etterfølgende prøving av de materielle vilkårene. På det punktet er alternativ 2B en bedre løsning, ved at dommeren som rettsmekler tar stilling underveis i meklingen til om resultatet oppfyller vilkårene.

Det er en ulempe ved alternativ 1 (jordskiftemekling) at partene og retten må velge mellom «rettsmekling» og «jordskiftemekling», i tillegg til mekling etter jordskifteloven § 6-17. Selv om reglene for jordskiftemekling skal følge reglene om rettsmekling i tvisteloven § 8-4 til 8-7 «*så langt dei høver*», vil retten og partene måtte velge mellom de to alternativene, ved siden av mekling. Ofte vil et meklingsresultat være en kombinasjon av rettsendrende og rettsfastsettende spørsmål. En kan selvsagt se for seg at en både rettsmekler og jordskiftemekler samtidig, men mange vil nok oppfatte dette som en unødig vidløftiggjøring å måtte velge mellom flere alternative meklingsordninger.

Alternativ 2 (rettsmekling) har den fordel at retten kan tilby rettsmekling uavhengig av sakstype, og at et slikt meklingsspor er kjent for partene og deres prosessfullmektiger. I likhet med tvisteloven vil det da være to meklingsspor også i jordskifteloven, mekling og rettsmekling.

Det er et hensyn at reglene for behandlingen av saker i jordskifteretten skal følge prinsippene i tvisteloven, så langt ikke særlige behov gjør det nødvendig med avvikende regler, jf. Prop 101 L (2012-2013) kapittel 12.1.3 side 259. Spørsmålet er om det er slike særlige behov i dette tilfellet, eller om de alminnelige reglene om rettsmekling kan fungere tilfredsstillende. I så fall bør en ikke velge særlige regler for jordskifteprosessen.

Alternativ 2 gir saksforberedende dommer større handlingsrom for å tilpasse prosessen i hvert enkelt tilfelle. Særlig er dette praktisk ved en kombinasjon av problemstillinger der både fastsettende spørsmål og rettsendrende spørsmål mekles under ett med en felles løsning. Dette taler for alternativ 2B ved at det i hovedsak er jordskiftedommeren som bør rettsmekle slike spørsmål. Grensen mellom dispositive og indispositive elementer, grensen mellom hvilke tiltak som krever offentlig tillatelse m.v. kan være vanskelig og kreve en innsikt som det neppe er riktig å kreve at alt teknisk personale skal mestre.

Både alternativ 1 og 2 forutsetter at rammene for å inngå rettsforlik bør bli utvidet, slik at også rettsendrende spørsmål kan avtales i et rettsforlik. Videre forutsetter begge alternativ at det vil være nødvendig med en jordskifteavgjørelse som avslutter saken. I alternativ 2 er dette kommet til uttrykk ved at et rettsforlik som omhandler jordskifte etter kapittel 3 ikke kan fullbyrdes før det er avsagt en jordskifteavgjørelse som bekrefter at resultatet av rettsforliket oppfyller de materielle vilkårene i jordskifteloven. Begge alternativer forutsetter at det skal treffes en avsluttende jordskifteavgjørelse.

Arbeidsgruppen viser til at forskjellen mellom alternativ 1 og 2 ikke er stor. Spørsmålet vil særlig dreie seg om det er nødvendig å gi ordningen et eget navn – jordskiftemekling – eller om det er tilstrekkelig å bygge videre på rettsmeklingsordningen med tillegg av særlige regler om prøvingen av de materielle vilkårene. Alternativ 2 forutsetter som hovedregel at det er en jordskiftedommer som

rettsmekler, slik det kommer til uttrykk i alternativ 2B. Det sentrale her er at dommeren underveis i meklingen tar stilling til om de materielle vilkårene er oppfylt, og at rettens etterfølgende behandling gjøres for å sikre notoritet. Alternativ 1 forutsetter i større grad at denne vurderingen gjøres etter inngått forlik.

Arbeidsgruppen er etter en samlet vurdering kommet til at alternativ 2, en utvidelse av rettsmeklingsordningen, er den beste løsningen. Det er en fordel å kunne benytte et meklingsspor som er godt kjent fra tvisteloven regler og fra tvistes spørsmål i jordskifteretten. Ved å bruke rettsmeklingsordningen slipper vi å etablere et nytt særegent meklingsspor ved siden av rettsmekling og mekling. Etter arbeidsgruppens oppfatning vil dette gi den beste løsningen.

Arbeidsgruppen vil i tillegg understreke at vurderingen av om de materielle vilkårene i jordskiftesakene er oppfylt bør gjøres underveis i meklingen. Rettsmekling i saker etter kapittel 3 bør derfor ledes av en jordskiftedommer, som etter inngått forlik også treffer de avsluttende bestemmelser i saken. Arbeidsgruppen mener dette best kommer til uttrykk i forslaget omtalt som alternativ 2B.

8.7.2 Arbeidsgruppens forslag til nye regler for mekling m.v.

Jordskifteloven § 6-17 Minneleg løysing av saker for jordskifteretten

§ 6-17 foreslås endret slik foreslås endret slik (endringer innarbeidet i kursiv):

Jordskifteretten skal på eit kvart steg i saka vurdere om mekling eller rettsmekling kan føre til minneleg løysing, om ikkje saka sin karakter eller andre forhold talar imot ei slik løysing.

Mekling skal skje ved at retten i rettsmøte eller gjennom annan kontakt med partane søkjer å leggje grunnlaget for ei minneleg løysing. Under meklinga skal retten ikkje halde møter med kvar part for seg eller ta imot opplysningar som ikkje kan gjerast kjende for alle partar. Retten kan ikkje komme med løysingsforslag, råd eller synspunkt som kan svekkje tilliten til at retten er upartisk.

Blir partane samde, kan resultatet av meklinga fastsetjast ved rettsforlik etter § 6-26, eller ved at jordskifteretten treff avgjerd basert på semja mellom partane, jf. § 6-23. Dersom semja ikkje seier noko om fordeling av sakskostnader, skal retten avgjere fordelinga etter reglane i kapittel 7. Spørsmålet om kostnader til rettshjelp og anna sakkunnig hjelp avgjer jordskifteretten etter krav frå ein part. At partane ikkje er samde om fordeling av sakskostnadene eller kostnader til rettshjelp og anna sakkunnig hjelp hindrar ikkje at retten treff slik avgjerd basert på semje.

Eit forlik eller ei semje som avgjer jordskiftesak etter kapittel 3, får ikkje tvangskraft og rettskraft etter § 6-28, utan at jordskifteretten har samtykka i at vilkåra i §§ 3-2, 3-3, og 3-18 er oppfylte, og at resultatet ikkje er i strid med § 3-17. Sperrefrist for nytt jordskifte, jf. § 3-37, gjeld òg når ei jordskiftesak vert rettskraftig etter inngått forlik.

Jordskifteloven § 6-18 Rettsmekling

Jordskifteloven § 6-18 Rettsmekling foreslås endret slik (endringer innarbeidet i kursiv):

Jordskifteretten kan vedta at det i staden for eller i tillegg til mekling etter § 6-17 andre ledd skal gjennomførast rettsmekling. Tvisteloven kapittel 8 II gjeld så langt det høver for rettsmekling i jordskifterettane. Ved avgjerd om spørsmål skal rettsmeklast skal det leggest

særleg vekt på kva partane ynskjer og kva molegheit partane har for å oppnå ei forenkling eller eit forlik i saka.

Blir partane samde, kan resultatet av meklinga fastsetjast ved rettsforlik etter § 6-26. Forøvrig gjeld reglane i § 6-17 tredje og fjerde ledd tilsvarande.

Teknisk personale som nemnt i § 2-3 andre ledd første punktum kan vere rettsmeklarar i tvist om grenser, eigedomsrett, rettar og anna for jordskifterettane. Dersom meklinga fører fram kan teknisk personale som har rettsmekla treffe jordskifteavgjerd om merking og måling, jf. § 6-23 fjerde ledd bokstav c) og avgjere spørsmålet om sakskostnader etter kapittel 7. Dersom meklinga ikkje fører fram, kan teknisk personale likevel delta i det vidare tekniske arbeidet med saka, om ikkje partane krev at nytt personale tek over dette arbeidet.

Retten skal merkje, koordinatfeste, rapportere og tinglyse resultatet av rettsmeklinga etter §§ 6-29, 6-30 og 6-31.

Jordskifteloven § 6-26 Rettsforlik

Jordskifteloven § 6-26 Rettsforlik, foreslås endret slik (endringer innarbeidet i kursiv):

Partane kan *inngå rettsforlik i jordskifteretten etter reglane i tvistelova § 19-11.*

Eit rettsforlik skal først i rettsboka. Partane og jordskifteretten skal skrive under på rettsforliket.

Retten ser til at forliket nøyaktig viser det partane er samde om. Skal forliket kunne fullbyrdast må retten fastsetje ein oppfyltingsfrist. Før partane gjer forlik skal dei orienterast om verknaden av rettsforlik, jf. tvisteloven § 19-11 tredje ledd. Jordskifteloven § 6-17 fjerde ledd gjeld for eit forlik i jordskiftesak etter kapittel 3

Dersom rettsforliket ikkje seier noko om fordeling av sakskostnader, skal retten avgjere fordelinga når partane krev det.

Elles gjeld reglane i tvisteloven §§ 19-11 og 19-12 så langt dei høver.

De tre forslagene til lovendringer fremgår av kapittel 11.

9 Andre forslag til lovendringer

I dette punktet tar vi opp forslag til lovendringer som ikke først og fremst har en forenkling eller effektiviserende effekt, men hvor det er behov for en mindre justering i formuleringer.

9.1 Jordskifteloven § 1-5 Hvem kan reise sak

Bestemmelsens femte ledd har følgende formulering:

Retten til å krevje sak kan ein ikkje skrive frå seg.

Begrunnelsen for bestemmelsen er at man ikke skal kunne avtale seg bort fra endringer i eiendomsstruktur og på denne måten hindre en tjenlig utnyttelse av fast eiendom, jf. lovens formålsbestemmelse. Slik bestemmelsen er formulert gjelder den for alle sakstyper, også de rettsfastsettende sakene. I jordskifteloven av 1979 § 5, siste ledd var dette formulert som følger:

Retten til å krevje jordskifte kan ein ikkje skrive frå seg. Avtale som jordskifteretten finn hindrar eit tenleg jordskifte, treng han ikkje ta omsyn til.

Rent språklig kan formuleringen i dagens lov om å «krevje sak» sees på som en utvidelse og det er uklart om dette er tilsiktet. I merknadene til bestemmelsen⁴ går det fram at regelen er ment å avløse gjeldende bestemmelse i jordskifteloven av 1979. Utover dette gir ikke forarbeidende nærmere veiledning. Bjerva foreslår i sin rapport å endre bestemmelsen som følger

Retten til å krevje jordskiftesak kan ein ikkje skrive frå seg .

Arbeidsgruppen legger til grunn at dersom regelen også er ment å omfatte de rettsfastsettende sakene innebærer dette at man f.eks. ikke kan avtale seg ut av en tvist om rettigheter eller eiendomsgrenser ved for eksempel å bruke voldgift som tvisteløsningsmekanisme. Dette er en tydelig begrensning i den alminnelige avtalefriheten og kan få som konsekvens at partene løper en risiko ved å inngå avtaler dersom de aktuelle eiendommene en gang i framtiden skulle bli en del av en sak for jordskifteretten. I en sak for de alminnelige domstolene kan tilsvarende avtaler også settes til side, men da pga. ulike former for ugyldighet. Bestemmelsen i dagens lov innebærer at det er ulikt regelsett i saker hvor jordskifterett og de alminnelige domstolene har parallell kompetanse og dette er ikke hensiktsmessig.

Arbeidsgruppen støtter forslaget fra Bjerva.

Arbeidsgruppen foreslår følgende endringer i jordskifteloven § 1-5 (endringer innarbeidet i kursiv):

§ 1-5. *Kven som kan reise sak*

Krav om sak kan setjast fram av den som eig fast eigedom, eller har rett knytt til fast eigedom, eller av festar.

I område med reindrift etter reindriftsloven, kan distriktsstyret, jf. reindriftsloven § 43, siidastyret, jf. reindriftsloven § 52, og leiar av siidaandel, jf. reindriftsloven § 10, krevje jordskifte i dei høve som § 3-8 fjerde ledd og § 3-9 andre ledd nemner. Det same gjeld ved krav om rettsutgreiing etter § 4-1 og grensefastsetjing etter § 4-2.

Offentleg styresmakt og andre tiltakshavarar med heimel til å ekspropriere til tiltak og anlegg,³ kan krevje jordskifte etter kapittel 3.

Offentleg styresmakt med heimel til å regulere eigarrådvelde, kan krevje jordskifte etter kapittel 3 og grensefastsetjing etter § 4-2.

Retten til å krevje *jordskiftesak* kan ein ikkje skrive frå seg.

Forslag til lovtekst fremgår av rapportens kapittel 11.

9.2 Jordskifteloven §6-10 Innkalling til rettsmøte

Det følger av jordskifteloven § 6-10 første ledd andre punktum at

Retten skal forkynne innkalling til det første ordinære rettsmøtet for alle saka vedkjem.

Bjerva reiser i sin rapport spørsmål ved om denne bestemmelsen er for vid og at man slik den nå lyder risikerer en «ukritisk innkalling» av personer som har en uklar og perifer tilknytning til saken.

I Bjerva mfl. (2018) kommenteres bestemmelsen slik:

Lovens ordlyd «alle saken vedkjem» åpner for en svært omfattende forkynning av innkalling. I Prop. 101 L s. 284 er det uttalt at man i dette legger varsling av alle eiere og alle de som har rettigheter i fast eiendom, de som er naboer, og andre saken kan ha betydning for. Dette kan tolkes som en

⁴ Prop. 101 L S. 416 andre spalte

videreføreføring av kretsen til dem som var omfattet i jordskifteloven 1979 § 13 første ledd andre punktum.

Loven sett i sammenheng tilsier imidlertid at «alle saken vedkjem» må forstås som dem kravet omfatter. Saksforberedelsen etter § 6-2, § 6-5 og § 6-9 tilsier at § 6-10 må forstås som innkalling av dem som er gjort til parter i kravet. Kravet danner således rammen for innkalling til rettsmøte. Innkalling av andre enn dem som er gjort til parter i kravet, og har fått anledning til uttale seg til kravet, bryter med lovens system og vil kunne være i strid med jordskifteloven § 6-14 (kravet til kontradiksjon) og EMK art. 6 (rettferdig rettergang).

I rapporten kommenterer han dette slik :

Det må etter mitt syn være grunnleggende for ivareta rettsikkerheten at alle som blir innkalt til rettsmøte har en klar og definert rolle i saken. Hvorfor skal jordskifteretten ha en «frihet» til selv å vurdere om saken vedkommer noen andre enn partene? Hvilken konsekvens har det at noen utenfor de som er oppført som parter er innkalt? Det følger av femte ledd at tvisteloven § 13-3 gjelder for innkalling av vitner og sakkyndige til rettsmøte. Disse gruppene er derfor ivaretatt av tvistelovens regler. Jeg foreslår at bestemmelsen endres til «alle partene i saken».

I sivilprosessen for øvrig er det partsbegrepet som legges til grunn. Det er uklart om man med gjeldende formulering har et bevisst ønske om å favne videre. Forarbeidene underbygger ikke dette. Det er mulig at dette grunner i at man i jordskiftesaker ikke benytter begrepet motpart.

Arbeidsgruppen foreslår at jordskifteloven § 6-10 første ledd skal lyde (endringer innarbeidet i kursiv).

Jordskifteretten fastset når saka skal behandlast. Retten skal forkynne innkalling til det første ordinære rettsmøtet for *alle partane i saka*. Namna til medlemmene av retten skal stå i innkallinga. Innkallingsfristen skal vere minst to veker.

Forslag til lovtekst fremgår av kapittel 11.

9.3 Retting av feil

I jordskifteloven er tvisteloven § 19-8 om retting av feil gjort gjeldende, jf. opplistingen i jordskifteloven § 6-1 andre ledd.

Det kan skje feil i det tekniske arbeidet. Hvis feilen gjelder beregninger av koordinater kan det også være vanskelig for partene å oppdage dette. Hvis dette først oppdages ved matrikkelføring i kommunen vil ankefristen normalt være utløpt. Det virker også urimelig at det skal være nødvendig for en part å anke for å få rettet opp i slike feil.

Bjerva foreslår at det innføres en utvidet hjemmel for jordskifteretten til å rette tekniske feil. En slik løsning vil være rimeligere for partene, og mindre ressurskrevende ved at jordskifteretten selv retter opp feilen. I de tilfeller hvor det gjenstår uenighet om det er gjort feil, vil man være henvist til de ordinære rettsmidlene.

Hvis det gis en egen bestemmelse om retting av feil i jordskifteloven er det fristende å la den omfatte et annet «problem», nemlig registrering av lag i Brønnøysundregistrene. Jordskifteretten kan i en jordskiftesak bestemme at det skal etableres et lag, og må fastsette vedtekter for laget, jf. jordskifteloven § 3-10. Jordskifteretten kan også endre vedtektene for et eksisterende lag. Laget vil i hovedsak være et tingsrettslig sameie, og kunne bli registrert som dette i enhetsregisteret. Registrering er bl.a. en forutsetning for at laget skal kunne få egen bankkonto, jf. krav om organisasjonsnummer.

I noen tilfeller nektes laget registrering som følge av at enhetsregisteret mener at enkelte bestemmelser i vedtektene ikke oppfyller kravet til å være et tingsrettslig sameie⁵. I noen tilfeller venter jordskifteretten med å avslutte saken til laget er registrert, men vanligvis oppstår problemet i etterkant av at jordskiftesaken er avsluttet og rettskraftig. Det kan ta noe tid fra en sak avsluttes, til partene forsøker å få laget registrert. I saker med høyt konfliktnivå mellom partene kan det være vanskelig å få tilstrekkelig oppslutning om å fastsette de nødvendige vedtektsendringer.

Det kan også være at jordskifteretten, for å få ro i laget, har bestemt at vedtektene eller deler av disse ikke kan endres, eller først endres etter en tidsperiode.

Arbeidsgruppen er enig i forslaget om en ny bestemmelse om retting. Bestemmelsen gir en særskilt hjemmel for retting av avgjørelser i saker etter jordskifteloven, som også henviser til de alminnelige reglene i tvisteloven.

Arbeidsgruppa foreslår følgende ny bestemmelse:

§ 6-25a. Retting av feil

I ei avgjerd teke av jordskifteretten kan det rettas feil etter reglane i tvistelova § 19-8.

Krav frå ein part om retting av feil i merke- eller målarbeidet, eller feil som hindrar at jordskifteløysinga kan føres i offentlege registre pliktar jordskifteretten å behandle sjølv om ankefristen er utløypt.

Krav om retting etter andre ledd må settas fram innan seks månader etter at parten vart kjent med feilen, eller burde ha gjort seg kjend med forholdet.

Forslag til lovtekst fremgår av kapittel 11.

9.4 Jordskifteloven § 6-4 Avgjørelse av om vilkåra for å reise sak er tilstede

Bestemmelsen gjelder rettens kontroll med at vilkårene for en sak er tilstede og innebærer at både de formelle og materielle vilkårene for sak må være tilstede. De materielle vilkårene har en særlig betydning for de rettsendrende sakene og vernet mot å lide tap slik dette fremgår av bestemmelsen i jordskifteloven § 3-18 sammenholdt med jordskifteloven §§ 3-2 og 3-3. Det er en forutsetning at det skal foretas en egen avgjørelse om dette i form av en jordskifteavgjørelse, jf. jordskifteloven § 6—23 andre ledd, bokstav a).

Gjeldende bestemmelse er formulert som følger:

§ 6-4. Avgjerd om vilkåra for å reise sak er til stades

Når kravet kjem inn til jordskifteretten, skal retten undersøkje om vilkåra for å behandle saka er til stades.

Har kravet manglar som kan bøtast på, skal retten gi rettleiing og setje frist for retting etter **§ 6-16**.

Avgjerd om vilkåra for sak er til stades eller ikkje, skal jordskifteretten ta så snart det er grunnlag for det.

Jordskifteretten skal føre inn i rettsboka at behandlinga av ei jordskiftesak har teke til.

De formelle vilkårene (kravskompetanse, rett verneting, litispendens m.m.) vil i de aller fleste saker kunne vurderes og tas stilling til på et tidlig stadium i saken når et krav er mottatt. Når det gjelder de materielle vilkårene kan det ofte stille seg annerledes. Her kan det gå noe tid før det faktiske forhold er så klarlagt at det kan tas stilling til at vilkåret er oppfylt og dommeren vil neppe ha

⁵ Se Veileder for bruksordning for vei. Utgitt av Domstoladministrasjonen 2019.

grunnlag for å foreta en grundig vurdering av disse vilkårene på et tidlig tidspunkt i saken. Det kan også være slik at partene er enige om f.eks. virkemiddelbruken og/eller skiftegrunnlaget. Det kan da reises spørsmål om en egen jordskifteavgjørelse om dette er nødvendig. I slike tilfeller kan det være et alternativ at bestemmelsen endres slik at retten bare avsier en jordskifteavgjørelse når det er behov for det. Partenes enighet gjør at det ikke er behov for en slik avgjørelse.

Arbeidsgruppen vurderer det slik at en prøving av de materielle vilkårene en viktig rettsikkerhetsgaranti som ikke utelukkende kan overlates til partenes enighet og foreslår ingen endring i selve prøvingen av de formelle og materielle vilkårene for sak.

Bjerva foreslår i sin rapport at tredje ledd i bestemmelsen strammes noe opp ved at tredje ledd endres som følger

Avgjerd om vilkåra for sak er til stades eller ikkje, skal jordskifteretten ta når ~~så snart~~ det er grunnlag for det.

Arbeidsgruppen er enig i at «når» er et mer presist ord enn «så snart» og støtter forslaget (endring att inn i kursiv og overstrykning):

I siste ledd i bestemmelsen går det fram at jordskifteretten skal føre inn i rettsboken at behandlingen av saken har tatt til. Arbeidsgruppen mener dette er et viktig steg i behandlingen av saken bl.a. i forhold til litispens og at det derfor er behov for notoritet. Vi stiller imidlertid spørsmål om dette kan gjøres mer formløst, for eksempel i brev form til partene. Uavhengig av dette bør det vurderes om denne bestemmelsen hører bedre hjemme i jordskifteloven § 6-13 Rettsbok.

Arbeidsgruppen foreslår at tredje ledd endres i tråd med Bjerva sitt forslag og at jordskifteloven § 6-4 siste ledd flyttes til jordskifteloven § 6-13 som nytt siste ledd som følger (endringer fremgår i kursiv og overstrykning):

§ 6-4. Avgjerd om vilkåra for å reise sak er til stades

Når kravet kjem inn til jordskifteretten, skal retten undersøkje om vilkåra for å behandle saka er til stades.

Har kravet manglar som kan bøtast på, skal retten gi rettleiing og setje frist for retting etter **§ 6-16**.

Avgjerd om vilkåra for sak er til stades eller ikkje, skal jordskifteretten ta *når så snart* det er grunnlag for det.

~~Jordskifteretten skal føre inn i rettsboka at behandlinga av ei jordskiftesak har teke til.~~

Forslag til lovtekst fremgår av pkt. 11.

10 Økonomiske og administrative konsekvenser

Det er arbeidsgruppens vurdering at forslagene til endringer ikke vil ha noen direkte økonomisk eller administrative konsekvenser.

Kostnader i form av kompetansetiltak for opplæring i nye regler, endring i maler og arbeidsflyter, kan etter arbeidsgruppens vurdering tas innenfor eksisterende ramme. Det antas at tiltakene vil medføre sparte arbeidstimer for jordskifteretten og partene i form av mer effektiv saksgang. Den konkrete effekten av endringene avhenger av i hvilken grad de nye mulighetene benyttes og er vanskelig å tallfeste.

Arbeidsgruppen legger til grunn at forslag til endringer i jordskifteloven §§ 6-17, 6-18 og 6-26 samlet sett vil tilrettelegge for mer mekling i jordskiftesaker, noe som vil kunne redusere arbeidsomfanget

med slike saker og øke brukernes medvirkning og tilfredshet med de valgte løsningene. For å nå målsettingen er det viktig å gi rettsmeklere god opplæring og etterutdanning. Dette er allerede en viktig del av kompetanseløpet både for dommere og tekniske utredere som er ansatt i domstolene, og det vil ikke kreve ekstra ressurser ut over det som allerede benyttes til slike tiltak

Målet med endringene er å forenkle saksbehandlingen og redusere omkostningene både for det offentlige og for de private partene. Tiltakene er et viktig ledd i å redusere saksbehandlingstiden i jordskifterettene.

11 Forslag til ny lovtekst

LOV-2013-06-21-100 Lov om fastsetjing og endring av eigedoms- og rettshøve på fast eigedom m.m. (jordskiftelova)

Forslag til endringer er innarbeidet i kursiv og med overstrykninger:

§ 1-5. *Kven som kan reise sak*

Krav om sak kan setjast fram av den som eig fast eigedom, eller har rett knytt til fast eigedom, eller av festar.

I område med reindrift etter reindriftsloven, kan distriktsstyret, jf. reindriftsloven § 43, siidastyret, jf. reindriftsloven § 52, og leiar av siidaandel, jf. reindriftsloven § 10, krevje jordskifte i dei høve som § 3-8 fjerde ledd og § 3-9 andre ledd nemner. Det same gjeld ved krav om rettsutgreiing etter § 4-1 og grensefastsetjing etter § 4-2.

Offentleg styresmakt og andre tiltakshavarar med heimel til å ekspropriere til tiltak og anlegg, kan krevje jordskifte etter kapittel 3.

Offentleg styresmakt med heimel til å regulere eigarrådvelde, kan krevje jordskifte etter kapittel 3 og grensefastsetjing etter § 4-2.

Retten til å krevje *jordskiftesak* kan ein ikkje skrive frå seg.

§ 6-1. *Saksbehandlinga og tilhøvet til tvisteloven og lov om skjønn og ekspropriasjonssaker*

Reglane om saksbehandling i dette kapitlet gjeld for jordskiftesak etter kapittel 3, rettsutgreiing og grensefastsetjing etter kapittel 4, og skjønn og andre avgjerder etter §§ 5-1 til 5-3 i samband med sak for jordskifteretten.

Desse delane, kapitla og paragrafane i tvisteloven¹ gjeld slik det går fram av paragrafane i lova her, og elles så langt dei høver: Kapittel 2, 3 og 8, § 9-6 første og andre ledd, tredje ledd første og andre punktum og fjerde ledd, §§ 9-4 *andre og tredje ledd*, 9-10 og 9-13 til 9-17, § 10-5 første og andre ledd, kapittel 11, § 12-1 første til tredje ledd, § 13-1 andre og tredje ledd, §§ 13-3 og 13-4, kapittel 13 II, kapittel 14, § 15-2 første ledd bokstav b, §§ 15-6 til 15-8, kapittel 16 I, II og III, § 16-18, kapittel 17, §§ 18-1 og 18-2, kapittel 19 og 20, femte del og sjetten del.

Lov 1. juni 1917 nr. 1 om skjønn og ekspropriasjonssaker gjeld for behandlinga av skjønn og andre avgjerder som eiga sak etter §§ 5-4 til 5-6, jf. § 5-7 andre ledd.

§ 6-2. *Krav om sak*

Sak kan reisast ved skriftleg krav til jordskifteretten. Saka kan reisast munnleg, og kravet kan setjast opp som prosesskriv i samsvar med tvisteloven § 12-1 andre ledd. Kravet skal vere underskrive.

Så langt råd er skal det nemnast i kravet

a) kva eigedommar saka gjeld

- b) namnet og adressa til partane, representantane og prosessfullmektigane
- c) om det trengst meddommarar, og om dei bør ha særskild kunnskap, jf. § 2-7
- d) kva parten vil oppnå med kravet, og
- e) kva bevis som vil bli førte, og annan dokumentasjon.

Kravet skal utformast slik at det gir grunnlag for ei forsvarleg behandling av saka. Innhaldet i kravet må vere slik at dei andre partane kan ta stilling til kravet, og førebu saka. Kravet skal dessutan gi retten grunnlag for å vurdere om han kan behandle saka. Kravet skal om mogleg vise det geografiske området det gjeld på eit kart.

Gjeld kravet jordskifte etter kapittel 3, skal det gå fram av kravet kva for utenleige eigedomstilhøve ein krev at retten skal bøte på.

Gjeld kravet sak etter kapittel 4 skal det for rettsutgreiing etter § 4-1 gå fram av kravet kva for retter eller eigedomstilhøve kravet omfattar og for grensefastsetjing etter § 4-2 kva for grenser jordskifteretten skal ta stilling til.

§ 6-4. Avgjerd om vilkåra for å reise sak er til stades

Når kravet kjem inn til jordskifteretten, skal retten undersøkje om vilkåra for å behandle saka er til stades.

Har kravet manglar som kan bøtast på, skal retten gi rettleiing og setje frist for retting etter § 6-16.

Avgjerd om vilkåra for sak er til stades eller ikkje, skal jordskifteretten ta ~~når så snart~~ det er grunnlag for det.

~~Jordskifteretten skal føre inn i rettsboka at behandlinga av ei jordskiftesak har teke til.~~

§ 6-5. Merknader til kravet

Jordskifteretten skal forkynne kravet for dei andre partane og be dei komme med sitt syn. Partane bør seie si meining om kravet og gi dei opplysingane dei har. Dei bør nemne dei bevisa som vil bli førte, og vise til den dokumentasjonen dei byggjer på. Merknadene treng ikkje gå lenger enn det som er nødvendig for å gi eit tilstrekkeleg grunnlag for den vidare saksførebuinga.

~~Dersom nokon av partane vil ha meddommarar i det første rettsmøtet i saka, må merknadene innehalde krav om det.~~

Til vanleg skal merknadene vere skriftlege, men munnlege merknader kan setjast opp skriftleg av retten i samsvar med tvisteloven § 12-1 andre ledd.

Frist for merknader skal normalt ikkje vere kortare enn tre veker.

§ 6-6. Aktiv saksstyring og planlegging

Jordskifteretten skal aktivt og planmessig styre saksførebuinga og saka for å oppnå rask, prosessøkonomisk og forsvarleg behandling. *Jordskifteretten kan kalle inn til planmøte i samsvar med tvisteloven § 9-4 andre og tredje ledd. Tvisteloven¹ § 11-6 gjeld så langt han høver for plikta jordskifteretten har til å styre saka aktivt.*

Etter drøfting med partane skal retten lage ein plan for behandlinga av saka. Planen skal gi retten og partane oversikt over saksgangen, når viktige avgjerder i saka må takast, og når retten ser for seg at saka kan avsluttast. Retten skal halde partane orienterte om eventuelle endringar i planen.

§ 6-7. Saksførebuande rettsmøte og teknisk saksførebuing

Jordskifteretten kan kalle partane inn til saksførebuande rettsmøte på alle steg i saka. Slike rettsmøte kan vere fjernmøte, jf. tvisteloven § 13-1 andre og tredje ledd.

Saksførebuande rettsmøte kan setjast med jordskiftedommaren som einedommar.

Jordskifteretten kan avgjere at teknisk personale skal gjennomføre teknisk saksførebuing i saka.

§ 6-9. Sakleg og geografisk avgrensing av jordskiftesaka

Jordskifteretten skal gjere ei sakleg og geografisk avgrensing av *ei jordskiftesaka* i samsvar med det eller dei krava som reisast, og som partane har fått ytre seg om.

Retten kan setje ein frist for partane til å fremje krav om den saklege eller geografiske avgrensinga av saka. Krav som er sette fram etter denne fristen, skal avisast dersom retten ikkje finn gode grunnar for krava. Det skal mellom anna takast omsyn til kva dei andre partane meiner om krava, og om saka vil bli mykje forseinka.

Retten skal ta avgjerd om avgrensinga *når så snart* det er grunnlag for det.

Om retten meiner det må til for å bøte på dei utenlege eigedomstilhøva i eit jordskifteområde, kan han av eige tiltak gå utanom den geografiske avgrensinga i dei krava som er reiste, og ta med attverande delar av dei eigedommane som jordskiftet gjeld. Jordskifteområdet kan likevel ikkje utvidast meir enn det som trengst for å få løyst saka slik ho er sakleg avgrensa etter dei krava som er reiste.

§ 6-10. Innkalling til rettsmøte

Jordskifteretten fastset når saka skal behandlast. Retten skal forkynne innkalling til det første ordinære rettsmøtet for alle *partane* i saka. ~~vedkjem~~. Namna til medlemmene av retten skal stå i innkallinga. Innkallingsfristen skal vere minst to veker.

Til dei andre rettsmøta skal retten forkynne innkalling for partar som er pålagde å møte personleg, og forkynne når det skal reknast som fråvær i saka om parten ikkje møter. Elles skal partane få slikt varsel som retten finn høveleg.

Partar med advokat som prosessfullmektig skal kallast inn ved advokaten. Parten skal varslast med kopi av innkallinga. Har jordskifteretten pålagt ein part plikt til å møte personleg, skal innkallinga forkynnast for parten personleg sjølv om han har advokat.

Er det uklart kven som er eigar eller som har ein rett, eller meiner jordskifteretten det trengst av andre grunnar, kan det kallast inn med kunngjering i eitt eller fleire lokalblad og med oppslag. Det skal gå minst seks veker frå kunngjeringa til jordskifteretten held rettsmøtet.

Tvisteloven § 13-3 gjeld for innkalling av vitne og sakkunnige til rettsmøte.

§ 6-13 .Rettsbok

Jordskifteretten skal føre rettsbok i rettsmøte. Reglane i tvisteloven kap 13 II gjeld så langt dei høver.

Partane skal ha tilgang til rettsbok.

Jordskifteretten skal føre inn i rettsboka at behandlinga av ei jordskiftesak har teke til.

§6-17. Minneleg løysing av saker for jordskifteretten

Jordskifteretten skal på eit kvart steg i saka vurdere om mekling *eller rettsmekling* kan føre til minneleg løysing, *om ikkje saka sin karakter eller andre forhold talar imot ei slik løysing.*

Mekling skal skje ved at retten i rettsmøte eller gjennom annan kontakt med partane *søker*

å leggje grunnlaget for ei minneleg løysing. Under meklinga skal retten ikkje halde møter med kvar part for seg eller ta imot opplysningar som ikkje kan gjerast kjende for alle partar. Retten kan ikkje komme med løysingsforslag, råd eller synspunkt som kan svekkje tilliten til at retten er upartisk.

Blir partane samde, kan resultatet av meklinga fastsetjast ved rettsforlik etter § 6-26, eller ved at jordskifteretten treff avgjerd basert på semja mellom partane, jf. § 6-23. Dersom semja ikkje seier noko om fordeling av sakskostnader, skal retten avgjere fordelinga etter reglane i kapittel 7. Spørsmålet om kostnader til rettshjelp og anna sakkunnig hjelp avgjer jordskifteretten etter krav frå ein part. At partane ikkje er samde om fordeling av sakskostnadene eller kostnader til rettshjelp og anna sakkunnig hjelp hindrar ikkje at retten treff slik avgjerd basert på semje.

Eit forlik som avsluttar jordskiftesak etter kapittel 3, kan ikkje fullbyrdast utan at jordskifteretten har samtykka i at vilkåra i §§ 3-2, 3-3, og 3-18 er oppfylte, og at resultatet ikkje er i strid med § 3-17. Sperrefrist for nytt jordskifte, § 3-37, gjeld òg når ei jordskiftesak vert rettskraftig etter inngått forlik.

§ 6-18. Rettsmekling

Jordskifteretten kan vedta at det i staden for eller i tillegg til mekling etter § 6-17 andre ledd skal gjennomførast rettsmekling. Tvisteloven kapittel 8 II gjeld så langt det høver for rettsmekling i jordskifterettane. Ved avgjerd om spørsmål skal rettsmeklast skal det leggjast særleg vekt på kva partane ynskjer og kva moglegheit partane har for å oppnå ei forenkling eller eit forlik i saka.

Blir partane samde, kan resultatet av meklinga fastsetjast ved rettsforlik etter § 6-26 eller ved at jordskifteretten treff avgjerd basert på semja mellom partane, jf. § 6-23. Forøvrig gjeld reglane i § 6-17 tredje og fjerde ledd tilsvarande.

Teknisk personale som nemnt i § 2-3 andre ledd første punktum kan vere rettsmeklarar i tvist om grenser, eigedomsrett, rettar og anna for jordskifterettane. Dersom meklinga fører fram kan teknisk personale som har rettsmekla treffe jordskifteavgjerd om merking og måling, jf. § 6-23 fjerde ledd bokav c) og avgjere spørsmålet om sakskostnader etter kapittel 7. Dersom meklinga ikkje fører fram, kan teknisk personale likevel delta i det vidare tekniske arbeidet med saka, om ikkje partane krev at nytt personale tek over dette arbeidet.

Retten skal merkje, koordinatfeste, rapportere og tinglyse resultatet av rettsmeklinga etter §§ 6-29, 6-30 og 6-31.

§ 6-21. Forslag til jordskifteavgjerd

Ved førebuing av ei jordskifteavgjerd etter § 6-23 fjerde ledd bokstav b), f) og h), skal retten utarbeide forslag som viser resultatet av jordskifteavgjerda, og forslaget skal leggjast skriftleg fram for partane .

Før forslaget blir utarbeidd, skal retten gi partane høve til å uttale seg. Partane skal òg få høve til å uttale seg om dei merknadene til forslaget som kjem inn.

Fristen for å uttale seg skal normalt ikkje vere kortare enn to veker.

Forslaget skal behandlast i rettsmøte. Dersom jordskifteretten meiner det held, og ingen av partane set seg imot det, kan forslaget behandlast skriftleg.

Når saka eignar seg for det, kan jordskifteretten ta jordskifteavgjerd utan slik behandling som følgjer av første til tredje ledd når det er forsvarleg og ingen av partane set seg mot det. Før retten tek avgjerd om forenkla behandling skal partane få høve til å uttale seg.

§ 6-23. Avgjerdsformer

Ved dom tek jordskifteretten avgjerd om grenser, eigedomsrett, rettar og anna.

Ved orskurd tek retten avgjerd

- a) Når ei sak skal avvist fordi formelle vilkår for å ta opp saka ikkje er oppfylt, eller når saka vert fremja etter særskilt behandling av ein påstand om avvising
- b) når ei sak av andre grunnar blir avslutta utan realitetsavgjerd
- c) ved tvist om bevis
- d) når det er fastsett i lov at retten skal bruke orskurd.

Avgjerd om saksbehandlinga skal treffast som vedtak når det ikkje i lov er fastsett at avgjerda skal vere orskurd.

Ved jordskifteavgjerd tek retten avgjerd om

- a) vilkåra for jordskifte i §§ 3-2, 3-3 og 3-18 er oppfylte eller ikkje, samt sakleg og geografisk avgrensing av saka etter § 6-9
- b) verdsetjing av det som skal gå i byte i jordskiftet, val av trasé for vegar og andre jordskifteløysingar undervegs i saka som ikkje er nemnde annan stad i leddet her
- c) merking og måling ~~også~~ når dette arbeidet er utsett ~~til etter at saka er avslutta~~
- d) skjønn og andre avgjerder etter andre lover etter kapittel 5 i samband med sak for jordskifteretten
- e) reglar som etter § 3-34 skal gjelde for ei viss tid
- f) fordeling av planskapt netto verdiauke etter § 3-30
- ~~g) sakskostnader etter § 7-6, og~~
- h) den endelege jordskifteløysinga.

Om ei avgjerd er teken i feil form, har det ingenting å seie for rettsverknadene eller for prøving av avgjerda. Ved bruk av rettsmiddel etter kapittel 8 skal ein følgje reglane for den avgjerda som retten skulle ha brukt.

§ 6-25a. Retting av feil

I ei avgjerd teke av jordskifteretten kan det rettas feil etter reglane i tvisteloven § 19-8.

Krav frå ein part om retting av feil i merke- eller målarbeidet, eller feil som hindrar at jordskifteløysinga kan føres i offentlege registre pliktar jordskifteretten å behandle sjølv om ankefristen er utløypt.

Krav om retting etter andre ledd må settas fram innan seks månader etter at parten vart kjent med feilen, eller burde ha gjort seg kjend med forholdet.

§ 6-26. Rettsforlik

Partane kan inngå rettsforlik i jordskifteretten etter reglane i tvisteloven § 19-11.

Eit rettsforlik skal førast i rettsboka. Partane og jordskifteretten skal skrive under på rettsforliket.

Retten ser til at forliket nøyaktig viser det partane er samde om. Skal forliket kunne fullbyrdast må retten fastsetje ein oppfyllingsfrist. Før partane gjer forlik skal dei orienterast om verknaden av rettsforlik, jf. tvisteloven § 19-11 tredje ledd. *Skal eit forlik som avsluttar jordskiftesak etter kapittel 3 kunne fullbyrdast skal jordskifteretten ha samtykka i at vilkåra i §§ 3-2, 3-3, og 3-18 er oppfylte, og at resultatet ikkje er i strid med § 3-17. Sperrefrist for nytt jordskifte, jf. § 3-37, gjeld òg når ei jordskiftesak vert rettskraftig etter inngått rettsforlik.»*

Dersom rettsforliket ikkje seier noko om fordeling av sakskostnader, skal retten avgjere fordelinga når partane krev det.

Elles gjeld reglane i tvisteloven §§ 19-11 og 19-12 så langt dei høver.

§ 7-2. Inngangsgebyr

Den som krev sak skal betale fem gonger rettsgebyret for krav om sak etter kapittel 3 og 4. Det same gjeld og for krav om utviding av sak etter at jordskifteretten har avgrensa saka sakleg og geografisk.

Dersom kravet blir avvist eller trekt før realitetsbehandling, skal inngangsgebyret setjast ned til to gonger rettsgebyret. *Det same gjelder dersom partane vert samde og resultatet av rettsmeklinga vert fastsatt ved rettsforlik etter § 6-26.*

FOR-1983-02-15-86 Forskrift etter rettsgebyrloven m.m.

§ 3-1. Sivile saker og skjønn.

Dersom en sak fremmes av offentlig organ eller praktiserende advokat, kan gebyr etter rettsgebyrloven § 8, § 9, § 10, § 11, § 12, § 13, § 15, § 23a, § 27a og § 27b, med unntak av gebyr for skjønn og takster holdt ved et lensmannskontor eller et namsfogdkontor eller en politistasjon med sivile rettspleieoppgaver, betales etterskuddsvis når saken avsluttes ved vedkommende domstol. Vedkommende advokat er ansvarlig som selvskyldner for rettidig innbetaling av gebyr og sideutgifter.

Adgangen til etterskuddsvis betaling omfatter også når saker er krevd etter lov av 21.juni 2013 (jordskiftelova) av offentlig organ eller praktiserende advokat.

Adgangen til etterskuddsvis betaling omfatter også eventuelle sideutgifter. Sideutgifter kan likevel kreves innbetalt forskuddsvis dersom dommeren eller den han bemyndiger, mener forskudd bør betales på grunn av utgiftenes størrelse eller av andre særlige grunner.

Dersom vedkommende advokat fratrer saken, kan retten kreve at gebyr straks innbetales. Det samme gjelder for eventuelle sideutgifter.

Adgangen til etterskuddsvis betaling av gebyr og sideutgifter kan fratas advokat som tidligere har misligholdt sin forpliktelse til å betale forfalt gebyr eller sideutgifter. Slik beslutning treffes av domstolens administrative leder.

Beslutning om å kreve forskuddsvis betaling av gebyr eller sideutgifter, kan ikke angripes ved kjæremål eller klage.

,